

T.C.

Hitit Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Arkeoloji Anabilim Dalı

ANADOLU TÜMÜLÜSLERİ'NİN TİPOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Göray AVŞAR

Yüksek Lisans Tezi

Çorum 2016

ANADOLU TÜMÜLÜSLERİ'NİN TİPOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Gray AVŞAR

**Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Arkeoloji Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

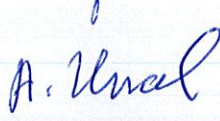
Prof. Dr. Ahmet NAL

orum 2016

KABUL VE ONAY

Göray AVŞAR tarafından hazırlanan “**Anadolu Tümülüslerinin Tipolojik Açıdan İncelenmesi**” başlıklı bu çalışma, **11 Ocak 2016** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Ahmet ÜNAL (Başkan-Danışman)

İmza

Doç. Dr. Osman DOĞANAY

İmza

 (RET)

Yrd. Doç. Dr. Özlem SİRGAVAZ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

Enstitü Müdürü

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (11/01/2016)

Ad Soyad

Göray Avşar

ÖZET

AVŞAR, Göray, Anadolu Tümülüsleri'nin Tipolojik Açıdan İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2015.

Nitelikleri tartışmalı bazı buluntular dışında, Anadolu'da tümülüslerin ilk örnekleri Doğu Trakya'da karşımıza çıkmaktadır. Bölge tümülüslerinin en erken örnekleri Erken Frig dönemine tarihlenir. Ancak en ihtişamlı Frig Tümülüsleri, Frigya Bölgesinde yapılmıştır. Daha sonra Frigleri, Lydia, Greko-Pers, Hellenistik Dönem takip eder. Anadolu'da yedi bölgeye de yayılmış olan tümülüslerin tanınmış örneklerine Ege Bölgesi ve Akdeniz Bölgesinde rastlamış olmamıza rağmen Orta Anadolu başta olmak üzere diğer bölgelerimizde yüzlerce tümülüs henüz resmi kayıt altına dahi alınmamıştır. Tümülüsler aynı zamanda en az özen gösterilerek araştırılan ve en çok tahrip edilen buluntular arasındadır ve dolayısıyla Anadolu arkeolojisinin üvey evladı gibidir. Anadolu Tümülüsleri'nin karakteristik özelliklerini ana toprağa açılan çukurun mezar odasına çevrilmesiyle yapılan Frig Tümülüsleri oluşturur. Frig Tümülüsleri'ni kronolojik olarak Lydia Tümülüsleri takip eder. Lydia Tümülüsleri taştan yapılmış mezar odalarına sahiptir. Daha sonraki süreçte bu kültür sırasını; Greko-Pers ve Hellenistik Dönem Tümülüsleri takip eder. Greko-Pers ve Hellenistik Dönem Tümülüsleri de kısmen Lydia Tümülüslerine benzemekle birlikte kültürel farklılıkları da kendi içlerinde barındırırlar.

Bu çalışmada amacımız; Orta Anadolu'da uzun yıllar boyu ihmal edilmiş ve çoğu da kaçak kazılar sonucunda defneciler tarafından yağmalanmış ya da müzelerin üstünkörü çalışmış olduğu bu tümülüslere dikkat çekmektir. Bu tümülüslerin çoğunun tipolojileri, buluntuları, mezar tipleri ve tarihlendirilmeleri ise meçhuldür. Amacımız arkeoloji dünyasındaki bilindik tümülüslerin içerisinde bu tümülüsler nerededir? Sorusuna cevap bulmak ve Anadolu'da tümülüslerin başlangıcı ve bu gelenekle birlikte kültürlerin birbirleri ile etkileşimini anlamaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Tümülüs, Frig, Lydia, Greko-Pers, Hellenistik Dönem.

ABSTRACT

AVŞAR, Göray, Typological Investigation of Anatolian Tumuli, (Master's Thesis), Çorum, 2015.

The first Anatolian examples of tumuli emerged in Eastern Thrace. The earliest examples of the region dated to the Early Phrygian period. But the most magnificent Phrygian Tumuli were made in Phrygia. After Phrygian period Lydian, Greco-Persian, Hellenistic periods followed. Aegean Region with its well-known examples of tumuli spread to seven provinces in Anatolia and the Mediterranean region, although we have come across hundreds of tumuli in our other regions, particularly in Central Anatolia has not yet been even formally documented. Tumuli are also among the least researched by showing care and most destroyed findings and therefore such findings are stepchildren of Anatolian archeology. Turning the opened main soil pit to the grave room was the characteristic feature of the Anatolian tumuli. Lydia followed chronologically the Phrygian Necropolis. Lydia Tumuli have the stone burial chamber. This culture in order to further process; followed by the Greco-Persian and Hellenistic Tumulus. Greco-Persian and Hellenistic Necropolis in part by cultural differences, but similar to Lydia Tumuli they host themselves.

Our goal in this study; For many years in Central Anatolia, and most neglected aspect it was looted by treasure hunters as a result of illegal excavations or have worked in the museum, which is cursory attention to these tumuli. Typology Most of these tumuli, artifacts, tombs and dated if they are unknown. Our goal is where these tumuli in the tumuli familiar in the world of archeology? Answer questions and Anatolia beginning of tumuli with this tradition and the culture is to understand the interaction with each other.

Key Words: Tumulus, Phrygian, Lydian, Greco-Persian, Hellenistic Period.

TEŐEKKÜR

Tez alışmamda benden yardımlarını esirgemeyen saygı değer hocam Prof. Dr. Ahmet Ünal'a, Do. Dr. Osman Doğanay'a, arkeolog Melih Aktekin'e, sevgili arkadaşım arkeolog Gülay Arslan'a, Kùltür ve Turizm Bakanlığı alışanlarına, yazdıkları raporlardan ve yaptıkları tüm çalışmalarından faydalanmamı sağlayan başta Nevşehir Müzesi Müdürlüğü olmak üzere; Yozgat, Kayseri, Niğde, Aksaray Müzesi Müdürlüklerine ve dostlarıma tezime yapmış oldukları katkılardan ötürü teőekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

LEVHALAR LİSTESİ.....	x-xiii
KISALTMALAR.....	xiv
ÖNSÖZ.....	xv
GİRİŞ.....	1-4

I.BÖLÜM

1.ANADOLU'DA KÜLT GELENEĞİ VE TERMİNOLOJİNİN ÖNCÜLLERİ...5

1.1. Anadolu'daki Kurgan ve Dolmen Geleneği.....	5-7
1.2. Tümülüs Mezar Terminolojisi.....	7-9

II. BÖLÜM

2.1.ANADOLU'DA FRİG TÜMÜLÜSLERİ'NİN TİPOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ.....10-13

2.1.1. Körte I Tümülüsü.....	13
2.1.2. Körte II Tümülüsü.....	13
2.1.3. Körte III Tümülüsü.....	13-14
2.1.4. Körte IV Tümülüsü.....	14
2.1.5. Körte V Tümülüsü.....	14
2.1.6. Tümülüs A.....	15
2.1.7. Tümülüs Young.....	15
2.1.8. Tümülüs N.....	15
2.1.9. Tümülüs KY.....	15-16
2.1.10. Tümülüs U.....	16
2.1.11. Tümülüs P.....	16
2.1.12. Tümülüs MM.....	17
2.1.13. Tümülüs W.....	17
2.1.14. Tümülüs X.....	17
2.1.15. Tümülüs Y.....	18
2.1.16. Mamaderesi Tümülüsü.....	18
2.1.17. Kızlarkayası Tümülüsü.....	18-19

2.1.18. Çakıllı Tümülüsü.....	19
2.1.19. ODTÜ Büyük Tümülüs.....	19-20
2.1.20. Anıtkabir I Nolu Tümülüs.....	20-21
2.1.21. Anıtkabir II Nolu Tümülüs.....	21-22
2.1.22. Tatarlı Tümülüsü.....	22-24

III. BÖLÜM

3.1. ANADOLU'DAKİ LYDİA DÖNEMİ TÜMÜLÜSLERİ'NİN TİPOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ.....25-28

3.1.1. Karnı Yarık Tepe Tümülüsü (Gyges Tümülüsü).....	28-29
3.1.2. Koca Mahmut Tepe (Alyattes) Tümülüsü.....	29-30
3.1.3. Alahıdır T1 Tümülüsü.....	30-31
3.1.4. Alahıdır T2-T3 Tümülüsleri.....	31-32
3.1.5. Güre Velişin Tepe Tümülüsü.....	32-33
3.1.6. Güre Basmacı Tümülüsü.....	33-35
3.1.7. Güre İkiztepe Tümülüsü.....	35-37

IV. BÖLÜM

4.1. ANADOLU'DAKİ GREKO-PERS DÖNEMİ TÜMÜLÜSLERİ'NİN TİPOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ.....38-42

4.1.1. Harta Tümülüsü(Harta Abidintepe Tümülüsü).....	42-45
4.1.2. Akalan Tümülüsü.....	45-46
4.1.3. Aktepe Tümülüsü.....	46-47
4.1.4. Karakoç Tümülüsü.....	47-48
4.1.5. Kızılbel Tümülüsü.....	48-52
4.1.6. Karaburun II Tümülüsü.....	52-53
4.1.7. Kırklareli A Tümülüsü.....	53-54
4.1.8. Kırklareli B Tümülüsü.....	54-55
4.1.9. Kırklareli C Tümülüsü.....	55
4.1. 10. Delipınar Tümülüsü.....	55-56
4.1.11. Elmalı-Bayındır C Tümülüsü.....	56-57
4.1.12. Elmalı-Bayındır D Tümülüsü.....	57

4.1.13. Hamamtepe Tümülüsü.....	58-60
4.1.14. Yabızlar Tepesi Tümülüsü.....	60-61
4.1.15. Beylerbeyi III Nolu Tümülüs.....	61-62
4.1.16. Alaburun Tümülüsü.....	62-63
4.1.17. Eskişehir İğdır Tümülüsü.....	63-64

V. BÖLÜM

5.1. ANADOLU'DAKİ HELLENİSTİK DÖNEM TÜMÜLÜSLERİ'NİN TİPOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ.....65-67

5.1.1. Pınarhisar İslambey A Tümülüsü.....	67-68
5.1.2. Kızöldün Tümülüsü (Çanakkale Gümüşçay Kızöldün Tümülüsü)....	68-70
5.1.3. Beylerbeyi I. Nolu Tümülüs.....	70-71
5.1.4. Büyük Tümülüs.....	71
5.1.5. Devebağırkan Tümülüsü.....	71-72
5.1.6. Belkuyu Tümülüsü.....	72-73
5.1.7. Sarılar 2 Nolu Tümülüs.....	73-74
5.1.8. Garipler Tümülüsü.....	74-77
5.1.9. Tepecik Tümülüsü.....	77-78
5.1.10. Kalınkaya Tümülüsü.....	78-79
5.1.11. Nemrud Tümülüsü.....	80
5.1.12. Eriklice Tümülüsü.....	80-81
5.1.13. Toptaş Tümülüsü.....	81-82

VI. BÖLÜM

6.1. TÜMÜLÜSLERİN ANADOLU'DAKİ YAYILIM SAHASI.....	83-85
SONUÇ.....	86-98
KAYNAKÇA.....	99-101
EKLER.....	xvi-lx

LEVHALAR LİSTESİ

- Levha.1:** Ankara ili, nekropol alanı.
- Levha.2:** Tümülüs A, plan
- Levha.3:** Tümülüs N, mezar odası
- Levha.4:** Tümülüs N, mezar odasının ana toprak içerisindeki durumu
- Levha.5:** Tümülüs KY, izotopik durumu
- Levha.6:** Tümülüs KY, mezar odası
- Levha.7:** Tümülüs KY, hayvan iskeletlerinin mezar odasına göre konuluş biçimi
- Levha.8:** Tümülüs P, plan
- Levha.9:** Tümülüs P, mezar odasının konumu
- Levha.10:** Tümülüs MM, mezar odası
- Levha.11:** Tümülüs MM, mezar odasının tümülüs içindeki konumu
- Levha.12:** Tümülüs W'nin kesiti
- Levha.13:** Tümülüs X, mezar odası
- Levha.14:** Tümülüs Y, mezar odası
- Levha.15:** Kızılarkayası (Ankara-Polatlı) Tümülüsü
- Levha.16:** Kızılarkayası Tümülüsü(Ankara-Polatlı), plan
- Levha.17:** Çakıllı Tümülüsü, bir adet iskelete rastlanılan kazı alanı
- Levha.18:** Tatarlı Tümülüsü, dromos ve mezar odası
- Levha.19:** Tatarlı Tümülüsü mezar odasına giriş kapısı rekonstrüksiyonu
- Levha.20:** Tatarlı Tümülüsü, mezar odası kuzey duvarı
- Levha.21:** Tatarlı Tümülüsü, kuzey duvarı 1.ve 2. frizler
- Levha.22:** Tatarlı Tümülüsü, kuzey duvarı 3.friz
- Levha.23:** Tatarlı Tümülüsü, kuzey duvarı 4.friz
- Levha.24:** Tatarlı Tümülüsü 4.frizde yer alan boğalardan detay
- Levha.25:** Tatarlı Tümülüsü 4.frizde yer alan yırtıcı hayvan
- Levha.26:** Tatarlı Tümülüsü 4.frizde yer alan iki kuş
- Levha.27:** Tatarlı Tümülüsü 5.frizde yer alan huzura kabul sahnesi(?)
- Levha.28:** Tatarlı Tümülüsü doğu duvarı 1.kalas ekphora sahnesi
- Levha.29:** Tatarlı Tümülüsü ekphora sahnesi atlı figürü

- Levha.30:** Sardis, nekropol alanı
- Levha.31:** Karnıyarıktepe(Gyges) Tümülüsü
- Levha.32:** Karnıyarıktepe (Gyges) Tümülüsü, arama tüneli ve dairesel planı
- Levha.33:** Koca Mahmut Tepe (Alyattes) Tümülüsü, mezar odasının planı ve tümülüsün bölümleri
- Levha.34:** Alahıdır T1 Tümülüsü, mezar odası, boyuna kesit ve plan görünümü
- Levha.35:** Güre Basmacı Tümülüsü, planı
- Levha.36:** Harta(Harta Abidintepe) Tümülüsü, mezar odasının planı
- Levha.37:** Harta(Harta Abidintepe)Tümülüsü, mezar odasının içi
- Levha.38:** (sol) Harta Tümülüsü sakallı erkek figürini, (sağ) Harta Tümülüsü sakalsız genç erkek figürini
- Levha.39:** Harta Abidintepe Tümülüsü Pers kıyafetli genç erkek figürini
- Levha.40:** Aktepe Tümülüsü, mezar odasının planı
- Levha.41:** Aktepe Tümülüsü, mezar odasının içindeki taş klinenin rekonstrüksiyonu
- Levha.42:** Aktepe Tümülüsü, kadın figürü başı
- Levha.43:** Aktepe Tümülüsü 1.mersin ağacı(sol)- 2.mersin ağacı dalı(sağ)
- Levha.44:** Aktepe Tümülüsü, erkek figürin
- Levha.45:** Karakoç Tümülüsü, plan
- Levha.46:** Kızılbil Tümülüsü mezar odasının kesiti
- Levha.47:** Kızılbil Tümülüsü, mezar odasının planı
- Levha.48:** Kızılbil Tümülüsü, batı duvarı
- Levha.49:** Kızılbil Tümülüsü, batı duvarı savaşçının veda sahnesi
- Levha.50:** Kızılbil Tümülüsü, batı duvarı savaşçının veda sahnesi çizim
- Levha.51:** Kızılbil Tümülüsü batı duvarındaki savaşçı
- Levha.52:** Kızılbil Tümülüsü kuzey duvarı, gemi yolcululuğu, çizim
- Levha.53:** Kızılbil Tümülüsü gemi yolcululuğu mürettebat(sol), gemi yolcululuğu kaptan (sağ)
- Levha.54:** Kızılbil Tümülüsü kuzey duvarı II.friz prosesion sahnesinin çizimi
- Levha.55:** Kızılbil Tümülüsü kuzey duvarı IV.friz prosesion sahnesinin çizimi
- Levha.56:** Kızılbil Tümülüsü kuzey duvarı V.friz süvarinin geçiş sahnesi
- Levha.57:** Kızılbil Tümülüsü doğu duvarı
- Levha.58:** Kızılbil Tümülüsü doğu duvarı I.friz spor karşılaşmaları, çizim

- Levha.59:** Kızılbilbel Tümülsü doğu duvarı II.friz geyikler
- Levha.60:** Kızılbilbel Tümülsü doğu duvarı III.friz domuz avı sahnesi çizimi
- Levha.61:** Kızılbilbel Tümülsü doğu duvarı IV.friz savaşçılar prosessionu sahnesi, çizim
- Levha.62:** Kızılbilbel Tümülsü güney duvarı Gorgonlar ve Medusa çizim
- Levha.63:** Kızılbilbel Tümülsü güney duvarı aslan avı sahnesi, çizim
- Levha.64:** Kızılbilbel Tümülsü güney duvarı Akilleus ve Troilos, çizim
- Levha.65:** Karaburun II Tümülsü mezar odasındaki taş kline
- Levha.66:** Karaburun II Tümülsü batı duvarı kline sahnesi
- Levha.67:** Karaburun II Tümülsü kuzey duvarı savaş sahnesi Pers komutanı
- Levha.68:** Karaburun II Tümülsü güney duvarı ekphora sahnesi (1.bölüm)
- Levha.69:** Karaburun II Tümülsü güney duvarı ekphora sahnesi(2.bölüm)
- Levha.70:** Kırklareli A Tümülsü, plan
- Levha.71:** Kırklareli B Tümülsü, plan
- Levha.72:** Kırklareli C Tümülsü, plan
- Levha.73:** Delipınar Tümülsü 3 nolu tümülsün mezar odası
- Levha.74:** Hamamtepe Tümülsü, plan
- Levha.75:** Yabızlar Tümülsü, doğal tepe içinde mezarın konumu
- Levha.76:** Beylerbeyi III Nolu Tümüls plan ve kesiti
- Levha.77:** Alaburun Tümülsü topografik haritası
- Levha.78:** Eskişehir İğdır Tümülsü mezar (üstte) ve dromos(alta) yapısı
- Levha.79:** Pınarhisar İslambey A Tümülsü, koruma duvarı ve mezar odası
- Levha.80:** Kızöldün Tümülsü,Polyksena lahti
- Levha.81:** Büyük Tümüls, plan
- Levha.82:** DevebağırkanTümülsü plan
- Levha.83:** Sarılar II Nolu Tümüls planı(sol) ve giriş cephesi
- Levha.84:** Garipler Tümülsü, plan, kesit ve ön cephe
- Levha.85:** Garipler Tümülsü mezar odası
- Levha.86:** Garipler Tümülsü mezar odası ve çevre duvarı
- Levha.86:** Garipler Tümülsü, mezar odasının iç yapısı ve yuvarlak tonozlu üst örtüsü
- Levha.87:** Kalinkaya Tümülsü(Çorum), plan
- Levha.88:** Nemrud Dağı Tümülsü genel görünüş

Levha.89: Nemrud Dağı Tümülüsü genel görünüşü

Levha.90: Nemrud Dağı Tümülüsü, teras

Levha.91: Eriklice Tümülüsü, plan

Levha.92: Topta Tümülüsü, kesiti

Levha.93: Frig Dönemi Tmlsleri, genel tablo

Levha.94: Lydia Dönemi Tmlsleri, genel tablo

Levha.95: Greko-Pers Dönemi Tmlsleri, genel tablo

Levha.96: Hellenistik Dönem Tmlsleri, genel tablo

KISALTMALAR

- AA:** Archologischer Anzeiger
AJA: American Journal of Archaeology
ANMED: News of Archaeology from Anatolia's Mediterranean
ArkST: Arkeometri Sonuçları Toplantısı
AS: Anatolian Studies
AST: Araştırma Sonuçları Toplantıları
BASOR: Bulletin of the American Schools of Oriental Research
Belleten: Türk Tarih Kurumu Belleteni
C: Cilt
ev: Çeviren
cm: Santimetre
Ed: Editör
IstMitt: İstanbul Mitteilungen
KST: Kazı Sonuçları Toplantısı
km: Kilometre
m: Metre
M.Ö: Milattan nce
S: Sayı
ss: Sayfa sayısı
TTK: Türk Tarih Kurumu
TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel Araştırma Kurumu
Vd: Ve devamı
Vol: Volume
YHSS: Yassı Hyk seramik stratigrafisi

ÖNSÖZ

Çalışmamızda, Anadolu Tümülüsleri tipolojik açıdan ele alınmıştır. Tez çalışmamızda; makalelere, kitaplara konu başlığı olan yoğun arkeolojik çalışmalarla incelenen tümülüsler yerine; daha geri planda kalmış olan Anadolu Tümülüsleri'ni araştırma konusu olarak seçtik. Bu tümülüslerin tarihlendirme kriterleri ve diğer tümülüslerle kıyaslanması, çalışmamızın oturacağı iki ana temeli oluşturacaktır.

Çalışmamız kapsamında sayın hocam Prof. Dr. Ahmet Ünal ile birlikte I. bölümünde dolmenlerin ve kurganların Anadolu'daki ortaya çıkışını ve gelişim sürecini kısaca hatırlamayı uygun bulduk. Tezimizin II. bölümünden itibaren ise; Anadolu'daki tümülüsler tarihlendirildikleri kültürlere göre sınıflandırılarak bölüm bölüm tipolojik yapıları itibarıyla birkaç önemli merkez ışığında incelemeye çalıştık. Bu noktada, gerek yüzey buluntuları, gerekse de kazı çalışmaları sonucunda tümülüslerin içlerinde bulunan küçük arkeolojik objeler tezimizin kapsamı dışında tutulmuştur.

Tezimizde incelediğimiz tümülüsler ve ait oldukları kültürler sırasıyla;

II. bölümde: Frig Bölgesi'nde tespit edilen tümülüsler ve tipolojileri

III. bölümde: Lydia Bölgesi'nde tespit edilen tümülüsler ve tipolojileri

IV. bölümde: Greko-Pers Kültürü'ne ait olan tümülüsler ve tipolojileri

V. bölümde: Hellenistik Dönem'e tarihlenen tümülüsler ve tipolojileri şeklinde sıralanmıştır.

VI. bölümde: Anadolu Tümülüsleri'nin coğrafi dağılımı ve tespit edilen tümülüslerin sayılarına ilişkin veriler yer almaktadır.

Sonuç bölümünde ise; yukarıda incelemeye çalıştığımız tümülüslerin kültürlere göre görülen değişimlerini, birbirlerinden farklılıklarını ya da birbirleriyle etkileşimlerini incelenmeye çalıştık.

GİRİŞ

'Tümülüs', Hellence'de 'tumbos' kelimesi höyük, mezar üzerine örtülen toprak yığına gibi çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. (Yıldırım, 2008:1) Latince'deki 'tumulus' kelimesi ise, Yunanca'dakine benzer olarak yığma tepe, mezar tepesi, tepecik gibi anlamlara sahiptir. Romalıların mezar amaçlı yapılmış yığma tepeler için kullandıkları 'tumulus' kelimesi, arkeoloji literatürüne de Latince'deki anlamıyla girmiştir.

Tümülüsler, arkeolojinin en önemli çalışma alanlarından biridir. Fakat tümülüslerin ortaya çıkış sürecinden önce elbetteki bu geleneğin zeminini hazırlayan daha farklı kültürel öğeleri göz ardı etmemek gerekir. Araştırmacılara göre; dolmenler ve kurganlar tümülüslerin oluşumuna katkı sağlamıştır. Bu sebeptendir ki dolmenler ve kurganlar tümülüslerin öncüllerinden sayılmaktadır.

Anadolu Tümülüsleri'nin tipolojilerini ve ana hatlarını gruplara ayırmamız mümkündür. Bu noktada Doğu Trakya Tümülüsleri'nden yola çıkarak genel bir çerçeve çizilebilir. Aşağıda bu genel çerçeveye değinmeye çalıştık ancak tümülüslerin coğrafi şartları, kültürel değişim ve gelişimlerinde bu ayırmada göz önünde bulundurulmalıdır. Bu noktada tümülüsleri aşağıdaki gibi gruplara ayırmamız mümkündür.

I.grup: Çukur Mezarlı Tümülüsler. Bu mezar çukurları oldukça basit bir form arz eder. Demir Çağı'ndan, Roma Dönemi'ne kadar geniş bir periyotta kullanılmıştır. Bazı mezar çukurlarının kenarlarının kesme taş ile örüldüğü görülmüştür. Kimi mezar çukurlarının kenarlarına ise; kiremitlerin yerleştirildiği, yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Bazı örneklerde ise mezarların üstünün ahşapla örtüldüğü de görülmektedir. Birçok ceset, mezar çukurunun içinde yakılmıştır ve üzerine mezar hediyeleri bırakılmıştır. I.grup içerisine; Tekhöyük, İkiztepe B ve Umurca B Tümülüslerini örnekler olarak gösterebiliriz.

II.grup: Lahit Mezarlı Tümülüsler. Trakya Tümülüsleri'nde Klasik Dönem'den Roma Dönemi'nin sonuna kadar kullanılmıştır. Bu grup için ise; Keramet'in Tümülüsü ve Düşüncülü Höyüktepe Tümülüsü örnek gösterilebilir.

III.grup: Kiremit Mezarlı Tümülüsler. Kazılar sonucunda ortaya çıkarılan Kiremit Mezarlı Tümülüslerin hepsi Roma Dönemi'ne tarihlendirilmektedir.

IV.grup: Bu mezarların içi boştur. Doğu Trakya Tümülüsleri'nden günümüze değin bulunan mezarsız tümülüsler hakkında yeterince bilgi mevcut değildir. Boş, ritüel, sembolik, kenotaf, vb. olarak da adlandırılan bu mezarsız tümülüsler, M.Ö. I. Bindeki ve Roma Dönemi'ndeki Trakya mezar uygulamaları için en ilginç gruptur. Genel olarak bu tümülüslerde insan gömüsü bulunmamaktadır. Çoğu zaman tümülüs yapımı sırasında uygulanan herhangi bir ritüelin izine de bu tümülüslerde rastlanılmamaktadır. Bu tümülüslerin bir kısmının kenotaf oldukları da kabul edilmektedir. Bu türün örnekleri arasında Alpullu Tümülüsü, Hasköy, Umurca C, Vize D, Vize G ve Vize I Tümülüsleri gösterilebilir.

V.grup: İçinde at iskeleti bulunan tümülüslerdir. Doğu Trakya'da özellikle Vize Bölgesi'nde sadece atların gömülü olduğu tümülüsler de ortaya çıkartılmıştır. Bu da Trakyalı savaşçıların tıpkı İskitler gibi atlarına çok önem verdiklerinin göstergesidir. Trakya'da ölen savaşçıların atlarıyla gömüldüğü birçok tümülüs bulunmaktadır. Sadece atların gömülü olduğu tümülüslere, Vize'den başka bir yerde henüz rastlanılmamıştır. Doğu Trakya'da içinde at iskeletinden başka bir gömü bulunmayan tümülüsler Vize C ve Vize F Tümülüsleri'dir.

VI.grup: Oda Mezarlı Tümülüsler'dir. Trakya Tümülüsleri'nde görülen anıtsal ölçülerdeki mezar odalarının ortaya çıkmasındaki en mühim olgu, önemli Trak kabilelerinden biri olan Odrys'lerdir. Trak kabilelerinin en büyüğüde olan Odrysler'in yükselişi ile birlikte, Trakya ve Makedonya'da M.Ö. I. Binin başlarından itibaren tümülüs gömüleri yaygınlaşmaya başlamıştır. Doğu Trakya Tümülüsleri'nde bulunan dromoslu ve dromossuz mezar odaları genellikle M.Ö. IV. ile M.Ö. III. yüzyıllar arasına tarihlendirilir. Kırklareli Vize A Tümülüsü bu grubun örnekleri arasındadır.

Tezimizin ana konusunu oluşturan tümülüsler ve buna bağlı olarak oluşan ölü gömme gelenekleri Anadolu'da M.Ö.VIII.yüzyıldan itibaren görülen ölü gömme geleneğidir. Tümülüsler megalit anıtlarla ve kurganlarla da büyük benzerlikler göstermektedir.

Tümülüsleri, iç kısmı ahşap ya da taş malzemedен taş sanduka veya oda mezar biçimli ve üzerleri çatı ya da düz biçimde kapatılmış suni mezar tepeleri olarak tanımlayabiliriz. Tümülüsler, Friglerle birlikte Orta Anadolu'da görülmeye başlayan ölü gömme geleneğidir. Bu gelenek daha sonraki Anadolu kültürlerinde de görülmüştür. Ve Frig'lerden sonraki dönemlerde sadece bir mezar geleneği olmaktan çıkmış ve dış görünüşlerindeki boyutsal büyüklükleriyle de aynı zamanda bir siyasi propoganda aracı da olmuşlardır.

Erken Frig Dönemi (YHSS 6B-6A) Tümülüsleri M.Ö.700'lü yıllara gelindiğinde tahrip tabakası ile son bulur. Erken Frig Dönemi ile başlayan tümülüs geleneği Lydia Dönemi'nde ve diğer kültürlerde de görülmeye devam etmiştir. Frig'lerin yıkılışının ardından, M.Ö. VII. yüzyılın sonları ile birlikte Lydia Krallığı'nın benimsediği tümülüs kültürü, böylece Batı Anadolu'ya kadar yayılım göstererek Greko-Pers Dönemi ile birlikte de Anadolu'da pek çok noktaya ulaştığı bilinmektedir. Hellenistik Dönem ve Roma ile birlikte bu yayılımın sınırları doğuda Malatya, Adıyaman, Hakkari illerine kadar uzanmıştır.

Lydia Dönemi Tümülüsleri; Mermnad Sülalesi ile başlamıştır. Gyges, Ardys, Sadyattes, Alyattes ve Kroisos gibi önemli kralların mensubu olduğu krallıkta, ilk M.Ö.680'lerde ilk kral Gyges ile başlayan Lydia Tümülüs Geleneği M.Ö.547-546 'daki Perslerin, Sardis'i tahribatına kadarki süreyi kapsar.

M.Ö. 547-546 yıllarında Perslerin, Sardis'i işgalleri ile başlayan ve Anadolu için Greko-Pers Kültür Dönemi olarak tanımlanan bu süreç M.Ö.330'da Alexandros'un Ön Asya'yı hakimiyeti altına alması ile son bulan süreçtir. Bu dönem tümülüslerinde hem mimari açıdan hem de buluntular açısından farklılıklar görülmeye başlar bu dönem

tümölüslerinde ilk dönemlerde Lydia etkisi görülse de devam eden süreçte farklılıklar oluşmuştur.

Hellenistik Dönem Tümölüsleri ise; M.Ö. 330'da Alexandros'un Ön Asya seferi ile başlayıp M.Ö.31'de Actium Deniz Savaşı ile son bulan süreçtir. Bu dönem tümölüslerinin ilk dönem örneklerinde Greko-Pers etkisi görülmektedir. Fakat bin yılın sonuna geldiğimizde değişen siyasi dengeler ve buna bağlı olarak değişime uğrayan dünya görüşünün ardından tümölüsler birer mezar alanı olmaktan çıkmış ve kutsal alan komplekslerine dönüşmüştür.

I. BÖLÜM

1. ANADOLU'DA KÜLT GELENEĞİ VE TERMİNOLOJİNİN ÖNCÜLLERİ

1.1. ANADOLU'DAKİ KURGAN VE DOLMEN GELENEĞİ

Anadolu'da tümülüsler M.Ö. VIII .yüzyılda görülmeye başlamıştır. Anadolu coğrafyasında tümülüslerin görülmeye başlamasından evvel bu coğrafyada pek çok farklı ölü gömme ve kült geleneği bilgi birikimi yoluyla gelişerek değişime uğramıştır. Örneğin; Çorum ili Boğazköy ilçesi Osankayası'nın hemen üstünde 'sözde tümülüs' denen yükseltinin doğal mı yoksa bir mezar tümülüsü mü olduğu anlaşılamamıştır ve buranın şimdiki bilgilerimize göre Hititler Devri'ne tarihlendirilmesi olanak dışıdır. (Schirmer, 1993:207-208)

Bu bağlamda, arkeologlar kurgan ve dolmen geleneğinin tümülüs geleneğinin oluşumunda ister istemez bir etkisinin olduğunu düşünmektedirler. Kurgan ve dolmenlerin haricinde taşlı tepe olarak nitelendirilen Orta Asya ve Kafkaslardan gelen M.Ö. VIII-VII. yüzyıllarda da Doğu Trakya'da da kullanılmış olan ufak mezar tepeleri mevcuttur. Hatta bu ufak tümülüsler Klasik ve Hellenistik Dönem'de dahi kullanılmıştır. Bu tümülüslerde yapılan çalışmaların ardından tespit edilen ikincil gömüler bunun kanıtıdır.

Anadolu haricinde özellikle Orta Asya, Kuzey Kafkasya, Rusya, Gürcistan, Ermenistan, Nahçıvan gibi pek çok coğrafyada da kurgan ve dolmen geleneği doğrultusunda ölü gömme geleneğinin izleri görülmektedir. Fakat tez konumuz Anadolu Tümülüs Geleneğini kapsadığından, kurgan ve dolmenlerde de sadece Anadolu coğrafyasında görülen örnekler üzerinde ana hatlarıyla durulmuştur.

Tezimizin ana problemi olan tümülüslerin tipolojileri, kültürler arası etkileşimleri ve tarihlendirilmeleri ana başlıklarını içerdiğinden bu ana başlıkların bütünlüğünü bozmamak adına kurgan ve dolmen geleneklerine dair temel fikirler

üzerinde durulmuştur. Bu sebeptendir ki; kurgan ve dolmen geleneklerine ilişkin ayrıntılı bir araştırmaya tezimizde yer verilmemiştir.

Kurgan geleneğini uygulayan en eski kültürlerden birisi İskitlerdir. İskitlerin bu geleneğine dair antik yazar Herodotos bize çeşitli bilgiler verir.

Herodotos'un anlatımına göre; bu gelenek kral mezarlarıdır. Bu mezarlar dörtgene yakın bir form arz eder ve krallar öldükten sonra mumyalama işleminin ve çeşitli ritüellerin ardından hediyeleri ve kurban hayvanları ile birlikte (özellikle at) bu mezarlara konurlar törenin tamamlanışının ardından bireyler en yüksek tümseği yapmak için yarışır, diyerek sözlerini bitirir. (Herodotos, IV:71)

Kurganlar, toplum tarafından kutsal sayılan alanlara yapılmışlardır. (Belli, 2002: 927) Kurgan geleneği; Doğu Anadolu Bölgesi'nde M.Ö. III. Bin'den başlayıp Urartu Krallığı'na dek kullanılan ve Anadolu'da Ağrı Dağı ve yakın çevresinde yoğun olarak kullanılan bir gelenektir.

Bu geleneğin Anadolu'daki en önemli temsilcilerinden birisi Ağrı Dağı yakınlarındaki Bozkurt Kurganı'dır. Bu kurgan Ağrı'nın, Doğubeyazıt İlçesi'nin kuzeyindedir. Bozkurt Kurganı olarak isimlendirilen bölgedeki mezarlar, Orta Tunç Çağı/Son Tunç Çağı'dan-Erken Demir Çağı'na dek uzanan bir zaman dilimini içerir. Burada kurganların tümülüslerle benzeşen yanları; ölünün konduğu mezarların üzerlerinin küçük taşlardan oluşan, yığma tepe özelliği taşıması ve ana toprağa açılan çukurların iç kısımlarının taş örgü veya taş sandık biçiminde yapılmalarıdır.

Dolmenler ise; Erken Demir Çağı Tümülüsleri'nin en önemli temsilcilerindendir. Dolmen kelimesi linguistik olarak Keltçe olup, 'tolmen' 'taş masa' anlamına gelmektedir. Dik olarak konumlandırılan ve kısa aralıklarla konan taşların üst kısmının bir veya daha fazla taşın çatı olarak kapatılması ile oluşan odalardır. Dolmenler taş veya topraktan dolgu ile örtülmüşlerdir. Ayrıca taşlar arasında da harç kullanılmamaktadır. İki oda ve bir adet girişten oluşmaktadır. Dolmenlere Doğu Trakya'nın kuzey hattında rastlanmaktadır. Doğu Trakya'da hem birden fazla dolmenin

bir arada olduğu hem de ayrı ayrı yapıldıkları alanların varlığı bilinmektedir. Doğu Trakya’da deniz kıyısında henüz dolmenlere rastlanmamıştır. Dolmenler Türkiye’de sadece Trakya ile sınırlı kalmamaktadır. Kastamonu Devrekâni’de iki, Antalya’da Karain’in önündeki ovada iki ve Limyra’da da üç adet dolmen tespit edilmiştir. Bunun haricinde Kars yöresinde yoğun olmakla birlikte Hatay, Adıyaman-Gaziantep-Levant bölgelerinde de pek çok dolmen tespit edilmiştir.

1.2. TÛMÛLÛS MEZAR TERMİNOLOJİSİ

Ölü Kültü: Antik Dönem toplumlarının inanışına göre, bireyler öldükten sonra Ölüler Ülkesi’nde yaşamlarını sürdürmeye devam ederler. Oradaki yaşam bu dünyanın bir benzeri olmalı ki bu dünyadaki yiyecek, içecek gibi yaşamsal ihtiyaçlar, metalden veya topraktan kapların mezara konması, tütsü yakılması, dini seramonilerin yapılması gibi faaliyetleri gerçekleştirilir. Ölü Kültü, bu faaliyetleri kapsayan gelenektir. (Ökse, 2005:1vd.)

Mezar Kültü: Ölüler Ülkesi’nde yaşamını sürdüren ölünün ve geçmişteki atalarının ruhları için yaşayan bireylerin mezarlarda sunular yapmasıdır.

Tümülüsler, gerek dolgu seviyesinde gerekse de mezar odasındaki mimari öğelerden oluşur. Bu öğeler; krepis, dromos, ön avlu, sundurma, ön oda, ana mezar odası ve üst örtü sistemleridir. Bu mimari elemanların tanımı ise kısaca aşağıdaki gibidir.

Krepis: Basamak anlamındadır. (Saltuk, 1997:105) Tümülüsün yığma olan toprağının akışı ve yığma konisinin dağılımını sağlayan basamaklardır.

Dromos; Hellence ‘yol’ anlamındadır. Mezar yapılarında mezar odalarına geçişi sağlayan uzun, dar geçitlerdir. (Saltuk, 1997:57) İlk örneklerine Orta Kalkolitik’te (M.Ö. 4500-4000) Mezopotamya’da Tell-Arpaçiya’da rastlanmıştır. Yuvarlak planlı ve üzeri kubbeli olan yapıya oldukça uzun bir koridorla girilmektedir. Bu yapının gündelik

kullanımından çok, özel anlamlar taşıyan bir yapı olduğu ve dromosların ise belirli ölçüde saygı ve kutsallık ifade eden geçitler olduğu bilinmektedir. Bazı Mısır yapılarında dromosların kullanıldığı fakat burada yönlendirme, denetleme, düzenleme ve hatta koruma veya korunma gibi, mezar odası geçitlerinden farklı işlevlere sahip olan yapı elemanları olduğu görülmektedir. Girit'teki bazı evlerde, hatta şehir kapılarında da aynı düşüncelerle koridorların meydana getirildiği tespit edilmiştir. Fakat bütün bunlar sivil yapılara yönelik mimari öğelerdir ve inşa edilme aşamasında Fenike'deki Ugarit Mezarları ile Mykenai'deki örneğin Atreus ve Klytemnestra Tholosları'nda olduğu gibi, mezar odasını dış dünyaya bağlayan geçitlerdir. Bunların ana mekan olan tholos yapısına göre biraz daha itinasız kesme veya düzeltilmiş taşlardan yapıldığı ve üzerlerinin de ya bindirme tekniğinde tonoz ya da sal taşları ile kapatıldığı görülmektedir. Lydia'daki, özellikle Hellenistik Devir'de yapılan tümülüs dromoslarının mezar odası ile aynı kaliteye sahip taş işçiliğinde olduğu görülmüştür. Tümülüslerdeki dromosların fonksiyonları biraz daha farklı olup, her ne kadar bir mezar odasına girişi sağlıyorsa da, esas görevi mimari anlamdadır. Çünkü mezar odasının üzerine yapılan yığma tepenin altından geçip mezar odasının kapısına ulaşmak için bir geçit gereklidir ki bu da dromoslarla sağlanmıştır. (Ergeç, 1995:113-114)

Ön avlu: Mezarın önünde bulunan üstü açık, yan sınırları belli olan yapıdır.

Sundurma: Ön avludan ön odaya geçişte kullanılan kapı önündeki açıklıktır.

Ön oda: Sundurmanın üzerine söve ve lentoların yerleştirilmesiyle oluşmuş kapı girişi olan küçük oda.

Ana mezar odası: Ölünün bir kline üzerine yatırıldığı ya da ölünün küllerinin ölü hediyeleri ile birlikte bulunduğu, tümülüsün en özenli işçiliğine sahip mezar kompleksinin ana bölümü olarak tanımlanan odadır.

Düz tavan örtü sistemi: Dikdörtgen bloklarla tavanın kapatılmasıdır.

Sahte beşik tonoz: Kilit taşının olmadığı, eğrisel kıvrılan blokların kullanıldığı üst örtü sistemidir.

Gerçek beşik tonoz: Kilit taşı ve yastık üzerindeki kemerlerden oluşan örtü sistemidir.

Sahte kubbe: Yuvarlak formlu mezar odalarında taş blokların içeriye doğru birbirine bindirme tekniği ile yerleştirildikleri üst örtü sistemidir. Bu sistemde kubbenin iç kısmı eğimli olarak yontulur.

II. BÖLÜM

2.1. ANADOLU'DA FRİG TÜMÜLÜSLERİ'NİN TİPOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Frigler, Troia VIIb kültür tabakasının tahribinden sonra M.Ö. 1190 'lı yıllarda Anadolu'ya gelen Balkan kökenli boylardan biridir. Siyasal bir topluluk olarak ilk kez M.Ö. 750'den sonra ortaya çıkmışlar, Midas Dönemi'nde (M.Ö. 725-695/675) bütün Orta ve Güney Doğu Anadolu'ya egemen olan güçlü bir krallık halini almışlardır. Dillerinin çözümü ve akrabalık ilişkileri hakkındaki sonu gelmez tartışmaların sürmesine rağmen Frigler genel kaniya göre; Hint-Avrupa kökenlidir fakat kısa sürede Anadolulaşmışlar ve bir yandan Hellen diğer yandan da Geç Hitit etkileri altında kalarak, özgün ve Anadolulu bir kültür haline gelmişlerdir. (Akurgal, 2005:265 ; Aydıngün ve Aydıngün, 2013:65-78)

Frigler elbetteki Anadolu'ya gelirken eski kültür birikimlerini de beraberlerinde getirmişlerdir. 'Tümülüs' olarak nitelendirilen bu anıtsal mezarlar Frig geleneklerine uygun karakter gösterir. Benzer tümülüslere Balkanlarda ve Doğu Trakya'da da rastlanmıştır. Sadece tümülüsler değil aynı zamanda kaya altarı, açık havadaki kült alanları, kült için kullanılan mağaralar da Friglerin dini inanç sistemleri içerisinde değerlendirilebilir. (Young, 1951:13)

Frig Tümülüsleri, genelde kral ailesine mensup kişilerin veya soylu kişilerin öldükten sonra açılan çukurlar içine ağaçtan yapılmış mezarlara konulup üzerlerinin büyük yığma topraklarla örtülmesi sonucu ortaya çıkan anıtsal mezar şeklidir. Büyük bir kısmında; ana toprağa derin çukurlar açılmış bu çukurların bazılarında da ağaçtan mezar odaları inşa edilmiştir. Daha sonra bu mezar odalarının etrafı moloz taşlarla doldurulmuştur. Ölü, ağaçtan yapılmış mezar odasına konduktan sonra hediyeleri yerleştirilmiş üst kısım çatı ile örtülmüş çatının üzeri ise; taş yığınlarıyla kaplanmış bunun üzerinde toprak veya kil ile örtülerek tümülüsler tamamlanmıştır. (Young, 1965:44) Frig Tümülüsleri'nde mezar odalarının çukuru dikdörtgen, kare veya bu

formlara yakın olarak; ağaçtan yapılmış olanlar da dikdörtgen veya kare olarak dizayn edilmiştir. (Levha.93)

Frig Tümülüsleri, coğrafi bölgeler içerisinde başlıca dört bölgede toplanmaktadır. Bölgelerden ilki Ankara'nın Polatlı İlçesi sınırları içerisinde yer alan Yassihöyük ve çevresini, ikincisi Ankara il merkezinde yer alan tümülüsleri, üçüncüsü Afyon il sınırlarını ve dördüncü bölge ise; Antalya il sınırlarını kapsamaktadır. Frig Tümülüsleri'nin doğudaki sınırını Alishar'ın 23km. kuzeybatısındaki Kerkenes Dağ Tümülüsleri oluşturur. (Özgüç, 1971:73) (Levha.1)

Tümülüslerin topografik konumları genelde ovaya, çevre yollara hakim noktalara, vadi yamaçlarına veya doğal tepeler üzerine konumlandırılmıştır. Yassihöyük ve çevresindeki tümülüsler, Porsuk ve Sakarya Vadileri'ne hakim yapılırken; Ankara il merkezinde yer alan tümülüsler ovada, antik yollara hakim konumda doğal tepe üzerinde yapılmıştır. Afyon'da ise; yine vadiye hakim kayalık doğal bir tepe üzerine yapılmıştır. Tümülüslerin boyutları; Erken Frig Dönemi'nde 70-80m. yükseklik ve 250m.'lik çaplara sahipken, Orta Frig Dönemi'nde 2,5-4m. yükseklik ve 30-35m. çapa kadar düştükleri görülmektedir. Tümülüs yığıması olarak toprak, mezar yapısını saran dolgu tabakasında moloz taş, çakıl taşı, iri yassı yerel taşlar gibi taş malzemenin yanı sıra kamyş, hasır ile ince kum ve kil malzeme de kullanılmıştır. Mezar yapılarında ise; genellikle ardıç ve karaçamdan yapılan kalasların yanı sıra yığma moloz taşların da kullanıldığı görülür. Ayrıca mezar yapılarında, ahşap kama ve demir bağlayıcılar kullanılmıştır. Mezar yapılarında; krepis, dromos, ön avlu, sundurma, ön oda veya giriş gibi yapısal unsurlar bulunmamaktadır. Örneğin; Tümülüs A, Tümülüsler yalnızca tek bölümden oluşan, ya tamamen kapalı mezar odası, ya da üzeri açık ahşap tekne veya taşlarla çevrelenmiş basit mezar yapılarını içermektedir. Tümülüs mezarları üç farklı ana tip ve beş ayrı ara tipten oluşmaktadır. Başlıca ana tipler; oda tipi mezar, tekne tipi mezar ve taş yığma mezardır. Ara tipler ise; üst yapı özellikleri ile biçimsel formu göz önüne alınarak sınıflandırılmıştır. Ara tipler arasında, tek ya da iki aşamalı düz çatıya sahip oda mezar, semerdama sahip oda mezar, sahte beşik tonoz çatıya sahip oda mezar, dikdörtgen taş yığma mezar ve dairesel taş yığma mezar bulunmaktadır.

Yapılan çalışmalarla bugün sadece Eski Frig Başkenti Gordion ve çevresinde yaklaşık 150 gömü tepesi ya da tümülüs tespit edilmiştir. Bunların yaklaşık 35 tanesinin kazısı yapılmıştır. Bu tümülüsler M.Ö. IX. yüzyıldan başlayıp Hellenistik Dönem'e kadarki süreye tarihlenmiştir. Fakat büyük çoğunluğu M.Ö. VI. yüzyıl ve öncesine tarihlenmektedir. (Sams, 2012:244-257)

Ankara İli ve çevresinde yaklaşık 20 adet tümülüsün varlığı bilinmektedir. Kazısı yapılanların tarihleri M.Ö erken VIII. -VI. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir. (Sams, 2012:246)

Frig Tümülüsleri'nin buluntuları arasında; çeşitli tipte kaplar, ocaklar, tripotlar, sikkeler, figürinler, çiviler ile diskler, tören aletleri, mobilyalar ve süslemede kullanılan applike parçalar bulunmaktadır. Kişisel eşyalar arasında; süs eşyaları, silahlar, aletler ve giysiler, Tümülüs P'de ahşaptan oyuncaklar yer almaktadır. Erken dönem buluntuları arasında ağırlıklı olarak bronz fibula ve kemerler, bronz boncuklar, demir deliciler, mızrak uçları, pandantif ve ahşap sopalar diğer buluntular arasında sayılabilir. Sonraki dönemlerde tümülüslerde kullanılan malzemede çeşitliliğin arttığı gözlenir. Bronz ve demir malzemenin yanı sıra altın, gümüş, fildişi malzemeden eserlerle de mezar hediyeleri yapılmaya başlar. Yine ağırlıklı olarak fibula, kemer ve boncukların yanında; küpe, diadem, bilezik, mızrak, mızrak ucu, ok ucu, kılıç, hançer, düğme ve at koşum takımları gibi eşyalar da tümülüslerde mezar hediyesi olarak görülmeye başlar. Bu dönemde bazı eserlerin yapımında bronzun yanında artık gümüşün de kullanılmaya başladığı görülmektedir. Hayvan kemikleri ise; ölü yemeği için kesilen hayvanlara ait olmasının yanında, bir takım işçilikler gösteren küçük kemik objelerden de oluşmaktadır. Anadolu Tümülüslerinde ilk defa at gömüsüne ise, M.Ö. VII. yüzyılın sonu ile M.Ö. VI. yüzyılın başında rastlanılır. Bu at olasılıkla ölen bireye ait olup, kurganlarda karşılaştığımız ölen bireyin atıyla gömülmesi geleneğini devamı niteliğindedir. Hayvan kemiklerinin yanı sıra, Gordion I ve II numaralı tümülüslerde bulunan insan kemikleri, arkeologlar tarafından insan kurban etme geleneğiyle ilişkilendirilmiştir. Ancak eldeki arkeolojik ve antropolojik veriler bu tezi kanıtlayabilecek kadar güçlü değildir.

Frig Dönemi'ne tarihlenen ve bizlere bilgi verebilecek nitelikteki bazı tümülüsleri ise; aşağıda kısaca incelemeye çalıştık.

2.1.1. Körte I Tümülüs

Mezar odası, ana toprağın içine çukur halinde açılmıştır. Tümülüste ağaçtan veya taştan bir mezar odası yoktur. Ölünün kemikleri dışarıda yakıldıktan sonra kremasyon işleminden arta kalan kemikler tümülüsün çukurunun içine taşınmıştır. Ve ölü gömme işlemi çukurun üstü örtülerek sonlandırılmıştır. (Körte ve Körte, 1904: 139)

2.1.2. Körte II Tümülüs

Mezar odası Körte I Tümülüsü'nde olduğu gibi ana toprağa çukur halinde açılmıştır. Fakat daha sonra bu mezar çukurunun içi ağaçlarla döşenmiştir. Burada ölü inhumasyon (toprak gömüsü) olarak gömülmüştür. (Körte ve Körte, 1904:107 vd.)

Ağaçtan inşa edilen mezar odasının boyu 3.30x2.25 m olup buluntu yüksekliği de 1.10 m'dir. Mezar odasının etrafı iri işlenmemiş taşların kuru duvar tekniğiyle üst üste konmasıyla oluşturulmuştur. Yukarıda bahsettiğimiz inhumasyon gömü burada bulunmuştur. Ancak rutubet ve nem iskelete ait pek az kalıntı bırakmıştır.

Ağaç mezar odasında İon kymationuna benzer bir parça, Frig seramiğine ait örneklerle, alabastrondan bir adet koku şişesi ele geçmiştir. Yapısal özellikleri göz önüne alındığında Frig Tümülüsleri tipine uymaktadır. Körte Kardeşler tümülüsü M.Ö. 600 yıllarına, Friglerin, Lydia hakimiyetini kabul ettikleri zamana tarihlendirilirken; Ekrem Akurgal tümülüsü M.Ö. 560-550 yılları arasına tarihlemiştir. (Akurgal, 1955:85)

2.1.3. Körte III Tümülüs

Körte II Tümülüsü ile aynı biçimde inşa edilmiştir. Önce bir mezar odası ana toprağa çukur olarak açılmıştır ve akabinde bu çukurun içi ağaçlarla döşenmiştir ve ölü

de inhumasyon halinde mezara bırakılmıştır. (Körte ve Körte, 1904:58 vd.; Young, 1960a:230) Körte Kardeşler, tümülüsü M.Ö. VIII.yüzyıldan VII.yüzyıla geçilen döneme yani; Kimmer istilası öncesine tarihlenmişlerdir. Ölü gömme adetleri ve mimari yapısı itibariyle Tümülüs W ve Tümülüs P ile bezerlik gösterir. Bu nedenle bu üç tümülüsün yapılışı arasında önemsenecek bir zaman farkının olduğu düşünülmemektedir. (Körte, 1904:98; Koşay, 1933: 70; Young, 1958:151)

2.1.4. Körte IV Tümülüs

Körte II ve Körte III Tümülüsleri ile aynı biçimde inşa edilmiştir. Genel Frig Tümülüsleri tipine uygun olarak inşa edilmiştir. Mezar odası, açılan bir çukur içine ağaçtan inşa edilmiştir. Mezar odasının yapımında ardıç ağacı kullanılmıştır. (Körte, 1904:98 vd.)

Ağaç mezar odasında iskeletle birlikte ölü hediyeleri ele geçmiştir. Yapısal ve ölü gömme adetleri bakımından incelenen bu tümülüs Körte Kardeşler tarafından M.Ö. VII. yüzyılın başlarına ve Kimmer istilalarının sonrasına tarihlenmiştir.(Körte, 1904:104) Bununla birlikte Kurt Bittel, tümülüsü M.Ö. VIII. yüzyılın sonuna tarihlenmiştir.(Bittel, 1942:71vd.) Ekrem Akurgal ise; M.Ö. 675-650 yılları arasında tarihlenmiştir. (Akurgal,1955:103)

2.1.5. Körte V Tümülüs

Ana mezar odası çukur halinde ana toprağa açılmıştır ve daha sonra ölü, hediyeleri ile beraber yakılmıştır. Tümülüs M.Ö. VI. yüzyılın, I. yarısına tarihlenmektedir. (Körte ve Körte, 1904:145) Yapısal özellikleri bakımından yalnız çukur açılıp definden sonra üstünün toprakla örtülmesiyle genel Frig Tümülüsleri'ni oluşturan unsurlara sahip olmasına karşın tam anlamıyla Frig Tümülüsleri tipinde değildir.

2.1.6. Tümülüs A

Mezar odası, ana toprağa bir çukur halinde açılmasının ardından mezar içi ahşap malzeme ile döşenmiştir. Bu ahşap döşemede herhangi bir metalden veya ahşaptan çivi izine rastlanılmamıştır. Ölü de mezarın içine tahtadan bir döşeme üzerine inhumasyon olarak bırakılmıştır. (Young, 1951:13 vd.) (Levha.2.)

2.1.7. Tümülüs Young

Bu tümülüs bir genç kıza aittir. İnce beyaz kil sıvalı bir platform üzerine bir mezar çukuru açılmıştır. Mezar dışında yürütülen kremasyon işleminin ardından ölünün yanan kemiklerinden arta kalanlar bu çukura bırakılmıştır. Küller ise; bu mezar çukurunun kapatılıp mezarın üstünün sıvanmasından sonra döşemenin üzerine serpiştirilmiştir. Ayrıca burada Lydia Dönemi'ne tarihlenen seramik parçalarına da rastlanmıştır. (Young, 1951:17 vd; Young, 1956:266)

2.1.8. Tümülüs N

Mezar odası tümülüsün güneybatısındadır. Ana mezar odası, ana toprağa açılan çukurun içine birbirine ağaçların geçirilmesi suretiyle oluşturulmuştur. Ana mezar odası ve etrafındaki toprak parçasının arasına moloz taşlar yerleştirilmiştir. Tümülüsün çatısı ahşaptır. Daha sonra bu ahşap çatının üzerine taşlar yığılmıştır ve böylece tümülüs tamamlanmıştır. Gömü şekli ise; inhumasyondur. (Young, 1951:265; Young,1956:265) (Levha.3-4)

2.1.9. Tümülüs KY

Tepe kısmı yassı ve ovaldir. Bu biçiminden ötürü mezar bir tümülüsten çok bir höyüğe benzetilmektedir. (Levha.5) Bu sebeptendir ki tümülüs Küçük Yassihöyük (KY) olarak adlandırılır. Mezar odası ana toprağa açılan bir çukurdan ibarettir. Tümülüs M.Ö.VII.yüzyılın sonuna tarihlenmektedir. Tümülüs her ne kadar Frig Dönemi'ne

tarihlense de içinde iki tane at iskeletinin kemiklerine rastlanması, İskitler (Sakalar)'den bilinen bir geleneği çağrıştırmaktadır. Dolayısıyla ölen kişinin İskitli olduğu fikri söz konusudur. (Young, 1951:266 vd; Young, 1956:266) (Levha.6-7)

2.1.10. Tümülüs U

Mezar odası bir çukur halindedir. Ölü gömme biçimi ise; kremasyondur. M.Ö. VI.yüzyıla aittir. Çıkan seramikler Lydia Dönemi'ne tarihlenir.(Young, 1957:325)

2.1.11. Tümülüs P

Tümülüs M'nin güneydoğusundadır. Frig nekropol alanının en büyüğüdür. (Levha.8)

12m. yükseklik ve 80m. çapa sahiptir. Ana toprağa bir çukur açılmış ve bu çukur ağaçtan bir mezar odası ile döşenmiştir. Mezar odası ve mezar çukurunun arası taşlarla doldurulmuştur. Bu taşların üzeri de kil tabaka ile kaplanmıştır. Tümülüsün çatısı ise; iki katlıdır ve ağaçtan döşeme ile kaplıdır. (Young, 1957:328 ; Young, 1960:229)

Mezar odası üstten ve yanlarından taşlarla kapatılmıştır. Üzerine de kil veya topraktan oluşan dolgunun örtülüşü ile oluşturulmuştur. Bu açıdan Tümülüs P, genel Frig Tümülüsleri grubu için iyi bir örnektir. Mezar odasında, mezar sahibinin cesedi kuzeybatı köşesindeki yatağa uzatılmıştır. Fakat 5 adet dış minesinden başka buluntu (kemikler bağlamında) ele geçmemiştir. Muzaffer Şenyürek'in incelemeleri ile bu dışların 4-5 yaşlarında bir çocuğa ait olduğu saptanmıştır. (Levha.9)

Çocuğun ahşap oyuncakları, bronz fibulalar, bronz kemer parçası çeşitli seramikler, ağaçtan masa, tunçtan gerek bronz eklentili gerekse de eklentisiz kazanlar gibi pek çok buluntu ele geçmiştir.(Young, 1957:326-327; Young, 1965:45)

2.1.12. Tümülüs MM

Bu tümülüsü diğer Frig Tümülüsleri'nden ayıran temel özellik Frig Tümülüsleri'nde ana mezar odası, ana toprağa açılan çukurun içine yerleştirilirken burada öyle bir durum söz konusu olmamasıdır. Bunun yerine zemin seviyesinin üzerine bir mezar odası yapılmıştır. Tümülüs hatıllarla inşa edilmiştir. Bu ahşabın dışı ise; küçük moloz taşlarla doldurulmuştur ve çatıda üçgen biçimde bitirilmiştir. (Levha.10-11)

Ahşap masalar, ahşap paravan, bronz fibulalar, bronz kazanlar, seramikler, bronz omphaloslar, kaseler, oinochoeler buluntular arasındadır. (Akurgal, 1973:282; Miller, 1999:16; Güleç, 1995:76; Sams,2003:3)

2.1.13. Tümülüs W

Ana toprağa açılan bir çukur ve bu çukurun içine ağaçtan bir ana mezar odası yapılmıştır. Üst kısmı ise bir çatı ile örtülmüştür. (Levha.12)

Tümülüsün ebatları: 22m. yükseklik, 150m. çap'a sahiptir.

Ağaç mezar odası: 4.62m., 3.30m. ve 1.5m. yüksekliğinde muhtemelen 11 adet kalastan yapılmıştır. Mezar odasının çatısı, düz olup 22cm.'lik kalaslardan yapılmıştır. Mezarın üst örtüsü taşların ve kilin ağırlığı ile çökmüştür. Bu yüzden de mezar içerisindeki iskelet tahrip olmuştur. Muzaffer Şenyürek burada ele geçen iskeletin bir yetişkine ait olduğunu saptamıştır. Tümülüs W'de inhumasyon gömü söz konusudur. (Young, 1965:53; Young, 1958:34-44)

2.1.14. Tümülüs X

Ana mezar odası ana toprak içine açılan çukurun içine ağaçtan inşa edilmiştir. Çatı kirişleri mevcuttur. Çatı kirişlerinin uçları ve çukur olan kenarlardan çıkartılan sonuç ikili bir çatının olduğu yönündedir. (Young, 1966:267) Tümülüs, M.Ö.VIII.yüzyıl sonu- VII.yüzyıl başına tarihlenmiştir. (Levha.13)

2.1.15. Tümülüs Y

Tümülüs Y, 5m. yükseklik ve 60m. çap ölçülerine sahiptir. Ana toprak içine açılan çukura ağaçtan mezar odası inşa edilmiştir. (Levha.14)

Ağaç mezar odasının iç uzunluğu 2.65m., genişliği 1.40m., 1.05m. yükseklik ölçülerine sahiptir. Tümülüsün korunan kısımlarından elde edilen kalasların uzunluğu 12cm.'dir.

Ağaç mezar biçimindeki dolgudan; bronz fibulalar ve Frig Vazoları ele geçmiştir.

Tümülüs M.Ö. VIII. yüzyılın sonu ya da M.Ö. VII. yüzyılın başına tarihlendirilmiştir. (Young, 1966: 268)

2.1.16. Mamaderesi Tümülüsü

Ankara İli, Polatlı İlçesi sınırları içerisindedir. Tümülüs; 30-35m. çap, 4.10m. yükseklik ölçüsüne sahiptir.

Mezar çukuru açılmış ve ağaçtan mezar odası yapılmıştır. Yanmış kemik parçaları, odun kömürü ve hayvan kemiklerine rastlanmıştır. Mezar odası kareye yakın bir formdadır. Mezar çukuru kuzey-kuzeydoğu doğrultusunda uzanır. Mezar odası üzerinde altın bir diadem bulunmuştur. (Özgüç ve Akok, 1947: 51, Koşay, 1933: 4 vd.)

2.1.17. Kızlarkayası Tümülüsü

Ankara İli, Polatlı İlçesi'nin Kızlarkayası Mevkii'ndedir. (Saatçi ve Kopar 1990:68-78) Mezar odasına rastlanılmamıştır. Fakat P – W Tümülüslerindeki seramiklerle benzerlik gösteren dinos, siyah çizgi bezemeli ve krem renkli seramiklerin parçalarına rastlanılmıştır. (Levha.15)

Mezarın ölçüleri (içten); 95cm. genişlik, 43cm. yüksekliğe sahiptir.

Frig Bölgesi'nin haricinde de Erken Demir Çağı'na ait tümülüsler bulunmaktadır. Frig Coğrafyası'nın haricinde kimi bölgelerden seçebildiğimiz Erken

Demir Çağı tarihli ve mimari olarak daha az tahribata uğramış tümülüslerden birkaç tanesini aşağıda incelemeye çalıştık. (Levha.16)

2.1.18. Çakıllı Tümülüsü

Kırklareli İli, Vize İlçesi'ne bağlı Çakıllı Kasabası sınırları içerisindedir. (Yılmaz, 1998:203-218) Alan olarak Son Tunç Çağından itibaren kullanılmıştır. Tümülüs ise; Erken Demir Çağı'na tarihlenmektedir. (Levha.17)

Gerçek bir dromosun varlığına dair kesin açık ve net veriler yoktur. Çünkü mezarda oldukça fazla tahribat söz konusudur. Fakat esas mezar odası ve burada bir geçiş koridorunun varlığına dair veriler elde edilmiştir. Tümülüste yapılan çalışmalarda eski ve yeni olarak iki farklı taş örgü sistemine rastlanılmıştır. Mezar üzerinde yapılan arkeolojik kazı çalışmasında, ikinci kullanımın varlığı anlaşılmıştır. Bu mezarda dolmenlerdeki gibi yekpare olarak kullanılan büyük blok taşlar terk edilmiştir. Bunun yerine taş örgü sistemi kullanılmıştır.

Tümülüsteki gömü doğu-batı yönünde, sırt üstü baş kısmı batıya dönük kolları ise; dirsekten kırılmış ve göğüs üzerine konmuştur. İskeletin yanında ise; hediyelere rastlanılmamıştır. Burada ele geçen üç farklı gömünün iskeleti üzerinde yapılan sertlik oranı kıyaslamasında bunların aynı dönemde gömüldüğü düşünülmektedir. (Yılmaz, 1997:105-130)

Çakıllı Tümülüsü'nün en önemli özelliği; Doğu Trakya'daki 'Dolmenli Tümülüs' türünün tek örneğidir. (Yıldırım, 2008: 47-48)

2.1.19. ODTÜ Büyük Tümülüs

Ankara İli sınırları içindedir. Makridi Büyük Tümülüs ya da Ankara Büyük Tümülüs olarak da anılmaktadır. (Makridi, 1926:35-45 ; Makridi, 2001:39-41)

Tümülüste ana mezar odası ele geçmiştir. Tümülüsün bir üst örtüsünün olduğu giriş izleri ve hatıl izlerinden anlaşılmıştır. Mezar odasının duvarları ahşaptır ve ölü inhumasyon haldedir. Odanın duvarları nem ve basınçtan ötürü oldukça tahrip olmuştur. Odanın ahşap olan duvarlarının köşelerinde ‘çalma boğaz ‘ve kurt boğazı’ olarak adlandırılan teknikler kullanılmıştır.

Bu Frig Tümülüsü’nde de diğerleri gibi fibula, Frig Seramiği, bronzdan kaplar gibi Friglere özgü arkeolojik malzemeler tarihlendirmedeki en önemli kriterler arasındadır. Tümülüs, M.Ö.VIII.yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmiştir. (Buluç, 1979:136)

2.1.20. Anıtkabir I Nolu Tümülüs

Ankara’nın batısında ve bugün Anıtkabir’in kurulduğu (eski adı Beştepeler) alanda 16 adet tümülüs tespit edilmiştir. (Özgüç ve Akok, 1947:29 vd.)

Tümülüs; 8.50m. yükseklik ve 50m. çapa sahiptir.

Tümülüste çakıl tabakası bulunmuştur. Bu noktada uzun kenar doğu-batı, kısa kenar ise; kuzey-güney 6x5m. ölçülerinde bir çukur açılmıştır. Çukur içerisinde 3.5x2.5m. boyutlarında ahşap kalaslardan yapılmış üstü açık bir mezar odası inşa edilmiştir. Anıtkabir I ve II tümülüslerinde kremasyon birleşmiş görünmektedir. (İl, 2009:420-432; Sams, 2012:250) Yani kimi mezarlarda kremasyon ayrı bir mekanda gerçekleştirilip daha sonradan tümülüs içine taşınırken, kimi tümülüslerde kremasyon işlemi tümülüsün mezar odasında gerçekleştirilmektedir.

Mezar odasının kalasları tek parça halindedir. (Kalasların ebatları: 20cm. kalınlık, 1m. yükseklik) zemindeki kalaslar ise; daha dar ve incedir.

Mezar buluntuları; tunçtan kemer tokası veya omuz bandı, tunçtan dilimli mızrak uçları, omphalos, kenarları bombeli ve yıldızlı tas, üzerleri kabartmalı, düğmeli

veya dilimli boyun parçalarıyla kırık emzik ve kulp parçaları, kumaş parçaları (keten?), tripot, süzgeçli bir kap, tunçtan çivi, kabara veya düğmelerdir.

I Nolu mezarın mimari özellikleri; Gordion III, IV ve II Nolu Tümülüslerin mimari özellikleri ile benzerlik taşımaktadır. (Özgüç ve Akok 1947:49) Mezar buluntuları arasındaki pişmiş toprak, tunç ve demirden kaplar bunun yanı sıra tripot ve mızrak uçlarının bir benzerleri Fidanlık, Makridi II, Gordion III ve IV ve Kerkenes IV Tümülüsleri ile benzeşmektedir. Anıtkabir I Nolu Tümülüs, Fidanlık, Makridi II ile kıyaslandığında M.Ö. VIII. yüzyıla aittir.

2.1.21. Anıtkabir II Nolu Tümülüs

Anıtkabir I Nolu Tümülüs'ün doğusunda yer almaktadır. Ana toprak içerisine doğu-batı, kuzey-güney yönlü mezar çukuru açılmıştır. Çukurun çevresinin dört bir tarafı taşlarla örülmüştür. Mezar çukurunun taşlarla örülen bu duvarlarının iç yüzeyi ağaç dalları, ot ve saman gibi malzemelerle desteklenmiştir. Mezar odasının tabanı ise; kumlarla döşenmiştir.

Mezar çukurunun tam ortasında kırmızı ve gri renkli kaplar ele geçmiştir. Burada geniş ağızlı, geniş karınlı düz dipli seramikler bulunmuştur. Yine burada yanık izleri taşıyan insan kemikleri ve yanık izli kap parçaları ele geçmiştir. Anıtkabir II Nolu Tümülüs'teki gömme şekli kremasyondur. Bunun haricinde tunçtan kaplar, tripotlar, metal çivi, tunçtan boncuk, tunçtan süslü ve süssüz taslar gibi geniş bir buluntu grubu vardır.

Mimari açıdan değerlendirildiğinde ise; Anıtkabir Tümülüsleri arasında üç temel farklılık gözlenmektedir. İlk olarak, II Nolu mezar ve I Nolu mezar arasında mezar odasının mimarisi farklılık arz eder. Yani; II Nolu tümülüste mezar çukuru topraktır. İkinci olarak; I.Nolu mezarın üzeri açık ve ağaçtan teknesine karşın, II Nolu mezarda kenarlar taş duvarlarla döşelidir. Üçüncü fark ise; II Nolu mezarda bankın kullanılmayıdır. II Nolu mezarın mimarisi Makridi II ve Fidanlık Tümülüsü'yle benzeşir. Makridi Tümülüsü, ana toprağa açılan dörtgen mezar odasının içerisi düzensiz

ve harçsız taş sırasıyla çevrilmiştir. Fidanlık'ta ise; mezar odasını çevreleyen kuru duvarın bulunmasına rağmen tümülüsün mezar odası yuvarlak oluşuyla Anıtkabir II Nolu Tümülüs'le farklılık gösterir. (Özgüç ve Akok, 1947:39-56)

Tümülüsün tarihlendirilmesi noktasında ise; tümülüs Anıtkabir I Nolu Tümülüs, Fidanlık Tümülüsü ve Makridi II Tümülüsü'yle hem mimari açıdan hem de arkeolojik malzeme açısından kıyaslandığında tümülüsler arasında büyük benzerlik taşımaktadır. Anıtkabir II Nolu Tümülüs ve Anıtkabir I Nolu Tümülüs, Gordion'un istila tabakası öncesine M.Ö. VII. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

2.1.22. Tatarlı Tümülüsü

Tatarlı Tümülüsü, Afyonkarahisar İli sınırları içerisinde yer almaktadır. Tümülüs 50m. çapta ve 6m. yükseklikte olup, kuzey-güney doğrultuludur.

Mezar mekanı doğal kayaya oyulmuş, blok taşlardan oluşan bir dromos ile ahşap kalaslardan inşa edilmiş bir mezar odasından oluşmaktadır. Dromosun Roma Dönem'inde eklendiğine ve kazı sırasında bulunan iskeletlerden dolayı sonradan mezar olarak kullanıldığına dair bir düşünce vardır. (Levha.18)

Tonozla örtülü olan dromosun ebatları: yaklaşık 2.80m uzunluk, 1m. genişlik, 1.80m. yüksekliğe sahiptir. Dromostan sonra 80cm. genişliğinde bir kapı ile mezar odasına geçilmektedir. Dromos ile mezar odası arasında seviye farkı bulunmamaktadır.

Mezar odası, yığma tepenin tepe noktasından 3.50m. aşağıda yer almaktadır. Düzleştirilen zemin üzerine ardıc kalaslardan inşa edilen odanın üzerinde 20-30cm. kalınlığında ahşap kalaslarla tonoz şeklinde örtülmüştür. Üst örtüyü oluşturan kalasların arası tahta parçalarla doldurulduktan sonra kille sıvanmıştır. Ahşap mezar odasının ölçüleri 2.50x2m. olup, yüksekliği 1.85m.'dir. (Levha.19-20)

Tatarlı Mezar Odası ilk çalışmalarda M.Ö. VI. yüzyılın son çeyreğine tarihlenmiştir. Daha sonra yapılan C14 ve dendrokronojik analizleri ise bu tarihlenmeyi değiştirmiştir. Peter Kuniholm'un çalışmalarda ağaçların M.Ö.451'li yıllarda kesildiği anlaşılmıştır. Savaş sahnesinin ikonografik özellikleri de en geç M.Ö. V. yüzyılın ortalarını işaret etmektedir. Pers mezarıdır ve tahta levhalar üzerinde çok özel resimler vardır. Kurtarma kazılarında ele geçen az sayıdaki buluntu arasında yer alan Roma Sikkesi, iki adet demir çivi, bir adet cam kap parçası ve bir adet seramik parçası tarihlenmeye destek olacak nitelik taşımamaktadır. (Uçankuş, 1979:305-333; Yılmaz, 2008:186-187)

Kuzey Duvarı; değişik ölçülerde sekiz kalastan yapılmıştır.(Levha.21-22)
Duvarın ebatları: 1.75m. yükseklik, 1.90m. genişliğidir.

Üstteki dört kalas birbirlerine kamalarla bağlanmıştır. Alttaki dört kalas ise; bağlantısız üst üste konmuştur. Kuzey ve güney duvarların üst köşeleri kesilip ovalleştirilmişlerdir. Böylelikle çatının kalaslarının birleşmesi sağlanmıştır. Kalaslardan beş tanesi bezemelidir. Duvarın en üstteki kalası çürüyüp bozulmuştur. (Yılmaz, 2008:187) (Levha.23-24)

Güney Duvarı; mezar odasının girişinin bulunduğu bu duvardan ele geçen tek kalas kapı sövesidir.

Kalasin ebatları: 2,40m. uzunluk, 30m. genişlik ölçülerine sahiptir. Frizin genişliği ise; 20m.'dir. Korunma durumunun kötü olduğu bu kalasta karşılıklı duran iki sfenks vardır. Birbirlerinin aynısı olan figürlerin gövdelerinin üstü ve kuyruk kısımları eksiktir. Bacakların duruşundan figürlerin adım atar şekilde oldukları anlaşılmaktadır. Konturlar kalın siyah boya ile belirlenirken, gövde kırmızı renge boyanmıştır. (Yılmaz, 2008:191 – 192) (Levha.25-26-27)

Batı Duvarı; bu duvardan ele geçen iki kalas bezemelidir. Kalaslar üzerinde hayvanlar ve insanlardan oluşan bir friz vardır.

Kalasin korunan ebatları: 120cm. uzunluk, 22cm. genişlik, 10cm. kalınlıktır. Resimli yüzey çok fazla bozulmuştur. Boya kalıntılarında anlaşıldığına göre sola yönelik iki insan figürü, arkalarında ters yöne dönmüş bir hayvan, hayvanın önünde yine sola doğru yürüyen insan figürü vardır. Figürlerin sadece kalça ve bacakları korunmuş, ayaklar ve gövdenin üst tarafı korunmamıştır. (Yılmaz, 2008:192)

Doğu Duvarı; Tatarlı Tümülüsü mezar odasının doğu duvarına ait olan boyalı iki ahşap kalas tespit etmiştir. Bu kalasların birincisinde cenaze alayı sahnesi, ikinci kalasta ise; savaş sahnesi bulunmaktadır. (Yılmaz, 2008:192; Summerer, 2006:129-156) (Levha.28-29)

III. BÖLÜM

3.1.ANADOLU'DAKİ LYDİA DÖNEMİ TÜMÜLÜSLERİ'NİN TİPOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Kimmerlerin saldırıları sonrasında M.Ö. VII. yüzyılın II. yarısında Orta Anadolu'nun egemenliği Friglerden Lydialılara geçmiştir. (Akurgal, 2005:283)

Lydia,'nın coğrafi konumu; kuzeyde ve güneyde dağ sıraları ve nehirlerle; kuzeyde, Kaikos (Bakırçay) ve dağ dizisi, Lydia'yı Mysia'dan ayırırken güneyinde, Meandros Nehri (Büyük Menderes) Lydia'nın Karia Bölgesi ile arasındaki sınırı çizer. Doğudaki sınırı, Ege Denizinden yaklaşık 150-200 km kadar içerdedir. Tüm bu sınırları ile Lydia, Frigya'dan ve İonia'nın Grek topraklarından ve Aiolis Bölgesi'nden ayrılır.

Merkez bölge coğrafyasını ise; güneyde Sardis ve Bintepeler tümülüs alanları, kuzeyde; Gyges Gölü (Gölmarmara) (Herodotos, I:93) ile merkezi Hermos (Gediz) Nehri vadisindeki alüvyon ovalarının mevcut olduğu alanlar ile çizebiliriz. (Levha.30)

M.Ö. I.Binde Batı Anadolu'da egemen olan Lydia Krallığı'nda üç kral sülalesi birbiri ardına hüküm sürmüştür. Bu sülaleler Alyad'lar, Heraklid'ler ve Mermnad'lardır. Herodotos' un bize verdiği bilgilere göre; ilk sülale M.Ö. II. Bin ortalarına kadar geriye gitmeli ve ikinci sülalede M.Ö. 1185'li yıllarda yönetimi ele geçirmiş olmalıdır. (Dedeoğlu, 1991:19- 150)

Heraklid'lerin egemenliği M.Ö. 680 yılına kadar devam etmiştir ve bu tarihte Kral Kandaules devrilmiş yerine Mermnad'ların ilk kralı Gyges tahta çıkmıştır. Yönetim değişikliği Lydia Krallığı'nda yeni bir dönemin başlangıcı oluşturmuştur. M.Ö.680-546 yılları arasındaki dönemde, Lydialıların kendilerine özgü eserler yaptıkları bir dönemdir. Gyges ile başlayan Mermnad Sülalesi; Ardys, Satyattes ve Alyattes ile sürmüş ve Pers kralı Kyros'a yenilen Kroisos ile son bulmuştur. Artık

Sardis'te M.Ö. 336 yılına kadar süren satraplık dönemi başlamıştır. (Dedeoğlu, 1991:199 vd.)

Lydia'nın son kral soyu olan Mermenad'lar, bugünkü Manisa İli, Salihli İlçesi'nin Bintepeleler Yöresinde bir kraliyet nekropolü oluşturmuşlardır. Sardis'in ve Hermos(Gediz)'un kuzeyinde bulunan bu kral mezarlığı Salihli-Gölmarmara arasındaki alana yayılmakta ve Marmara Gölü'nün (antik devirdeki adı Gyraia Limne veya Koloe Limne) güneyindedir. Bintepeleler adı verilen bu mezarlıkta 100 kadar tümülüs bulunmaktadır. Bu tümülüsler arasında özellikle üç tanesi boyutlarıyla dikkati çekmektedir. Doğudan batıya doğru; Alyattes, Gyges ve Ardys tümülüsleri olarak sıralanır. Fakat diğer tümülüslerin kimlere ait olduğu henüz bilinmemektedir. (Dedeoğlu, 1991:200)

Lydia Dönemi tümülüs geleneği; Ege Bölgesi'nde, Batı Anadolu'nun kıyı bölümü ile İç Batı Anadolu Bölümü'nde görülmektedir. Tümülüsler coğrafi dağılım olarak 4 ayrı bölgede toplanmaktadır. İlki Manisa İli'nin Salihli İlçesi sınırları içerisinde yer alan Bintepeleler Bölgesi; ikincisi, yine aynı ilçenin İzmir-Ankara kara yolunun güneyinde bulunan Alahıdır Köyü ve çevresi üçüncüsü; Uşak İli merkeze bağlı Beylerhanı Köyü ile Güre Köyü arasında kalan tümülüsleri kapsayan Yukarı Gediz Vadisi ve son olarak İzmir il merkezinde Bayraklı Yamanlar Dağı eteklerinde bulunan İzmir merkez bölgesidir. (Akbiyikoğlu, 1991:1-23; Dinç, 1996:207-222; Hanfmann, 1966:2-37; Hanfmann, 1967:2-54) Tümülüsler genel olarak Hermos (Gediz) Nehri Havzası'nda ve vadilerin stratejik noktalarına konumlandırılmıştır. Mezar odaları vadiye açılır biçimdedir. Havza içerisindeki tümülüslerin en yoğun olarak görüldükleri bölge, Marmara Gölü'nün güneyinde yer alan Bintepeleler Bölgesi'dir. Aynı zamanda kraliyet nekropolü olarak kullanılan bölge, ova üzerinde yapılmış tümülüslere sahiptir. Boyutları, M.Ö. VII. yüzyılın sonu- VI. yüzyılın ilk çeyreği arasında, Bintepeleler Bölgesi'nde 50-70m. yüksekliğe ve 2.20-3.55m. çapa sahipken, M.Ö. VI. yüzyılın ilk çeyreğinde Yukarı Gediz Vadisi'nde yaklaşık 30m. yüksekliğe ve yaklaşık 90m. çapa sahiptir. Mezar odalarının yapımında kullanılan ana malzeme yerel taşlardır bununla birlikte mezar yapılarında, çeşitli dönemlerde farklı malzemeler de kullanılmıştır. Bu malzemeler içerisinde; mermer, kireç taşı, kum taşı, şist ve andezit cinsi taşların yanı

sıra; ahşap ve metal malzeme de sayılabilir. Büyük toprak yığınlarının basıncına dayanıklı yapılma mecburiyetinden ötürü mezar odalarının dayanıklılıklarını arttırmak amacıyla, bloklar arasında metal birleştiriciler (kenetler) kullanılmıştır. Tümülüs mimarisi, ilk örneklerinden itibaren çeşitli dönemlerde birçok değişime uğramıştır. Erken evrede, Frig Tümülüsleri'nde olduğu gibi tek mekan tercih edilirken, sonraki dönemlerde yan yana birkaç mekan ile sundurma, dromos, krepis gibi yapısal elemanlar kullanılmaya başlanmıştır. (Levha.94)

Aynı dönem olmasına karşın coğrafi konum farklılığından mı yoksa geleneksel farklılıktan mıdır? bilinmez ama M.Ö. geç VII.- M.Ö. VI. yüzyılın başında Bıntepeler Bölgesi'nin kimi tümülüslerinde ve Alahıdır Bölgesi'nde tek ya da üç odadan oluşan mezar odaları görülürken, paralel dönemde Bıntepeler Bölgesi'ndeki bazı tümülüslerde de sundurma ve mezar odasından oluşan mezar tipi uygulanmıştır. Lydia Krallık Dönemi Tümülüsleri'nde Greko-Pers ara evresine ait dromos, sundurma ve mezar odasından oluşan plan tipinin uygulandığı da görülür. Bıntepelerde M.Ö. geç VII.-erken VI. yüzyıla tarihlenen kral sülalesine ait üç büyük tümülüsün üçünde de krepis duvarı yapılmıştır. Krepisler, doğudan batıya doğru dizilmiş üç büyük tümülüsün güney eteklerinde zamanla akmaya (erozyon) daha uygun olan bölüme yapılmıştır. M.Ö. VI. yüzyılın ilk yarısında Yukarı Gediz Vadisi'ndeki tümülüslerin krepisleri üç büyük tümülüsün güçlü ve düzgün krepis yapısına sahip değillerdir. Bölgedeki krepisler iki kademeli bir krepis ve bunları dik kesen duvarlardan tek sıra dere taşlarından basit bir duvar niteliğinde yapılmıştır. Buluntular arasında metal aksama sahip ahşap yatak ile sanduka ve klinelere ait birtakım kalıntılar ele geçmiştir. Özellikle M.Ö. geç VII. yüzyıl ile erken VI. yüzyılda bireyler metal aksamı ahşap veya taş sanduka ile klinelere yatırılırken M.Ö. VI. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren ilerleyen dönemlerde kline yapım tekniklerinin geliştiği ve kullanımlarının yaygınlaştığı görülmektedir. Gümü tarzi olarak inhumasyon uygulanmış ölen bireyler, dorsal pozisyonda yatırılmıştır. Ancak eldeki veriler ölü gömme ritüeliyle ilgili yorum yapmak için oldukça yetersizdir. Tarihleyici orijinal buluntunun az sayıda ele geçmesinden ötürü mimari plan şemaları ve teknik özellikler tarihleyici ana verileri oluşturmaktadır.

Bintepelerde ilk kazı 1853 yılında İzmir'in Alman Konsolosu Spiegelthal tarafından Alyattes Tümülüsü'nde yapılmıştır. Ancak bu mezar açıldığında mezarın daha önceki bir dönemde soyulduğu görülmüş fakat yinede bazı seramikler bulunmuştur. Tümülüsün mezar odasına ise; 85m. uzunluğundaki tünelle ulaşılmıştır. (Dedeoğlu, 1991:200)

Öte yandan 1962-1966 yılları arasında, Gyges Tümülüsü'nde Sardes Amerikan Kazı Ekibi tarafından kazı çalışmaları yapılmış ve uzunluğu 90m. kadar olan kireç taşından yapılmış bir krepis bulunmuştur. Bu duvarın üzerinde bulunan bir yazıtta 'Gugu ' ifadesi okunmaktadır. Ancak mezar odası bulunamamıştır. Kazılar sırasında ele geçen Roma Dönemi'ne ait bir testi Gyges Tümülüsü'nün antik devirde soyulmuş olabileceğini düşündürmektedir.(Dedeoğlu, 1991:200 ; Dedeoğlu, 1996:197-205)

Bu bölgedeki çok sayıda tümülüs ile ilgili olarak antik dönem ozanlarından Hipponax , Lidya'daki bir arkadaşına yazdığı mektubunda İonia'da buluşmayı önerir ve '...Smyrna'ya kadar tüm yolu katet, karnını batan güneşe çevirerek Lidya'da Alyattes'in Mezarı'nı ve Gyges Anıtı'nı ve büyük kenti ve steli, Büyük Kral Anıtını geç...'demektedir. Bu metinden de anlaşıldığı üzere doğudan batıya tümülüsler; Alyattes (Koca Mahmut Tepe), Gyges (Karnıyarık tepe), Tos Mezarı (Kırmutaf Tepe) olabileceği öne sürülmektedir. (Sevin, 1982:284; Uçankuş, 2000:634)

3.1.1. Karnı Yarık Tepe Tümülüsü (Gyges Tümülüsü)

Manisa İli, Salihli İlçesi sınırları içerisindedir. (Uçankuş, 2000:634) Tümülüsün etrafı krepis duvarı ile çevrilidir. Krepisin etrafı üç sıra kireçtaşı blok taşla örülmüştür. Krepis, ana kayanın üzerinde yükseltilmiştir. Taşların arasındaki boşluk taş, toprak veya küçük yongalarla doldurulmuştur. Krepise ait taşların büyük kısmı kaba işlenmiştir. Alt sıra taşları ise; düzgün ve tıraşlanmıştır. (Hanfmann, 1966: 4 vd.) (Levha.31)

Tümülüsün mezar odasına ulaşılamamıştır dolayısıyla kimin gömülü olduğuna dair de sorular henüz cevapsızdır. (Levha.32)

Tümülüste ele geçen küçük buluntular arasında; lydion parçacıkları ve lydion seramik, oinochoe parçacıkları, olphe parçaları, skyphos parçaları vardır. Tüm bu veriler ışığında; M.Ö. geç VII. yüzyıl veya erken M.Ö. VI. yüzyıla tarihlenmektedir. (Ratté, 1994:157-161)

3.1.2. Koca Mahmut Tepe (Alyattes) Tümülüsü

Lydia Nekropolü'ndeki büyük tümülüslerden birisidir. Antik yazar Herodotos bu anıt mezardan bahseder.(Herodotos, I:93)

Tümülüs, avlu ve mezar odasından oluşmaktadır. Ön avluya giriş güneydendir. Doğu ve batı olarak iki blok halinde yapılmıştır. Batı yan bloğundaki kireçtaşı bloğun ebatı; 2.08m. genişlik, 2.15. yükseklik ve 90cm. kalınlığa sahiptir. Doğu ve batı yan bloklarının arasındaki genişlik; 2.43m.'dir. (Levha.33)

Mezar odası girişinin sağ ve sol yanındaki söve blokları mermerden, lentosu; kireçtaşından yapılmıştır.

Mezar odasının ebatları: 3.32m. uzunluk, 2.37m. genişlik, 2.33m. yüksekliğe sahiptir. Mezar odasının duvarları mermerden bloklarla inşa edilmiştir. Tavan yatay bloklarla kapatılmıştır. Batı ve kuzey duvarları kenetlerle birbirlerine bağlanarak kuvvetlendirilmişlerdir.

Alyattes Tümülüsü'nden ele geçen küçük buluntular; lydion parçaları, skyphos parçalarıdır. Ele geçen küçük buluntular tam tarih vermemekle birlikte tamamı M.Ö. VI. yüzyılın ilk yarısına aittirler. (Hanfmann, 1963: 65; Hanfmann ve Ramange, 1987:58)

1988 yılında yapılan çalışmalarda mezar odasının üzerinde yanmış kömür parçacıklarından alınan örneklerle tümülüs M.Ö. 640/660 sonrasına tarihlenmiştir.

Alyattes'in M.Ö. 615-575 yılları arasındaki hükümlerliliği dikkate alındığında tümölüs M.Ö. VI. yüzyılın ilk yarısındaki döneme tarihlendirilmiştir.

3.1.3. Alahıdır T1 Tümölüsü

Manisa İli, Turgutlu İlçesi, Alahıdır Köyü sınırları içerisinde dir. (Nayır, 1979:115-129) Bölgede Alahıdır T1/T2/T3 Tümölüsleri olarak anılan üç büyük tümölüs vardır. T3 tümölüsü tamamen tahrip edilmiştir.

T1 Tümölüsü'nün mezar odası ebatları: 6.05x2.90m.'dir. Mezar odaları içten birbirlerine kapılar ile bağlanmıştır. Mezar odası düz çatı ile kapatılmıştır. (Levha.34)

3 adet mezar odası vardır. Mezar odalarının girişı batı tarafındandır. Girişler kapak halinde üst üste yerleştirilmiş ikişer blokla kapatılmıştır.

T1 Tümölüsü'nde, odalar arasında geçişı sağlayan pencereler kullanılmıştır. 3 mezar odası arasında geçişı bu pencereler sağlamaktadır. Bu pencereler iç mekanlar arası bağlantıyı sağlamaktadır. (Nayır, 1979:124) Mezar odalarının üstü taşların yatay olarak bir hatıl gibi dizilmesi ile kapatılmıştır.

Mezar odalarında ele geçen buluntular; 1 adet lekythos, 1 adet lydion, skyphos parçaları, mermerden alabastron parçaları, bronz levha parçaları, ahşap parçalarıdır. Bronz levha parçaları odalardan en azından bir tanesinde ahşap kaplı kline olduğu yönündeki fikirleri kuvvetlendirmektedir. (Nayır, 1979:115 vd.)

T1 Tümölüsünde inhumasyon gömülü bireyler olduğu düşünölmektedir. Bu fikir ise elde edilen kumaş parçalarından kaynaklanmaktadır. Burada ölünlün, kumaşa sarılarak veya elbisesi ile ahşap kaplı kline'nin üzerine yatırıldığı düşünölmektedir.

T1 Tümülüsünden elde edilen yukarıda saydığımız küçük buluntular, Sardes 61.2 mezarındaki lydion ile kıyaslanarak M.Ö. 575-540 tarihleri arasına yerleştirilmiştir. (Nayır, 1979:129)

3.1.4. Alahıdır T2-T3 Tümülüsleri

T2 Tümülüsü, Alahıdır Tümülüsleri'nin boyutsal olarak en büyüğüdür. T3'ün 30m. kadar kuzeyindedir. Definecilerin tahribatının ardından tümülüsün mezar odasına ilişkin hiçbir iz kalmamıştır. Tek anlaşılan nokta mezarın tepenin batı yamacına inşa edildiğidir. T2 Tümülüsü'nün mezar odası tamamen tahrip edilmiştir. Mezar odasının batı yamacında kumtaşı bloklara rastlanılmıştır.

T3 Tümülüsü buldozerle tahrip edilmiştir. Mezar odasının etrafı irili ufaklı taşlarla çevrelenmiştir. Mezar odası dromossuzdur ve girişi batıdandır. Mezar odasının ebatları: 2.85x1.40m.'dir. Doğu- Batı yönünde uzanmaktadır. Mezar odasının üst örtüsü, taşlarla düz dam olarak örülmüştür. Mezarın yapımında kumtaşı kullanılmıştır. Mezar batı yönünde inşa edilmiştir. Mezarın doğu duvarı 1.89m. yüksekliğe sahiptir. Bu yükseklik aynı zamanda mezar odasının da tam boyunu vermektedir. Beş sıra halinde kesme taş bloklardan meydana gelmektedir. Duvarın beşinci sırası tek blok, geriye kalan 4 sırasını ise ikişerli bloklar oluşturmaktadır.

Batı duvarında ise; 0.75m. yüksekliğinde iki taş sırası mevcuttur. Kuzey ve batı duvarının birleştiği köşe noktasında zeminden itibaren üçüncü taş sırasının ortasına kadar 0.05m. genişliğinde devam eden silmenin bu kısımdan itibaren 0.04m. genişliğinde ve 0.02m. kalınlığında çıkıntı bir band halinde yükselişi ve kırılıp atılan kapak taşının oda içerisine girmesini ya da kapak taşının kaymasını önleyen bir destekleyici olduğuna ve girişin de batıda olduğuna dair kanıt teşkil etmektedir. Kuzey duvarının üç taş sırası mevcuttur ve yüksekliği 1.15m.'dir. Güney duvarının doğu kısmında beş; batı kısmında üç adet taş sırası kalmıştır. Yükseklik doğuda 1.77m. batıda ise 1.12m.'dir. Duvarda kullanılan taşların kalınlıkları ise; 0.25m. ve 0.44m. arasında değişmektedir. Bu taşların yükseklikleri eşit olmasına rağmen uzunlukları çeşitlilik göstermektedir.

Oda zemininin doğusu defineciler tarafından tahrip edilmiştir. Sağlam kalan kısımlarda taşlar işlenmeden; düzgün kısımları ise üste gelecek ve birbirleriyle uyum gösterecek biçimde döşenmiştir. Kuzey ve güneydeki uzun duvarlar alttan ikinci sıradan sonra daralarak yükselmiştir. Tavan genişliği sağlam kalan kısımlarda 1.16m.'ye kadar ulaşmıştır. Çatı ise; monolit taşlardan düzgün olarak örülmüştür.

Arif Müfid Mansel'e göre; dikdörtgen planlı ve fazla geniş olmayan mezar yapılarını yassı büyük taş bloklarla örtmek en basit ve sade olan tekniktir. (Mansel, 1943:27) Kesme taş blokların iç yüzeyleri oldukça iyi işlenip düzeltilirken dış yüzeyler kaba bırakılmıştır. Bu özenli işçilik zeminde gözlenmemektedir. Mezarın çevresi irili ufaklı taşlarla çevrelenmiştir. Tümülüsün kendi öz mimari yapısında tümülüsü tarihlendirebilecek herhangi bir buluntuya rastlanılmazken (Nayır, 1979: 119) bu tarihlendirme Alahıdır T1 Tümülüsü'nden gelen küçük buluntularla yapılmıştır. Bu durum T2 Tümülüsü içinde geçerlidir. T2 Tümülüsü'nde de tarihlendirme yapılabilecek küçük buluntulara rastlanılmamıştır. Dolayısıyla burada da tarihlendirme yapılırken T1 Tümülüsü'nden gelen küçük buluntular baz alınmıştır.

T3 Tümülüsü'ndeki gömme tarzı ile ilgili herhangi bir bilgimiz yoktur. Alahıdır T1 Tümülüsü'nden gelen Lidya karakterli buluntular ışığında T3 Tümülüsü M.Ö. VI. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmiştir. (Nayır, 1979:129)

3.1.5. Güre Velişin Tepe Tümülüsü

Uşak İli sınırları içerisindedir. Yöre tümülüslerinin mezar odası, ana kayaya oyularak bu oyulan alan içerisine yapılmıştır. (Akbiyikoğlu, 1993:53-64)

Tümülüste iki farklı mezar odası mevcuttur. Mezar odasının biri tonozludur. Ve yüzeye yakın olarak inşa edilmiştir. Bu sebeptendir ki mezar odasının duvarlarında çatlamlar olmuştur. Yine bu mezar odasında 3 adet kline vardır.

Mezar odasının ebatları; 1.85m. genişlik, 2.44.m uzunluk ve 1.75m. yüksekliktir. Mezar odasının arka duvarı taş örgü ile yapılmıştır. Bu birinci mezar odası M.Ö. IV.-III. yüzyıllara tarihlenmektedir. (Akbiyikoğlu, 1993:56) Yukarıda bahsettiğimiz mezar odası ana kayaya oyularak yapılmıştır. Dolgu seviyesinden gelen yonga kalıntıları bu fikri doğurmuştur. Bu tümülüste Lydia Dönemi özellikleri gösteren bir mezar odası olmamasına rağmen; krepis duvarı, kömür ve küller, lekythos parçaları ve fallos bulunmuştur. Saydığımız buluntularda bu tabakayı M.Ö. VI. yüzyıla tarihlendirmektedir. (Akbiyikoğlu, 1993:57)

Dolayısıyla bu noktada bir ana kayaya oyulmuş mezar odası (2 adet) vardır. Lydia Dönemi'ne tarihlenen mezar odası bulunamamış olsa da dolgu tabakada yukarıda saydığımız arkeolojik malzeme iki farklı dönemi bize işaret etmektedir. Mimari özellikleri bakımından birbirine benzeyen bu mezar odalarından M.Ö. IV.- III. yüzyıl arasına tarihlenen antik dönemde soyulmuştur.

Tümülüste mezar odasında 3 adet kline olmasına rağmen 6-7 adet kafatası parçası ve çene kemiği ile bol miktarda kaval kemiği de parçalar halinde bulunmuştur. Kafatasına ait yassı kemiklerde yanma görülmektedir.

3.1.6.Güre Basmacı Tümülüsü

Uşak İli'nin, Merkez İlçe'ye bağlı Güre Köyü sınırları içerisindedir. (Akbiyikoğlu, 1991:1-24)

Güre (Bagis) Köyü'nün nekropol alanında 12 tümülüs tespit edilmiştir. Bu alandaki İkiztepe, Toptepe ve Aktepe 1 Tümülüsleri 1960'lı yıllarda soyulmuş ve antik dönemde de tahribata uğramıştır. Güre Basmacı Tümülüsü, Güre'deki nekropol sahasının merkezi bir yerinde Hermos Nehri yakınlarındadır. Yüzeye yakın durumda krepis duvarı bulunmuştur. (Levha.35)

Krepis'in ebatları: 40-55cm. yükseklik, 60-75cm. genişliğe sahiptir. Ana toprak üzerinde düzensiz taşlardan yapılmıştır. Çakıl tabakası üzerine oturtulmuş dıştaki krepis duvarından 7.70 m içeride ve yüzeyden 3.30m. aşağıda daha düzgün taşlardan yapılmış ikinci bir krepis duvarı meydana çıkartılmıştır.

Tümülüsün batı kesimindeki duvarında güney – kuzey doğrultusunda her iki krepis duvarını dik kesen oldukça basit örölmüş bir duvar daha bulunmuştur. (Akbiyikoğlu, 1991:1)

Mezar tepesinin kuzeybatısında merkezden çift krepis duvarına sahip olan tümülüste krepis duvarını dik kesen bir başka duvara rastlanmıştır. Bu duvar diğer duvara nazaran daha düzenli yapılmıştır. Ayrıca taşlar arasında kömür parçalarına rastlanmıştır.

Güre'de mezar odası bulunmuş diğer tümülüslerle Basmacı Tümülüsü karşılaştırıldığında farklılıkların en önemli nedeni tümülüsün konumundan kaynaklanmaktadır. Çünkü yüksek bir tepe üzerinde bulunan bu yığmanın doğu ve güney tarafları çok dik olduğu gibi sert zemin toprağı yerine akışkan çakılın bulunması ana toprağın doğudan batıya doğru yükselmesi dolgu malzemesinin batıdan doğuya doğru akıntısını kolaylaştırdığından krepislerle birlikte değişik ebatlarda diğer koruyucu duvarlar kullanılmıştır. (Akbiyikoğlu, 1991:2-3)

Kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan duvar oldukça tahrip olmuştur. Bu kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan duvarın çalışması yapılırken doğu-batı yönünde uzanan ikinci bir duvara rastlanmıştır. Bu doğu-batı yönünde uzanan duvarın uç noktaları ele geçmiştir. Daha sonra kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan duvar ile doğu-batı yönünde uzanan bu iki duvarın ortasında krepis duvarı bulunmuştur. Bu krepisin olduğu alanda andezit taşından yongalar bulunmuştur. Bu andezit türü taş Güre'ye 20km. uzaklıktaki bir alandan getirtilmiştir. Bu krepisin 4m. ilerisinde kuru örgü tekniği ile yapılmış üzeri ise açık bir dromos bulunmuştur. (Akbiyikoğlu, 1991:3)

2m. boyundaki dromosun ön genişliği 1.10m. mezar girişindeki genişliği 1.33m.'dir. Ayrıca bu kısımda sert zemine oturtulmuş durumda ve dromos duvarları altında kalmış 2inci krepis duvarı ortaya çıkmıştır. İçte kalan krepiste bir ovallik söz konusudur. Giriş kısmı taş ile örtülü durumda olup tek sıra örülü durumdaki taşlar kaldırıldıktan sonra mezarın esas giriş kısmı bulunmuştur.

Giriş, 95cm. genişlik ve 25cm.'lik kalınlıktaki bir kapıya sahiptir. I.kapıya ulaşıldıktan ve bu kapı açıldıktan sonra daha iyi bir işçiliğe sahip II. kapı ele geçmiştir. Bu iki kapı aralarında bir mesafe bırakılmaksızın art arda yapılmışlardır.

Mezar odası 2m. uzunluğunda, ön genişliği 1.10m., mezar girişindeki genişliği 1.33m. olup kuru duvar tekniği ile yapılmış bir dromosa sahiptir. Mezar odası, dikdörtgen şekilde fakat boyutları farklı andezit bloklardan yapılmış, 2.98x2.40m. ölçülerinde olup, yaklaşık 1.60m. yüksekliktedir. Üstü açık olan odanın 0.95m. genişliğindeki kapısı 0.25m. kalınlığındaki bir kapama taşı ile kapatılmıştır. Mezar odasının içerisinde tabanın oyulması suretiyle yerleştirilmiş bir lahit ele geçmiştir. Kuzey-güney doğrultulu yerleştirilmiş tüfeki taşından yapılmış lahit, oval küvet formulu olup, 2.32x1.04x0.50m. ölçülerindedir. (Akbiyikoğlu 1991:1-4)

Tümülüsten gelen küçük buluntular; bronzdan oiniochoe, oiniochoenin üzerinde az miktarda da olsa dokuma parçacıkları, iskeletin baş kısmında bronzdan tabak, gümüşten oiniochoe, pişmiş topraktan aryballos, çift kulplu tabak, omphalos, gümüş kapak, gümüş ayna, alabastron, kalker taşından tarak, kalkerden fincan ele geçmiştir. (Özgen ve Öztürk, 1996:53)

3.1.7.Güre İkiztepe Tümülüsü

Uşak İli, Güre İlçesi sınırları içerisinde. (Akbiyikoğlu, 1996:163-176) Güre İkiztepe Tümülüsü'nü, Güre İlçesi'ndeki tümülüslerden ayıran en önemli özellik çift mezar odası ve buna bağlı olarak çift dromosun oluşudur. Bu tümülüsde de sundurma ve sunak alanı bakımından ise; teklik söz konusudur.

I nolu mezar odasının önünde bir sundurma (ön oda) yer almaktadır. Sundurma'nın ebatları: 1.94m. genişliğe, 1.97m. yüksekliğe sahiptir. Bu kısımdan mezar odasına geçiş 1.36x 0.77m. boyutlarındaki bir kapı ile sağlanmaktadır.

I nolu mezar odasına girildiğinde tabanda bulunan bazı blokların parçalandığı görülmüştür. Ve duvardaki bazı kenetler sökülmüştür.

2.67m. boyunda, 2.15m. genişliğinde ve 2.02m. yüksekliğindeki oda küfeki taşından yontularak yapılmıştır. Burada bir adet parçalanmış kline bulunmuştur. Tarihlendirmeye yarayacak hiçbir buluntuya rastlanılmamıştır.

I nolu dromos ve mezar odasında; Lydia Dönemi boyalı seramikleri, kaide parçaları, Lydion seramik parçaları, oinochoe parçaları bulunmuştur.

II nolu dromos ve mezar odasında ise; mezar odası bir sundurma ile dromosa bağlanmıştır. Taşları birbirine tutturmaya yarayan demir kenetlerin erimiş kurşundan curuflarına rastlanılmıştır. Buradaki mezar odasında iki adet mermerden kline bulunmuştur.

Bu tümülüsün en önemli özelliklerinden birisi, Karun Hazinesi'nden bildiğimiz Lydia Dönemi eserlerinin tamamı II nolu mezardan çıkmıştır. Klinelerin birine ait volütlü ayak parçası, İon kymnationu bezemeli kapı parçası da buluntular arasındadır. Tüm bu arkeolojik veriler tümülüsün tarihlendirilmesinde en önemli kriterlerdir.

Bu tümülüsün bir diğer kayda değer yanı ise; tümülüs yığmasının batı yamacında ve mezar odalarına yaklaşık 17m. mesafede dromos başlangıcının 5m. kuzeyinde bir sunak alanı bulunmaktadır. Bu kısımda in situ durumda olmadığı belirlenen 2 adet mermerden kabayontu olarak işlenmiş orta kısımları kanallı kaideler vardır. Bu kaidelerden 2 tanesi yerinde olmasına karşılık diğer iki tanesi kaçakçılar tarafından aşağıya atılmıştır. 4 parça halindeki bu malzeme yan yana getirilince 6m.'lik

bir uzunluk elde edilmiştir. Arkeologlarca, mezar cephelerinin toplam uzunluğu 6m. olarak ölçüldüğüne göre burada tümülüs tamamen kapandıktan sonra sunu yeri olarak kullanılmıştır, şeklinde bir analiz yapılmıştır.

Bu sunak yerinde 2 adet mermerden kapı taşı bulunmuştur. Mezar odalarının düzgünlüğüne karşı dromosun eğimli ve düzensiz yapılması, iki ayrı odası olmasına rağmen tek bir odada çift gömütün yapılması, çok belirgin sunak alanının olması ve burada İon kymnationlu işlemlerle bezeli kapı taşlarının olması İkiztepe Tümülüsü için önem arz eden bir başka durumdur.

IV. BÖLÜM

4.1. ANADOLU'DAKİ GREKO-PERS DÖNEMİ TÜMÜLÜSLERİ'NİN TİPOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ

KüçükAsya'nın batı kıyılarındaki Hellen kentleri birbiri ardınca önce Lydia Devleti'nin daha sonraki süreçte ise; Pers Devleti'nin egemenliğinin altına girmiştir. (İplikçioğlu, 2007:35)

M.Ö.546'da Anadolu'nun Pers egemenliğine girmesiyle birlikte Daskyleion, Sardis, Halikarnassos gibi önemli satraplıklar oluşturulmuş, Anadolu'nun siyasi ve kültürel yaşamında Pers etkisi görülmeye başlamıştır.

Bunun en açık kanıtını bu bağlamda tümülüslerde ve diğer mezar yapılarında görmekteyiz. Örneğin; Mausoleum'da Satrap Mausolos ve eşi Artemisia'nın Anıt Mezarı, Hekatomnos Anıtı gibi Anadolu'nun daha önce alışık olmadığı kült alışkanlıkları ile karşı karşıya kalınmıştır. Anıt mezarlar, tezimizin kapsamının dışında olduğu için ölü gömme geleneklerinden sadece tümülüsler ele alınmıştır.

Greko-Pers Dönemi Tümülüsleri bir ara dönem olarak algılanmaktadır. İlk dönem örnekleri Lydia Kraliyet Nekropolü'ndeki tümülüslerle benzerlik gösterse de daha sonraki süreçte bu dönem tümülüslerinde farklılıklar gözlenmektedir. (Levha.95)

Greko-Pers Dönemi Tümülüsleri'nin bölgesel dağılımına baktığımızda ağırlıklı olarak Ege Bölgesi olmak üzere, Ege'nin Batı Anadolu kıyı bölümü, İç Batı Anadolu Bölümü; İç Anadolu Bölgesi'nde, Eskişehir ve çevresi; Marmara Bölgesi'nde, Kuzey Marmara'da Trakya ve çevresi ile Güney Marmara'da Bursa ve çevresi ön plana çıkmaktadır. Greko-Pers tümülüs mezar kompleksleri genel olarak Hermos (Gediz) Havzası içerisinde doğal yükseltiler üzerine kurulmuştur. Havza içerisindeki tümülüslerin en yoğun görüldükleri bölge Sardis'in yaklaşık 10 km kadar kuzeyinde, Marmara Gölü'nün güneyinde yer alan Bintepeler Bölgesidir. Tümülüsler, Marmara

Gölu çevresinin yanı sıra Sardis'in batısında, Turgutlu İlçesi Musacalı Köyü çevresinde yine Sardis'in kuzeybatısında yer alan Saruhanlı İlçesi'nin Alibeyli Kasabası Mevkii'nde Akhisar ve Kırkağaç arasındaki bölgede, Manisa İli, Salihli İlçesi'nin merkezinde ve doğusunda Uşak İli'nin Güre İlçesi'ndeki Beylerhanı Köyü ile Güre arasındaki bölgede yine Uşak Sivashlı İlçesi'nin Selçikler Köyü Mevkii'nde ayrıca Denizli İli, Merkez İlçesi Kurtluca Köyü ve Sarayköy Mevkii'si ile Çanakkale İli, Gümüşçay Beldesi çevresinde Eskişehir İli'nin Sancakaya İlçesi'nde Trakya Bölgesi içerisinde Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ çevresinde gruplar halinde yoğunluklu olarak görülür. Mezar konumlarına baktığımızda genel olarak belirli bir yön birliğı bulunmamaktadır. Tümülüsler genellikle çevreye hakim doğal yükseltiler üzerine kuzey-güney, doğu-batı ve kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda yerleştirilmiştir. Tümülüslerin yönleri coğrafi konum ve topografik yapı baz alınarak belirlenmiştir. Mezar odalarının giriş yönlerine baktığımızda yön birliğinin olmadığı görülmektedir. Mezar odalarının yönlerinin belirlenmesinde esas ölçü ise; oda girişinin geniş düzlükleri, vadileri veya ana yolları karşısına alır vaziyette olmasıdır. Tümülüslerin boyutlarında çok büyük farklılıklar gözlenmez. Genel olarak 4-5m. ile 30m. yüksekliğe, 25-80m. çapa sahip tümülüsler Frig ve Lidya Dönemi Tümülüsleri'ne oranla tümülüs yığma boyutlarının giderek küçüldüğü görülmektedir. Greko-Pers Dönemi tümülüs mezar yapılarında ana malzeme taştır. Tümülüslerde kullanılan malzemeler içerisinde; mermer, kireç taşı, kum taşı, şist ve andezit cinsi taşların yanı sıra ahşap, metal ve pişmiş toprak malzeme sayılabilir. Greko-Pers Tümülüsleri; krepis, dromos, sundurma, mezar odası ve üst yapı gibi yapısal unsurlar açısından en çok gelişim ve değışim gösteren dönemdir. Dönem içerisindeki krepisler, Lidya Dönemi'nde görülen güçlü ve düzgün krepis yapılarına sahip değildir. Krepislerin yapımında gösterilen özenin azalması yanında, planı da topografik konuma göre parçalar halinde kesici bloklar halini almıştır. Bu duruma gerekçe olarak, tümülüs yığmalarının küçülmesi ve tümülüs yığmasından çok mezar odalarına verilen önemin artması gösterilebilir. (Dinç ve Önder, 1993:31-51; Tezcan, 1976:391-397; Mansel, 1941: 119-188; Mansel, 1944: 147-148)

Dromoslar erken dönemlerde yapım tekniğı ve malzeme bakımından mezar odaları ve sundurmadan tamamen farklı olarak kaba bir işçilikle yapılmıştır. Genel olarak mezar yapısı ile herhangi bir fiziki bağ oluşturmadan yapılan dromoslarda, çamur

harçla örülmüş moloz taş duvar ya da kuru duvar örme teknikleri kullanılmıştır. Dromoslarda, nadir de olsa kabaca işlenmiş blokların kullanıldıkları görülür. Dromos tabanlarında ise; doğal sert zemin, kabaca düzeltilmiş ana kaya zemin, sıkıştırılmış toprak zemin, kireç taşı yongalarının sıkıştırılmasıyla oluşan sert zemin ve sundurmanın önünde büyük kireçtaşı bloklarının döşenmesiyle oluşturulan zeminler kullanılmıştır. M.Ö. VI. yüzyılın sonlarına doğru dromosların daha özenli yapılmaya başlandığı ve yapı malzemesinin değiştiği görülmektedir. M.Ö.V-IV.yüzyılda ise dromos, mezar komplekslerinin en önemli yapısal unsurlarından biri konumundadır. Merkezi Lidya'da M.Ö. VI. yüzyılın ilk yarısında mezar odasıyla birlikte yalnız kullanıldıkları görülen sundurmaların, M.Ö. VI. yüzyılın II. yarısıyla birlikte dromoslarla birlikte kullanıldıkları ve M.Ö.VI. yüzyılın son çeyreğinde ise dromos, sundurma ve mezar odasından oluşan plan tipinin yaygınlık kazandığı görülmektedir. M.Ö. V.yüzyılda ise sundurma; dromos, ön oda ve asıl mezar odasıyla birlikte kullanılmıştır. M.Ö. IV-III. yüzyılda ise; sundurmalar yerini ön oda ya da dromoslara bırakmıştır. M.Ö. VI. yüzyılın II. yarısından itibaren merkezi Lidya'da karşımıza çıkan ön odalar genellikle dromos, ön oda ve asıl mezar odası plan şemasıyla yapılmıştır. M.Ö. VI. yüzyılın II. yarısında zeminde sıkıştırılmış toprak kullanılırken; M.Ö.V. yüzyıl içerisinde kireçtaşı yongalardan oluşan sert zemin ve yine M.Ö. VI. yüzyıl içerisinde zeminler taş bloklarla döşenmiştir. Oda duvarlarında M.Ö. VI. yüzyılın II. yarısında altta kabaca işlenmiş dikdörtgen taşlara, üstte toplama taşlardan çamur harçla örülmüş duvarlara sahiptir. M.Ö. V. yüzyıla gelindiğinde ise kabaca işlenmiş kireçtaşı bloklar ve mermer blokların kullanıldıkları görülmektedir. Merkezi Lidya'da, M.Ö. VI. yüzyılın II. yarısına ait mezar odaları, sundurma ve kısa dromosla birlikte kullanıldıkları görülmektedir. Bu dönemde mezar mimarisinde ve duvar işleme tekniklerinde büyük değişimlerin olduğu göze çarpmaktadır. Dönemin mezar odalarında ilk kez anastylosis kontak bandı ve klineler kullanılmaya başlanmış, duvarların iç yüzeylerinin çok iyi perdahlanarak boyayla bezenmiş frizler yapılmıştır. M.Ö. VI. yüzyılın II. yarısında dörtgen formda tek odadan oluşan mezar odaları, M.Ö. V.yüzyılın ilk çeyreğinde tekli odaların yanı sıra, İkiztepe Tümülüsü Mezar Odası'nda görüldüğü üzere, ortadaki duvarı ortak yan yana iki mezar odasından oluşan kompleks yapılara dönüşmüştür. M.Ö. IV. yüzyıla gelindiğinde Trakya Bölgesi'nde mezar odaları dairesel formda yapılmaya başlamıştır. Mezar odalarında, M.Ö. VI. yüzyılın II. yarısında düz tavan örtü sistemleri yaygın olarak

kullanılırken, M.Ö. VI. yüzyılın sonlarına doğru kaba üçgen kesitli üst yapılar görülmeye başlamıştır. M.Ö. erken V.yüzyıldan itibaren semerdam tipi üst yapılar görülmektedir. M.Ö. IV. yüzyıla geldiğimizde tümülüs mezar odalarında konsantrik çokgenlerden oluşan sahte piramidal üst yapılarının kullanılmaya başlandığı görülür. M.Ö. IV. yüzyılda uygulanmaya başlayan bir başka üst yapı sistemi, sahte kubbelerdir. M.Ö. IV-III. yüzyılda ise; gerçek tonozlu üst yapılar kullanılmaya başlar. Mezar komplekslerinde; kireç taşı, kum taşı ve mermerden yapılan kapılar; mezar yapılarında, tıkaç tipi, çift ve tek kanatlı ve sahte (sembolik) olmak üzere çeşitli tiplerde kapılar kullanılmıştır. M.Ö. VI. yüzyılın II. yarısı içerisinde merkezi Lidya ve yakın çevresinde, dromos, sundurma ve mezar odasından oluşan plan tipiyle birlikte düz dam ile semerdam üst yapılar kullanılırken; Lidya, İonia ve Karia Bölgesi'nde dromos ve mezar odasından oluşan planlarda semerdam ve sahte beşik tonozlu üst yapılar kullanılmıştır. Ayrıca yine aynı dönem içerisinde Kütahya İli Aslanapa civarında lahit mezarın kullanıldığı görülür. Tümülüs yapıları M.Ö. geç VI.yüzyıl ile V.yüzyıl içerisinde Lidya ve yakın çevresi, Çanakkale, Gümüşçay ve Denizli merkezde dromos, ön oda ve asıl mezar odasından oluşan planı kullanmıştır. Söz konusu plan tipinde semerdam ve sahte piramidal üst yapılar kullanılmaya devam eder. Aynı dönem içerisinde Lidya merkez ile Yukarı Gediz Havzası'nda dromos, sundurma, ön oda ve asıl mezar odasından oluşan plan görülmektedir. Yine Çanakkale Gümüşçay civarında lahit mezar kullanılmıştır. M.Ö. IV.-III. yüzyıla geldiğimizde Bursa, Eskişehir ve Trakya Bölgesi'nde dromos ve mezar odası planı ile sahte piramidal ve sahte kubbeli üst yapılar birlikte kullanılmıştır. Yine aynı dönem içerisinde Trakya Bölgesi'nde ön oda ve asıl mezar odasından oluşan plan şeması içerisinde sahte kubbelerle birlikte gerçek tonozlu üst yapıların kullanıldığı görülmektedir. Buluntular arasında; madeni, pişmiş toprak, ahşap, cam, fildişi ve kemik malzemeden oluşan figürinler, sikke, disk, kandil, ağırşak gibi malzemelerin yanı sıra çok sayıda farklı objeler bulunur. Altın, gümüş, bronz, cam ve pişmiş toprak malzemeyle yapılan kaplar arasında lydion, oinochoe, alabastron, amphoriskos, amphora, lekythos tipi kaplar bulunmaktadır.

Kişisel eşyaların olduğu buluntu grubunu ise; gerdanlık, küpe, zincir, düğme, kolye, yüzük, bilezik, lobris, boncuk, bıçak, miğfer, saç tokası, iğne, ayna ve kutu gibi eserler oluşturur. Tümülüslerde uygulanan gömü tarzlarına baktığımızda mezarların

tamamına yakınında inhumasyon gömü uygulanmıştır. Çok az sayıda kremasyon görülürken, birkaç mezarda ise; gömü tarzı tespit edilememiştir. İnhumasyon uygulanan mezarların tamamında bireyler dorsal pozisyonda yatırılmıştır. Doğu-batı ve kuzey-güney yönünde yatırılan bireylerin baş taraflarının koyulduğu yön konusunda bir birlik yoktur. Yatırılış yönleri dikkate alındığında kesin bir yargıya varmak için veriler yetersizdir. M.Ö. VI. yüzyılın II. yarısında Lidya Bölgesi'nde bireyler klinelere gömülürken aynı dönem içerisinde Kütahya- Aslanapa Bölgesi'nde lahit mezarlar kullanılmaya başlamıştır. M.Ö. V.yüzyılın erken dönemlerinde Çanakkale-Gümüşçay Bölgesi'nde lahit mezarlar kullanılmaya devam etmekle birlikte özellikle Lidya Bölgesi klinelerin daha komplike yapıldıkları, M.Ö. IV. yüzyıla gelindiğinde ise; klinelerin mobilya formunda işlenmeye başladıkları görülmektedir.

4.1.1.Harta Tümülüsü(Harta Abidintepe Tümülüsü)

Manisa İli, Kırkağaç İlçesi, Bakır Bucağı'nda yer alır. Harta Tümülüsü yaklaşık 30m. çapında ve 10m. yükseklikindedir. (Yılmaz, 2008:111) Tümülüs 1965-1966 yıllarında kaçak kazılarla tahrip edilmiştir. 1987 yılında Manisa Müzesi önderliğinde kurtarma kazıları başlamıştır. (Dedeoğlu, 1996:197)

Harta Tümülüsü, dromos, sundurma ve mezar odasından oluşmaktadır. Yaklaşık 1.30m. kenar uzunluğuna sahip kareye yakın formlu, kısa ve geniş dromoslu bir yapıya sahiptir.

Dromos, ana kaya zemin üzerine kireçtaşı bloklardan aralara yongaların sıkıştırılması ve çamur harçla örülmesi suretiyle inşa edilmiştir. Basit ve özensizce yapılmıştır. Yapım şekli ve malzemesi bakımından mezar odasından farklı özellik gösterir. Girişi güneye bakan dromos kaçak kazılarda sökülen taşları nedeniyle tahrip olmuştur. Dromostan bir kapıyla kapatılmış olan sundurmaya geçilmektedir.

Sundurmanın ebatları: uzunluğu 1.50m. giriş açıklığı 1.40m. genişliğinde ve 2.18m. yüksekliğindedir.

Yerel kumtaşından yapılan sundurmanın tabanı düzgün bloklardan oluşmaktadır. Alt bloklarda boyayla yapılmış İon Kymnatonu dizisi korunmuştur. İki adet kurşun dolgulu demirden kenetin kullanıldığı taban bloklarının yüzeyinde, duvar bloklarında olduğu gibi tarak izleri saptanmıştır. Aynı kenetlerden bir adet de mezar odasında tespit edilmiştir. Sundurmanın üstü düz bir tavan bloğu ile örtülmüştür. Sundurma ve mezar odasının arasında taban seviyesi farkı yoktur.

Sundurmanın üst bölümünde, çatının üzerinde küllü ve kömürümsü bir tabakanın varlığı saptanmıştır. Bu tip bir tabakaya Alahıdır ve BT 89 Tümülüsleri'nde de rastlanılmıştır. Burada Alahıdır Tümülüsü'nün mezar odasının üstü ince çamur tabakasıyla sıvanıp, bu sıvanın üstü taş ve otlarla, BT 89 Tümülüsü'ndeki mezar odasının üzeri ise; evvela çamurla sıvanmış, sonra ise bir ot tabakası ile kaplanmıştır. Bu ot tabakasının üstünün daha sonra zamanla yanması sonucu bir kül tabakası oluşmuştur. Bu yangın tabakasının üstü irili ufaklı taşlarla kaplanmıştır. Bu yüzden bu üç tümülüs bu yönleriyle benzeşmektedir. (Dedeoğlu, 1996:202)

Mezar odasının ebatları: 2.60x2.18m. büyüklüğünde ve 2.15m. yüksekliğinde olup kumtaşı bloklardan inşa edilmiştir. (Levha.36-37)

Mezar odasında bulunması gereken klineye ait parçalar, kurtarma kazısı sırasında dolgu toprağın içinden ele geçmiştir. Bulunan parçalardan klinenin ölçüleri 2.18x1.22m. ve tabandan yüksekliği ise; 55cm. olarak saptanmıştır. (Yılmaz, 2008:112)

Mezar odasını yerden 80cm. kadar yükseklikte bir bordür çevirmektedir. Üstte figürlü friz, altta ise; motif sırası yer alır. Motifler kontur tekniğiyle, koyu renkte yapılmıştır. Bezemelerde kırmızı, yeşil ve mavi renkler kullanılmıştır. Bordür yukarıdan aşağıya üçlü bezeme motifinden oluşmakta kesişen dama motifleri, yumurta ve ok, boncuk dizisi görülmektedir. Kareler kırmızı ve mavi boyalıdır. Yumurta ve ok dizisinde yumurtaların merkezleri nokta halinde kırmızı ve mavi boyalıdır. Boncuk dizisi, kırmızı ve mavi ya da boyasız, eşkenar dörtgenler ise; yeşildir. Kesişen dama tahtası motifiyile yumurta ve ok dizisi arasında yeşil renkli dar bir bant yer alır. Boncuk

dizisinin altındaki dar bantsa kırmızıdır. Figürlü frizden in situ olarak hiçbir şey kalmamıştır. Odanın kuzeybatı köşesinde figürlü ve bir ya da iki tekerlekli aracın geçiş sahnesinden sadece izler korunmuştur. İki blok üzerinde ellerinde havlu benzeri katlı kumaş taşıyan iki erkek figürü bulunmaktadır. Bunların mezar odasının neresine ait olduğu kesin değildir. Birleşme yerlerinden dolayı bir figür daha olması gerektiği fikri hakimdir. Buraya atfedilen üçüncü parça ise; gerek duruşu gerekse Pers kıyafeti ile oldukça farklılık göstermektedir. (Yılmaz, 2008:113 – 114)

Dedeoğlu'nun bize aktardığına göre; müze raporlarında yer almayan fakat mezarın ana odasını gören görgü tanıklarının anlattığına göre; ana mezar odasına girişi sağlayan kapının iç kısmında duvarı tamamen kaplayan kadın başlı, kuş gövdeli bir figür (siren) yer almaktadır.

Tümülüs mimari özellikleri bakımından Lydia Bölgesi Tümülüsleri'ne tam olarak uymaktadır. Düzgün blok taşlardan yapılan ve üzeri yatay taş bloklarla örtülen mezar Alibeyli (Hyrkanis) Tümülüsleri ve Sardis'teki Bintepeler alanındaki kimi tümülüsler gibi kısa dromos, ön oda ve asıl mezar odasından oluşmaktadır. Mezar odaları ise genelde kareye yakındır. Üst örtü ise düzdür. Ölüler klineye yatırılmıştır. Mezarın etrafı krepis duvarı ile çevrelenmektedir. Nitekim burada da kireç taşından dolgu tarzında basit bir krepis söz konusudur. (Dedeoğlu, 1996:197-206)

Lydia Bölgesi'nde ilk defa çok renkli iç duvarlara sahip olması yönüyle de tümülüs önemlidir. Tümülüste; kırmızı, yeşil, mavi, siyah ve beyaz renkler tercih edilmiştir. (Levha.38-39)

Kurtarma kazılarında, sundurmada siyah firnisli 1 adet M.Ö. IV yüzyıla tarihlenmiş pişmiş toprak kandil bulunmuştur. Dromos'dan Akhamenid tipi sığ bir kasenin parçaları bulunmuştur. Frizlerdeki yaratıklar ise; yaklaşık M.Ö. 500 yıllarını göstermektedir. Kandil ise; M.Ö. IV ve III. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir. Yukarıda saydığımız arkeolojik buluntular ve tümülüsün mimari yapısı dikkate alındığında tarihsel farklılıklar, muhtemel ikinci bir gömüyü işaret eder. Mezar yapısı ve az sayıda

ele geçen buluntular ise; M.Ö. VI. yüzyıl sonlarını işaret etmektedir. (Dedeoğlu, 1996:206; Yılmaz, 2008:112)

4.1.2.Akalan Tümülüsü

Kütahya İli, Aslanapa İlçesi'nin, Karadiğın Köyü sınırları içerisinde. (Türktüzün, 1999:125-137)

Tümülüsün ebatları: 8m. yükseklik, 30m. çap'a sahiptir. Bu tümülüsde diğer pek çok tümülüs gibi defneciler tarafından tahrip edilmiştir. Tümülüs'ün eteğinde pişmiş topraktan bir lahit bulunmuştur.

Lahit'in ebatları: 2.10m. uzunluğunda, 70cm. genişliğinde, 50cm. yükseklik ölçülerine sahiptir.

Lahit'in içerisindeki kemiklerden 13 yaşlarından bir çocuğa ait olduğu anlaşılmaktadır. İskeletle birlikte yuvarlak, çift delikli yeşil taştan düğme şeklinde bir oyuncak bulunmuştur. Bu lahit M.Ö. III.-II. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Tümülüsün tepe noktasının yaklaşık 8m. altında ikinci bir lahite rastlanmıştır. Lahit pişmiş topraktan yapılmıştır.

Lahit'in ebatları 2.45x70x90cm.'dir.

Lahitin üzeri kalın bir deri ile kaplanmıştır. Bu derinin üzerinde de kumaş dokumasının izlerine rastlanılmıştır. (Türktüzün, 1999:26) Bu lahitin hediyesi ise; mermerden 1 adet alabastron, pirinçten 1 adet ayna, deriden 1 adet saç tokası, pişmiş topraktan 4 adet boncuk, bronzdan 1 adet iğne, altından 1 adet kuş figürünü, altından 1 adet obje, bronzdan kap, gümüşten rozet kabartmalı plaka, 1 tane gümüş 1 tane bronz yüzükten ibarettir. Tümülüs'ün yönetici sınıfından bir kişinin eşine ait olduğu düşünülmektedir. Tümülüs, mezar yapısı ve ele geçen arkeolojik malzemelerle birlikte

değerlendirildiğinde; M.Ö. VI. yüzyılın II.yarisına (yaklaşık M.Ö. 540-500) tarihlenmiştir.

4.1.3. Aktepe Tümülüsü

Uşak İli, Güre Bucağı'nın yaklaşık 4km. kuzeybatısında yer alan Aktepe Tümülüsü yaklaşık 200m. çapında ve 38m. yüksekliğindedir.

Dromos ve mezar odası, ana kayanın kuzey yamacına oyularak yerleştirilmiştir. Mezar yapısı düzgün kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir. (Levha.40-41)

Dromos'un ebatları:12.90m. uzunluğunda ve 2.15m. genişliğindedir. Kazılar esnasında dromos dolgusu iki tabaka halinde tespit edilmiştir. Yüzeyden 1.30m. derinde içinde M.Ö. II. Bin'e ait seramik parçalarının da bulunduğu sıkıştırılmış birinci dolgu toprak ve 1.50m. derinde çeşitli büyüklüklerdeki moloz taşlardan oluşan ikinci bir dolgu toprak gelmektedir. Dromos zemini üzerinde çeşitli seramik parçaları bulunmuştur. Dromostan mezar odasına geçişi sağlayan kapının bir blokla daraltıldığı görülmektedir.

Dromos ile mezar odası arasında seviye farkı olmamakla birlikte iki mekanı birbirinden kapı eşiği ayırmaktadır. Aradaki kapı açıklığına ait lento ve söve blokları zengin silmelerle bezelidir. Anıtsal mezar odasının fasadı belli bir sistem içinde düzgün perdahlanmış kireçtaşından yatay hatlı şeklinde plinthoi ve fascialardan oluşmaktadır. Ayrıca dromosa açılan mezar girişinin her iki yanında İon volütlü kapı konsolları bulunmuştur.

Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda konumlanan mezar odasının ölçüleri 3.64x2.62m., yüksekliği 2.78m.'dir. Mezar odasının tabanı kireçtaşından işlenmiş olup taban masif, düzgün perdahlanmış, pürüzsüzdür. Mezar odasını oluşturan kireçtaşı bloklar da aynı işçiliği göstermektedir. Bloklar birbirine demir kenetlerle tutturulmuştur. Mezar odası girişinin tam karşısında güzey duvarının önünde bir kline mevcuttur. Klinenin ebatları: 2.01x0.85m. tabandan yüksekliği 54cm.'dir. Kline, kireçtaşı bloktan

oyularak yapılmıştır. Definecilerin tahrip ettiği klinenin ön kısmının bezemeli olduğu anlaşılmaktadır. Kurtarma kazıları sırasında dromos dolgusundan çeşitli seramikler, mezar odasının tahribat dolgusundan lydion parçaları, alabasterden yapılmış alabastron parçaları, demir objelere ait parçalarla, fildişinden çeşitli süs eşyaları ele geçmiştir. Mimari yapı ve buluntuların değerlendirilmesi sonucunda tümülüs M.Ö. VI. yüzyılın son çeyreğine tarihlenmiştir.

Mezar odasının arka duvarında bulunan klinenin ön yüzünde kazıma çizgi ve boyayla atlı figürler, hayvanlar ve arabaya (?) ait tekerleklerden oluşan bir friz bulunmaktadır. İşlenmiş olan ön bacaklara kırmızı boya ile simetrik palmetler yapılmıştır. Kaide kısmı oturan buzağı ya da geyik olarak oyulmuş ve kırmızıya boyanmıştır. Ayağın üst kısmı ise başlık gibi düzenlenmiş volüt çizilmiştir. Yan duvarların her birinde yarım insan figürü vardır. Klineye doğru dönük olan figürler ellerinde dal tutmaktadır. Sol duvardaki figür erkek, soldaki ise kadın olarak yorumlanmıştır. Mezar soyguncuları erkek figürünün tamamını, kadının başını ve uzatılan dallı ellerini tahrip etmişlerdir. (Yılmaz, 2008:117-118) (Levha.42-43-44)

4.1.4. Karakoç Tümülüsü

Kırklareli İli'nin, Karakoç Köyü'nde yer almaktadır. (Fıratlı, 1964:108-109; Onurkan, 1988:5) (Levha.45)

Tümülüs'ün ebatları: 5m. yükseklik, 30m. çapa sahiptir. Mezar kompleksi kalkerden yapılmıştır. Tümülüs, dromos ve mezar odasından meydana gelmektedir.

Dromos'un ebatları: 1.45m. uzunluğunda, 88cm. genişliğindedir.

Mezar odası'nın ebatları: 2.60m. yükseklik, 2.95m. çapındadır. Bindirme tekniğiyle yapılmış, sahte kubbeli ve yuvarlak formlu bir mezar odasıdır. Mezar odasının tabanı ana kayanın zemini üzerine yapılmıştır. (Fıratlı, 1964:108 vd.)

Mezarda ele geçen hediyeler; demir silah kalıntıları, 2 adet pişmiş toprak kandil, 1 adet bronz oinochoe, saplarında kadın yüzü şeklinde aplikeleri olan bronzdan 1 adet situla, 1 adet bronz tas, 3 adet pişmiş toprak phiale, 1 adet çift kulplu matara formulu kap, 1 adet kırmızı renkli vazo, 1 adet tek kulplu kap ele geçmiştir. Tümülden ele geçen Grek tipli kandil M.Ö. IV.yüzyıla tarihlendirilmiştir. Maden taklidi pişmiş topraktan, gri renkli kaseler de yine aynı yüzyıla tarihlendirilmiştir. Ayrıca buradan ele geçen çift kulplu mataranın benzerine Bulgaristan (Duvanlı)'da da M.Ö. IV. yüzyıla tarihlenen bir tümülüse de rastlanılmıştır. Bu arkeolojik veriler ışığında tümülüs M.Ö. IV. yüzyıla tarihlenmiştir. Tümülüste ölünün hediyeleri iskeletin yanına bırakılmıştır.

4.1.5.Kızılbel Tümülüsü

Antalya Elmalı'da, Elmalı Ovası'nda yer alır. Tepenin hemen üzerinde yer alan mezar odası doğu - batı yönünde 2,45m. kuzey - güney yönde 2m. çatısı 2.30m. yüksekliktedir. Tümülüsün çapı yaklaşık 50m.'dir. (Mellink, 1998:1)

Tepenin güneyi Karagöl ve bataklığına bakmaktadır. Gölün diğer yakasında Çataltepe yer alır. Kızılbel'in kuzeyinde Elmalı Dağı görülür. Bir çok Lykia mezarı dağlara vadilere ve Akdeniz'e hakim manzaralı konumlara yerleştirilmiştir. Gölün kıyılarından itibaren Kızılbel Tümülüsü görülmektedir. (Yılmaz, 2008:121; Mellink, 1970:158-159)

Kızılbel'de ilk kazılara 1969 yılında Mawr College başlamıştır. 1974 yılında yapılan kazılarda Antik Çağda hırsızların doğu duvarı boyunca bir tünel açıp mezara girdikleri tespit edilmiştir. D9 bloğunu çıkarıp içeri girmişlerdir. Ancak duvarları zemini ve taş mobilyaları tahrip etmemişlerdir. Diğer bir kaçak kazıda ise; mezar odası dağıtılmıştır. Tümülüsün dolgu toprağı içinde Kalkolitik Dönem buluntuları da vardır. Muhtemelen bu toprak Kızılbel-Uzunburun eteklerinden getirilmiş olmalı. Tümülüsü çeviren krepis duvarına ait hiçbir iz yoktur. (Mellink, 1971: 245-255)

Mezar odasının içinden herhangi bir buluntu ele geçmemiştir. Soyguncular klineyi, masayı, zemin döşeme bloklarını parçalamışlardır. (Levha.46-47)

Mezarın içinden 50 yaşlarında bir erkeğe ait iskelet bulunmuştur. Sol ayağı muhtemel bir savaşta yara almıştır. Bunun dışında küre formlu 1 adet alabastrona ait parçalar, kırmızı firnisli 1 adet lydiona ait ağız kenarı boyun parçası, çeşitli metal parçalar, kemik parçası üzerinde kazıma meander desenli kemik parçası (muhtemelen bıçak sapı) ele geçmiştir.(Yılmaz, 2008:121 – 122)

Mezar odasını inşa etmek için açılan çukur, 1.60-1.80m. derinliğinde, doğu – batı yönünde 4.50m. kuzey - güney yönünde 4.20m. ebatlarındadır. Mezar bu çukurun kuzeybatı köşesine yerleştirilmiştir. Giriş veya dromos yoktur.

Mezar odasının zemini tek sıra halinde bloklarla kaplıdır. Bu taş döşeme duvarların ve taş yatağın temelini oluşturur. Odanın ölçüsü doğu-batı yönünde 3.70m., kuzey-güney yönünde 3.10m.'dir. Zeminde iki tip kireç taşı kullanılmıştır. 1. sert gri ve 2. krem beyaz renkli daha yumuşaktır. 2. tip taş yaygın olarak duvarlarda ve çatı kaplamalarında kullanılmıştır.

Mezar odasının iç ölçüsü doğu - batı yönünde 2.40m., kuzey-güney yönünde 2m.'dir. Muhtemelen ilk yapılan duvar batı duvarıdır. Duvarların alt bölümlerinde kullanılan taşlarla boyut olarak kabaca aynı boyuttadır. Giriş kısmının bulunduğu güney duvarının alt sırasında yer alan iki blok diğer duvardakilerden daha yüksektir.

Mezarın duvarlarındaki ikinci taş sırası iki farklı tiptedir. Güney ve batı duvarlarda düzensiz trapozoidal varken kuzey ve doğuda farklı bir sistem kullanılmıştır. Olasılıkla ilk olarak kuzey ve batı duvarlar, daha sonra da diğer duvarlar yapılmıştır. Güney ve batı daha kareye yakın formlu, kuzey ve doğu duvarları daha trapozoidal formda bloklardan oluşturulmuştur. Antik Dönem'e dair onarım izleri batı duvarı üzerinde görülmektedir. Çatı, dört adet, 30-35cm. kalınlığında kireçtaşı blokdan oluşmaktadır. Sadece batı kısmındaki en altta yer alan blok 15-20cm. kalınlığındadır. Orijinal taş olasılıkla taşıma sırasında kırılmış onun yerine daha ince bir taş konmuştur. Mezar odasının semerdam şeklindeki çatısı nedeniyle tüm ağırlığı kuzey ve güney duvarlar taşımaktadır. Bu nedenle blokların birleşme noktasına kurşun dökülmüştür.

Mezar odasının içine doğru çıkıntı yapan iki demir parçası tespit edilmiştir. Bu demir çıkıntılar resimlerin yapılması sırasında ya da gömme törenleri sırasında aydınlatma için kullanılmış olan lambaların asılması ile ilgili olmalıdır.

Güney duvarının doğu kenarında yer alan girişin ebatları: 80cm. genişliğinde ve 1m. yüksekliğindedir. Dromos yoktur. Mezar tek kişilik bir gömü için tasarlandığından, tam anlamıyla bir dromos ya da girişi planlanmamıştır. Dromosun yerine güney duvarın doğu ucunda ressamın içeriye girebilmesi ve ölüyü içeriye sokabilmeye yarayan bir kapı açıklığı bırakılmıştır. Kapının her iki yanında, moloz taşlarla örülmüş destek duvarları görülmektedir. Destek duvarının iç yüzleri farklı şekillerdeki kireçtaşı levhalarla kaplanmıştır.

Giriş kapısının önünde herhangi bir döşeme taşı ele geçmemiş fakat çok sayıda dolgu malzemesi ele geçmiştir. Bu da ölünün gömülmesinin ardından mezar odasının ve girişinin tamamen kapatıldığını göstermektedir. Mezar odasının duvarlarının dış yüzlerinde kaba işçilik yapılmıştır. Ancak kapı lentosu özenli yapılmıştır. Bu özen mezarın başka bir yerinde görülmemektedir.

Kapı lentosunun dış yüzünde çok az korunmuş olan kırmızı pigment izleri gözlenebilmektedir. Lentonun işçiliğindeki özen kapı kapatma sistemiyle ilgilidir çünkü Kızılbel Mezarı'nın en önemli özelliklerinden biri kapı kapatma sistemidir.

Girişin ebatları: genişlik 87cm. yükseklik, 126cm. ve kalınlık 12cm.'dir. Kapı sistemi, iki yanda bir üstte ve bir altta olmak üzere toplam altı bloktan oluşturulmuştur. Mezar odasının içinde batı duvarının önünde sandık şeklinde yapılmış taştan kline bulunmaktadır. (Yılmaz, 2008:123- 124)

Tavanda da boya bezeme izleri vardır. Tavanı oluşturan dört bloktan sadece klinenin üstüne gelen bir blok üzerinde boya bezeme izleri korunmuştur.

Batı duvarı; üst üste üç sıra bloktan oluşmaktadır. Her blok sırası ayrı bir friz alanı olarak kullanılmıştır. En alttaki sıra iki bloktan oluşmaktadır. Bu sıranın klineye denk gelmesi nedeniyle bezemeli alan yoktur.(Levha.48-49-50-51-52)

Mellink'in kullandığı numaralandırma sistemi;

1-2 no.lu bloklar: klinenin denk gelmesi nedeniyle boyasızdır.

3-4 no.lu bloklar: duvarın ana frizini oluşturan bu bloklar üzerinde iki sahne yer alır. Solda ayrılış, sağda ise; ziyafet sahneleri yer almaktadır.

3 no.lu blok yüksekliği soldan 57cm., sağdan 60cm.

4 no.lu blok yüksekliği soldan 60cm., sağdan 62cm.

3-4 no.lu duvarların toplam uzunluğu 1.80cm.

Kuzey duvarı; mezarın en fazla bezeli duvarıdır. 5 adet friz bulunmaktadır. Semerdam şeklinde çatılıdır. Duvar aşağı kısımda kısmen düzgün bloklarla, yukarıya doğru ise; poligonal olarak örülmüştür. (Yılmaz, 2008, 136) (Levha.53-54-55-56)

Doğu duvarı; duvarın en alt sırasındaki 1, 2, 3 numaralı bloklar kısmen dikdörtgene yakındır. Geriye kalan 4, 5 ve 8 numaralı bloklar diğerlerinden büyük olup ve çok kenarlıdır. Dört friz bulunan duvardaki bloklarda; I.Frizde spor karşılaşmaları, II. ve III. frizde av sahnesi, IV. Frizde ise; prosession (geçit töreni) sahnesi yer almaktadır. (Yılmaz, 2008:147) (Levha.57-58-59-60)

Güney duvarı; sol köşede kapının olduğu duvarın sağ köşesine kline denk gelmektedir. Alttan iki sıra blok kapının üst hizasıdır. 1, 2, 3 ve 4 numaralı bloklar kareye yakın formdadırlar. Kapının üstünde yer alan söve uzun bir dikdörtgen şeklindedir. Bundan sonra gelen 6, 7, 8 ve 9 numaralı blokların kenarları eğimlidir. Kapı sövesinin kalınlığı bir friz oluşturmakta, arkasından gelen bloklar daha büyük ve şekilsiz olmalarına rağmen burada da devam etmektedir. 1 ve 2 numaralı blokların çok aşınmış olması nedeniyle buradaki friz I'in sahnesinin ne olduğu anlaşılamamaktadır. Friz II'de Gorgonlar ve Medusa yer alır.(Levha.61) Friz III'de aslan avı (Levha.62),

friz IV'de ise bir güreş sahnesi ile Troilos'un çeşme başına gelişi canlandırılmıştır. (Yılmaz, 2008:156) (Levha.63-64)

4.1.6. Karaburun II Tümülüsü

Antalya, Elmalı Ovası'nda yer almaktadır. Tepe yığmasının yaklaşık 2-3m. derininde dörtgen formda mezar odası yer alır.

Mezar odasının ebatları: 3 x 2.61m. ölçülerindedir. Yan duvarlar 1.95 m üçgen alınlık 2.66m. yüksekliğindedir. Alınlık içerden tavanda ikiye bölünmüştür. Üçgen blok 33 cm. kalınlığındadır. Bloklar, yan duvarlara farklı uzunluklarda yatay zıvanalarla tutturulmuştur. Bu ahşap mezar mimarisi özelliği Gordion'daki Midas Odası'ndan bilinmektedir. Elmalı Ovası'ndaki Lykia üçgen alınlıklı yapılar Frig geleneğinin devamı niteliğindedir. Mezar odasının üst örtüsü 3.80m. ve 3.60m. genişliklerinde 2 adet ince taş bloktan oluşmaktadır. (Yılmaz, 2008:167)

Karaburun II'nin mezar odasının gömüsü batı duvarının karşısında kireç taşından kline üzerinde uzanmaktadır. (Levha.65) Bu bloğun ebatları: 2x1x0.50m.'dir. Zemin kare bloklarla döşelidir. Resimlerin durumu iyi değildir. Bitki kökleri su sızıntıları ve defineciler resimlere zarar vermiştir. Bütün bunlara ek olarak sıva, taşların eklenti hizası boyunca çatlaktır. Yine sıva çoğu yerde soyulmuş ve dökülmüştür. Duvarlar, kline ve zemin boya bezemelidir. Mezar odasının üç duvarı tek bir friz bezelidir. Geniş ölçekli olan ana frizdeki figürler 2/3 oranında ve güçlü bir şekilde Pers etkilidir. Başlangıç eskizleri (ve bazı taşların ana hatları) kırmızı, sonlandırmalar ise siyahtır. Temel renkler kırmızının tonları (gölgelemelerde özellikle), mavi, siyah ve beyaz ile yeni bir renk olarak mor ve yeşildir. Erkeklerin tenleri kırmızı-pembe et tonunda kadınlar ise; beyaz renge boyanmıştır. Yeşil renk baskındır, bu yüzden renk şeması Kızılbil'deki mavi-kırmızıdan çok daha parlaktır. Ana frizin zemin çizgisi üç duvarda da mavidir. Kırmızı bant zemin seviyesindeki duvarların sınırını işaretlemek için kullanılmıştır. (Yılmaz, 2008:167-168)

Doğu Duvarı; lento sırasının kenarları alt sıranın üstüne çıkıntı yapmıştır. Çıkıntı 5-6cm.'dir. Karaburun II'nin bu ayrıntısı Kızılbel Mezarına benzemektedir. Bu özellik ev mimarisindeki gerçek kapı aralığından kopya edilmiştir. Karaburun II'nin içinin doğu duvarında sembolik kapı aralığı gösterilmiştir. Doğu duvarının diğer bloklarının kalınlığı 40cm., kapı bloğu 32cm.'dir. Bu yüzden kapının yan tarafı 8cm.'dir. En üstte 14 girinti yapmaktadır. Doğu duvarında sadece bir figür bulunmaktadır. Sakallı yaşlı erkek figürü sembolik kapının solunda durmaktadır.

Batı Duvarı; önünde kline yer almaktadır. Resim duvarda klineden sonra başlamaktadır. Burada kline üzerinde uzanmış mezar sahibi, solunda iki hizmetkar, yanında ise ayakta duran kadın figüründen oluşan sahne bulunmaktadır. (Levha.66)

Kuzey Duvarı; savaş sahnesi yer almaktadır. Ana figür ortada at üstündeki sakallı erkek figürüdür. (Levha.67)

Güney Duvarı; atlı arabayla cenaze alayı, cenaze alayı ile birlikte yürüyen hizmetkar, tahtta oturan erkek figürü, taht arabası ve atlar, tahtlı atlı arabayı takip eden hizmetkar grubu, ikinci bir hizmetkar grubu, yaşlı bir erkek figürü, kline, horoz, tavuk, köpek ve keklük betimlenmiş olan öğelerdir. (Yılmaz, 2008:174-180) (Levha.68-69)

4.1.7. Kırklareli A Tümülüsü

Kırklareli İli'nin, Aşağıpınar Mevkii'nde yer alır. (Mansel, 1943:31; Onurkan, 1988:3) (Levha.70)

Dromos ve mezar odasından meydana gelmektedir. Dromos'un üzeri kemerle örtülü, dikdörtgen şeklindedir. Ve bir mezar odasından meydana gelmektedir.

Dromos'un ebatları: 1.13m. genişlik, 1.80m. uzunluk, 2.20m. yüksekliğe sahip ve üst örtüsü beşik tonoz ile örtülüdür.

Mezar odası'nın ebatları: 3x3m. boyutlarında kare formludur. Mezar odası'nın yüksekliği 2.66 m yüksekliğinde beşik tonoz örtülüdür.

Mezar odasında küçük buluntunun olmayışı, tümülüsün daha önceden soyulduğunu göstermektedir. Bulgaristan'ın Sakar Mevkii'nde ele geçen dolmen mezarlarla plan itibariyle büyük benzerlik taşımaktadır. Sakar Mevkii'ndeki dolmen mezarlar M.Ö. VIII.-VI. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir. Söz konusu mezarlarda biri dar diğeri ise geniş olmak üzere birbiri ardınca sıralanmış iki veya üç odadan oluşan bir plana sahiptir. Bu plan tipinin benzeri mezar yapıları, Doğu Trakya'da M.Ö. IV.-III. yüzyıllarda görülür.

4.1.8. Kırklareli B Tümülüsü

Kırklareli B Tümülüsü, Kırklareli A ve C Tümülüsleri ile birlikte aynı bölgede yer alan tümülüslerden ikincisidir. (Mansel, 1943:2-3) (Levha.71)

Bir ön odadan ve kubbeli bir mezar odasından meydana gelmektedir.

Ön odanın ebatları: 5.85m. uzunluk, 4.83m. genişlik ve 6.80m. çapa sahiptir. Ön oda kuzey-güney yönlüdür.

Ön odaya; 1.05m. genişlik, 2.35m. yüksekliğe sahip taş örgüyle yapılmış bir kapıdan girilmektedir. Ön oda, kalker taşından örülmüştür. Ön odanın üst örtüsüne dair herhangi bir veriye rastlanılmamıştır. Ön odadan yuvarlak formlu bir başka odaya geçilmiştir.

Asıl mezar odasının üstü kubbeli olup, odada; 2.18m. uzunluk, 97cm. genişliğinde ve 77cm. yükseklik ölçülerinde bir lahit bulunmuştur. Lahitte, ölünün yakıldığını kanıtlayan kül parçacıkları bulunmuştur. Lahit içinden; M.Ö. V-IV. yüzyıla ait siyah astarlı Grek seramiği parçaları, örgü biçiminde vazo kulpu ve kırmızımsıtrak

kilden yerli üretim seramik parçaları, at kemiği kalıntılarına rastlanılmıştır. Bu buluntular ışığında Tümülüs M.Ö. IV. yüzyıla tarihlenmiştir. (Yıldırım, 2008:78)

4.1.9.Kırklareli C Tümülüsü

Kırklareli A, B tümülüsleri ile birlikte gün yüzüne çıkartılan üçüncü tümülüstür. Bu tümülüste aynı ekseninde birbiri ardınca konumlandırılan dört odadan oluşmaktadır. Odalar birbirine doğru açılır ve kapılar yan sövelere sahiptir odalar böylece birbirine bağlanmıştır. Dördüncü odanın örtü sistemi beşik kemerdir. Kazılarda elde edilen verilere göre bu odaların örtü sisteminin beşik kemer olduğu anlaşılmıştır. (Mansel, 1943:31; Yıldırım, 2008: 77) (Levha.72)

Asıl mezar odası en arkadaki odadır. Bu dördüncü odada klineye rastlanılmıştır. Bu odanın duvarlarında mavi ve kırmızı renkli fresk izlerine rastlanılmıştır. Tümülüs C daha önceden soyulduğundan küçük buluntulara dair maalesef veri yoktur. Tümülüs B de diğer Tümülüs A gibi plan bakımından Bulgaristan – Sakar Mevkii'ndeki dolmen mezarlarıyla benzerlik göstermektedir. Mimari verilere dayanılarak M.Ö. IV.-III. yüzyıllara tarihlenmiştir.

4.1. 10.Delipınar Tümülüsü

Isparta İli, Yassıören İlçesi sınırları içerisindedir. Lydia tipi tümülüs olarak adlandırılmaktadır.(Hürmüzlü, 2007a:1-22) (Levha.73)

Bu bölgedeki tümülüsler hakkında önemli çalışmaları bulunan M. Özsait'tir, burada 1 ve 2 nolu tümülüsler olarak 2 adet tümülüsten bahseder. Her iki tümülüste kısmen ana kayaya oyulmuştur. M. Özsait, I nolu tümülüste bir dromosun ulaştığı ve kesme taşlarla kapatılan bir adet mezar odasının olduğunu söylemektedir. Dromostan dört basamaklı merdivenle girilen tümülüsün sağ ve solunda iki tane mezar steli bulunmuştur. Bu 1 nolu tümülüse dromostan girişi sağlayan basamakların, muhtemelen ana kayaya oyulduğu fikri hakimdir. Sözü edilen bu tümülüs Lydia tipi olarak

tanımlanır. Bu tümülüsün tarihlendirilmesindeki en önemli kriterlerden birisi mezar stilleridir bu stillerden hareketle tümülüs M.Ö.VI. yüzyılın son otuz yılına tarihlenir.

Tümülüs Persli, İonialı ve Anadolulu özellikleri birarada yansıtması bakımından önemlidir. Muhtemelen Persli bir yönetici tarafından kullanıldığı düşünülmektedir. Bu tümülüste yer alan anthemion başlıklı mezar stelinin yan kenarları ve arka tarafının kaba işçilik halinde bırakılmış olması, İonia'daki örneklerinden de yola çıkılarak mezarların başlarına dikilmedikleri şeklinde yorumlanmaktadır. Burada stellerin görünmeyen kısımlarının mezar mimarisi ile bütünleşmiş olarak kullanıldığı fikrini güçlendirmektedir.(Hürmüzlü, 2007b:97-114; Hürmüzlü, 2009:122-124)

4.1.11. Elmalı-Bayındır C Tümülüsü

Antalya İli sınırları içerisinde. (Çukur ve Kuş, 1991: 69-72; Dörtlük, 1989:171-174) Bayındır Tümülüsü M.Ö. VIII. yüzyıl sonu- VII. yüzyıl başı arasında tarihlenmektedir. C Tümülüsü'nde kişi, ölümler hediyeleri ile birlikte yakıldıktan sonra gömülmüştür.

Tümülüsün ebatları: yaklaşık 36-38m. çap, 4.20m. yüksekliğe sahiptir. Tümülüste, 1.50x0.83m. ölçülerinde ve 30cm. derinlikte olan bir adet mezar çukuru bulunmuştur. Çukurun içerisinde; seramik parçaları, ok uçları, odun kömürü kalıntıları, zamanla karbonlaşmış üzüm, incir ve badem gibi meyvelerin kalıntıları bulunmuştur. Arkeologlar, yanmış olan bu tabakanın içerisinde kurban edilen hayvan, mezar hediyeleri ve kült işleminde kullanılan tüm malzemelerin hep birlikte yakılmış olabileceği düşüncesindedir. Dolayısıyla bu mezar çukurunda kremasyon işlemi uygulanmıştır. (Dörtlük, 1989:172)

Tümülüste arkeolojik buluntular kremasyon yapmak için yakılan ateşten ötürü zarar görmüşlerdir. Tümülüsten elde edilen buluntular; 1 adet ördek biçimli, elektron'dan iğne topuzu, 1 çift altın küpe, 46 adet ok ucu, 2 adet mızrak ucu, makara kulplu tas, demirden tripot, 1 adet elektrondan aslan başı, kabzası altından kabarıklı demir hançer, grifon protomu, at koşumu parçacıkları, fallos görünümlü çok başlı iki

adet tören aletidir. Tüm bu veriler ışığında tümülüs Frig Dönemi'nin erken evrelerine tarihlenmiştir.

4.1.12. Elmalı-Bayındır D Tümülüsü

Elmalı Bayındır C Tümülüsü'nün hemen yanındadır.

Tümülüsün ebatları: 40-45m. çap, 5.10m. yüksekliğe sahiptir.

Tümülüsün mezar odası ebatları: 3.25x4.50m. boyutundadır. Ahşap kalaslarla, tamamen kapalı olarak yapılmıştır. Mezar odasının tabanı çakıl taşları ile döşenmiştir. Mezar odasının etrafında 8 adet ahşap dikme deliğine rastlanmıştır. Mezar odasının üst örtüsü ile ilgili öngörü ise; etrafı bu ahşap dikmelerle desteklenen mezar odasının üstü ve çevresi tamamen molozlarla örtülmüştür. (Özgen ve Öztürk, 1996:27)

Tümülüsteki ölü gömü şekli inhumasyondur. Mezarın bir kadına ait olduğu tespit edilmiştir. Mezar odasındaki ölünün cesedi iki ucu demir olan konstrüksiyonlu, ahşaptan bir klineye, baş kısmı doğuya gelecek biçimde konumlandırılmıştır.

Tümülüsün mezar odasında ele geçen buluntular; 2 adet gümüş kemer, 19 adet fibula, bronzdan boğa protomu, at koşum takımı parçaları, demirden at gemleri, 1 adet büyük kazan, 5 adet omphalos, bronz taslar ve kaseler, 3 adet fildişi heykelcik, 1 adet gümüşten rahip heykelciği, 2 adet situla, 2 adet dinos formlu gümüş kap, seramik parçalarıdır.

Tüm bu arkeolojik veriler ışığında tümülüs M.Ö. VII. yüzyılın başlarına tarihlendirilmiştir. (Dörtlük, 1989:174)

4.1.13. Hamamtepe Tümülüsü

Manisa İli sınırları içerisinde. Hermos (Gediz) vadisine hakim dağlık bir noktadadır. Dromos, sundurma ve mezar odasından oluşan kompleks bir mezar yapısıdır. Bu tümülüste diğer tümülüsler gibi kaçak kazıcılar tarafından tahrip edilmiştir. Hamamtepe Tümülüsü doğal çevre ile birlikte 100m. çap, 15m. yüksekliğe sahiptir. (Levha.74)

Dromos; 14.10m. uzunluğa, 1.00-1.10m. genişliğe ve korunan en yüksek tavan yüksekliği ile 2.10m.'lik boyutlara sahiptir. (Dinç ve Önder, 1993:31-52) Yapının duvarları oldukça kaba bir işçilik gösterir ve taş örgüdür. Duvarlar, büyük taşların arasına küçük yongalar yerleştirilerek örülmüştür. Dromosun tabanı ise; ana kayadır. Yapının duvarlarında kireçtaşı tercih edilmiştir. Dromosun üst örtüsü açıktır. Dromos oldukça kaba bir taş işçiliğiyle yapılmışken; sundurmanın tahribattan arta kalan duvar örgüsünden oldukça düzgün yapıldığı anlaşılmaktadır.

Sundurma; dromosun güneyinde olup ana mezar odasına geçişi sağlamaktadır. Sundurmanın ebatları: uzunluk; 1.01m., genişlik 1.06m.'dir. Sundurmanın üst örtüsü hakkında yan duvarların tahribatından ötürü bir fikir beyan edilememiştir. Sundurma, ana mezar odasına bir kapı ile bağlanmaktadır. Ancak kapı lentosu tamamen tahrip edilmiş geride sadece lentonun yerinin izleri kalmıştır. Sundurma, dromosun aksine oldukça düzgün bir taş işçiliği ile yapılmıştır.

Mezar odasının doğusu yoğun olarak tahrip edilmiştir. Ana kaya ile mezar odasının arası yaklaşık 5m.'lik molozla doldurulmuştur. Mezar odasının üst örtü sistemi hakkında kesin bilgi yoktur.

I.mezarın odası, 2.81m. genişlikte ve 1.925m. yükseklikte olup, kuzeybatı duvarı 1.90m. güneydoğu duvarı da 1.965m. uzunluktadır. Oda, girişe göre enine yerleştirilmiş ve düzgün kesilmiş kireçtaşı bloklardan bindirme tekniğinde inşa edilmiştir. Mezarın tavanı düzgün kesilmiş bloklarla kapatılmıştır. (Dinç, 1996:207-222)

I. mezar odasının içinde kline parçaları bulunmuştur. Mezar odasını içerisinde definecilerin yaptığı tahribattan ötürü küçük buluntulara rastlanılmamıştır. Sadece üç adet lekythosa ait küçük parçalar ele geçmiştir. Bu mezar odası kuzeydoğu- güneybatı yönünde yerleştirilmiştir. I. mezar odasında dromos, sundurma, ön oda gibi mimari öğeler yoktur. Klinelerden arta kalan parçalarda İon volütü, palmet demeti motifi dikkat çekmektedir.

II nolu mezarın mezarın girişi güneyindeki Hermos Vadisi'ne açılmaktadır. Mezar odasının önündeki küçük bölmenin olasılıkla sonradan eklendiği düşünülmektedir. Bu bölüm, 1.00m. uzunlukta, 1.01m. genişlikte ve 0.83m. yükseklikte. Üzerine 1.67m. uzunlukta ve 0.25m. kalınlıkta kaba bir blok kapatılmıştır. Bu bölümün orijinal dolgusunun temizliği sırasında, toprak tabana yakın alanda üzerinde Yaban keçisi motifi bulunan iki parça halindeki bir seramik parçası ele geçirilmiştir.

Mezar odası, düzgün kesilmiş kireçtaşı bloklarla bindirme tekniğinde inşa edilmiştir. Odaya, 1.00m. yükseklikte ve 0.85m. genişlikteki bir kapı açıklığı ile girilmektedir. Kapı bloğu kabaca dikdörtgen şeklinde kesilmiş olup, 1.19m. yükseklikte, 0.90m. genişlikte ve 0.34m. kalınlıktadır. Kapı bloğunun duvarlara oturan kenarları üstte 0.0115m. dikey yanlarda 0.18m. genişlikte olmak üzere düzgün bir biçimde silinmiştir. Bu kenar silmesi kapı etrafında (söve ve lentoda) yaklaşık aynı ölçülerde uygulanmıştır. Bu silmeler, kapı bloğunun düzgün oturmasını sağlamak için yapılmıştır. Mezar odası kuzey-güney yönünde yerleştirilmiştir. Mezar odasında bir adet klineye ait parçalar bulunmuştur.

II nolu mezardan ele geçen küçük buluntular; lydion parçaları, lekythos olduğu düşünülen bir kabın parçaları, vazo, tabak, kase, destekli krater parçalarıdır. II nolu mezar M.Ö. 625-575 yılları arasına tarihlendirilmiştir.

Hamamtepe Tümülüsü mezar mimarisinin korunmuş kısımları, ele geçen skyphos, lydion ve diğer seramik parçaları baz alınarak M.Ö. VI. yüzyılın II. yarısı dönemlerine tarihlenmektedir. (M.Ö 546 yılından sonraki bir döneme tarihlenir.)

4.1.14. Yabızlar Tepesi Tümülüsü

Manisa İli'ne bağlı, Salihli İlçesi'nin 5km. doğusundaki Çukuroba köyünün 1 km güneydoğusunda yer alır. (Dedeoğlu, 1992:65-80) (Levha.75)

Yabızlar Tepesi Tümülüsü çevresine özellikle Gediz ovasına hakim bir tepectir. Diğer pek çok tümülüs gibi kaçak kazılar sonunda tahrip edilmiştir.

Kaçak kazı sonucunda tümülüsün tepesinden 1.50m. kadar bir çukur açılmıştır. Bu tahribat sonucunda mezarın ön odasına rastlanılmıştır ve ön odanın üstünü örten kireçtaşı büyükçe bir blok kırılmış ve buradan da asıl mezar odasına varılmış ve mezarın içi soyulmuştur. Tahribatın sonrasında yapılan kazı çalışmalarında dromos'un tahrip edilmediği düşünülerek, ön odaya ve asıl mezar odasına dolan toprak tasfiye edilmiştir. Bu çalışmalar sonrasında dromosun iki duvardan oluştuğu anlaşılmıştır. Dromos doğal taşlarla kuru duvarla bitirilmiştir. Ön odanın giriş kısmı ise; gayri muntazam yine kuru duvar tekniği ile yapılmıştır. Ancak ön odayı kapatan basit duvarın sağına ve soluna payanda biçiminde dromos bitiş duvarları yapılmıştır.

Dromos'un mimari yapısı; 3.80m. uzunluğunda ve 1.30-1.70m. genişliğindedir. Dromos'un ön odasının girişi kuru duvar örgü tekniği ile yapılmıştır.

Ön oda'nın mimari yapısı; 1.40m. uzunluğunda, 1.20m. genişliğinde ve 1.65m. yüksekliğindedir. Poligonal taşlarla, kuru duvar tekniği ile yapılan ön odada düzenli ve düzgün bir yapımdan bahsedemeyiz. Bu odanın tabanı ise sıkıştırılmış topraktır.

Asıl mezar odasının mimari yapısı; 1.02x0.88x0.65m. ebatlarında bir kapıya sahiptir. Ana mezar odasının girişi yekpare taştan bir blok ile kapatılmıştır.

Mezar odasının ebatları ise; 2.17m. uzunluğa, 1.87m. genişliğe ve 1.98m. yüksekliğe sahiptir. Asıl mezar odasının formu kareye yakındır ve çatısı ise; düzdür. Tavanı 3 tane kireçtaşından yapılmış blok taş ile kapatılmıştır. Yan duvarlar da yine 3 sıra halinde blok kireçtaşı ile örülmüştür. Ana mezar odasında iki parça halinde kline bulunmuş bu durum iki tane ölünün gömülü olabileceği fikrini uyandırmıştır.

Buluntular arasında megara kasesi, kandil, çeşitli seramikler, ahşap süsleme elemanları, kline ayakları bulunmuştur. Bu buluntular ve kline ayağının üzerindeki süslemeler dikkate alındığında ve Sardis'teki başka arkeolojik çalışmalarda ele geçen buluntular ile bu tümülden gelen malzemeler karşılaştırıldığında tümülüs M.Ö.550-500 yılları arasına tarihlendirilmiştir.

4.1.15.Beylerbeyi III Nolu Tümülüs

Denizli İli, Sarayköy İlçesi Beylerbeyi Köyü sınırları içerisinde. (Şimşek, 1994:117-128) Tümülüs, kuzey-güney yönünde mezar, mezar odası ve güney yönde ise; dromosdan meydana gelmiştir. (Levha.76)

Dromos; uzunluğu 1050cm. genişliği mezar ön odası yanında 130cm., ortada 140cm., dromos girişinde 170cm.'lik ölçülere sahiptir. Dromos geçildikten sonra ön odaya bir kapıdan girilir. Kapı; yüksekliği 1.60cm., eni 1.20cm.'dir ve 175x220cm. ölçülerindedir.

Ön oda; 1.94m.'lik bir yüksekliğe sahiptir. Ana mezar odası ve ön odanın üst kısmı kireçtaşından bloklarla kapatılmıştır

Mezar odası; 220x225cm. ölçülere sahiptir. Yüksekliği 213cm.'dir.

Ön oda ve mezar odasında Geç Hellenistik- Erken Roma Dönemi'ne tarihlenen seramik parçaları, demir curuflar ve yine demirden at gemi parçası, demirden çivi,

demirden bıçak parçası ve yüksek kaideli bir meyve tabağına ait tondo parçası bulunmuştur. Bu tondo parçası M.Ö. VI. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmiştir.

4.1.16.Alaburun Tümülüsü

Denizli İline bağlı, Merkez İlçe sınırları içerisinde. (Ceylan, 2000:263-276) Tümülüsün merkezine doğru moloz taşlardan, kuru duvar tekniğinde, tek sıra halinde yer yer de tahrip olmuş ve doğu-batı yönlü uzanan bir duvar tespit edilmiştir. Yine bu duvara paralel olarak aynı teknikte yapılmış ikinci bir duvar bulunmuştur. Bu koridorda yanık izlerine rastlanmıştır. Tümülüsün doğusunda diğer taş duvar dizisi ile benzer 3.bir sıra duvar daha bulunmuştur. Kuzeye doğru uzanan bu duvar moloz yığınları içinde kaybolmuştur. Temeli ana toprağa oturan krepis duvarını örten, üst kısmı örtü ve üstte dıştan toprak iç bölümünde ise; moloz taşlardan rastgele oluşturulmuş bir dolgudan ibarettir.(Levha.77)

Tümülüsün güneydoğusunda bir başka duvarın varlığı tespit edilmiştir. Burada yanık izlerine rastlanmıştır. Temeli ana kaya üzerinde yükselen ve sırt kısmında tümülüs olan bu alanda anıtsal mezar odası izlenimi veren bu duvarlar dromos ve krepis duvarının aksine farklı bir yapıya sahiptir. Burada duvarların iç kısımları düzeltilmiştir, dış yüzeyler ise kaba halleriyle bırakılmıştır. Burada çeşitli seramik parçalarına, Frig Dönemi'ne benzeyen makara kulplu kap, monokrom, stilize geometrik çizgili seramik parçaları bulunmuştur. Ayrıca B olarak adlandırılan yerde mezar izlerine rastlanmıştır. Burada yanmış kemik parçaları ve kül tabakası tespit edilmiştir bu durum burada kremasyon uygulandığını göstermektedir. Kap parçaları M.Ö. VIII. yüzyıl- VI. yüzyıla aittir ve Geometrik Dönem ve Frig Dönemi ile paralellik göstermektedir.

Tümülüsün batısında, ana kayada da izleri bulunan kapının söve izleri ile burada bir kapı girişi olduğu düşünülmektedir. Sövenin arkası da, düz bir platform halinde düzeltilmiş ve oda izlenimini vermektedir.

Tümülüste mezar odaları saptanmıştır.'U' duvarı olarak nitelendirilen alanın ise; tören kullanımı için tahsis edilen bir mekan olduğu anlaşılmıştır. Tümülüsün

batısında ‘U’ duvarı olarak nitelendirilen duvarın temizlenmesi sırasında deve tüyü hamurlu, kırmızı astarlı seramikler ve siyah hamurlu, perdahlanmış lydion parçalarına rastlanmıştır. Bu seramikler M.Ö. VI.- V.yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Hierapolis Antik Kenti’nin 5km. kuzeydoğusundaki Alaburun Tümülüsü’nden elde edilen buluntular, Alaburun Tümülüsü M.Ö. VI.- V.yüzyıllardan itibaren Hellenistik Dönem’e kadar kullanıldığını göstermektedir.

4.1.17.Eskişehir İğdır Tümülüsü

Eskişehir İli, Sarıca İlçesi, İğdır Köyü sınırları içerisindedir. (Tokgöz, 1975:151-156) Mezar kompleksi kuzeydoğu-güneybatı yönünde yerleştirilmiş bir mezar kompleksine sahiptir. Dromos ve mezar odasından oluşan tümülüsün yapı malzemesi ise; kalker taşıdır. (Levha.78)

Dromos’un ebatları: 2.24m. uzunluk, 1.10m. genişlik, 1.80m. yükseklik ölçülerindedir. Orthogonal teknikte, duvarların iç yüzleri düzeltilmiştir. Dromos’un ağız kısmı düzensiz örülmüş bir kapatma duvarına sahiptir. Dromos’un girişinde bir eşik taşı bulunmuştur.

Kapı ebatı: Kapı genişliği yukarıda 53cm., altta 60 cm., yükseklik ise; 1.12m.’dir. Kapı basitçe sövelerin üzerine konmuş kalın lentodan ve altta bir eşik taşından oluşmaktadır. Eşik taşı ve lento dromosa 26cm. kadar kapı kanadı içine doğru ise; 10cm. kadar oyularak yerleştirilmiştir.

Mezar odası ebatları: 2.40m. uzunluk, 1.59m. genişliğe sahiptir. Dikdörtgen formundadır. Kubbe ile mezar odasının yüksekliği ise; 2.89m.’dir. Mezar odası soyulmuş ve tahrip edilmiştir.

Mezar odasının duvarları, taban kısmında gayri muntazam bir platforma oturtulmuştur. Duvarlar orthogonal teknikte yapılmıştır. Taşların sadece iç yüzeyleri

düzleştirilmiştir. Mezar kubbesi taşırma tekniği ile yapılmıştır. Köşelere konan yassı taşlar hafif dönerli taşırma tekniğinde yapılmıştır. Yassı taş dizisinin ardından yukarı doğru daralan taşırma tekniği kullanılmıştır.

Taşırma tekniğinde kubbeye sahip mezarların olduğu örnekler en yoğun olarak Trakya'da görölmektedir. Bunun haricinde seyrek de olsa; Belevi, Gemlik, Mudanya, Milas, Iğdır, Gökçağlar, İzmit, Alpu, Iğdır ve Gemlik Kutluca Tümölüsleri sayılabilir.

Iğdır Tümölüsü'nde yaşanan yoğun tahribattan sadece birkaç seramik parçası ele geçmiştir. Buluntular arasında siyah hamurlu ve siyah parlak sırlı maden taklidi kase örneği önemlidir. Bir adet amphora parçasının boyun ve omuz kısımlarında kazıma üçgen motifli friz ve kırmızı boyayla yapılmış motif izleri ve kabın yapım tekniği ile tümölüs M.Ö. IV. yüzyıla tarihlenmektedir.

V. BÖLÜM

5.1. ANADOLU'DAKİ HELLENİSTİK DÖNEM TÜRÜMLÜSLERİ'NİN TİPOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Bölgesel anlamda, Anadolu'da Hellenistik Dönem Türümlüsleri; Marmara Bölgesi'nin kuzey Marmara Bölümü, Karadeniz'in Orta Karadeniz Bölümü, İç Anadolu Bölgesi ile Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin batı bölümü şeklinde dağılım görülmektedir. Yine coğrafi açıdan, Batı Anadolu'da Kocaeli Bölgesi, Orta Anadolu'da Ankara, Çorum ve Nevşehir Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu'da Adıyaman Bölgesi Hellenistik Dönem'e ait türümlüslerin yoğunluk kazandıkları başlıca bölgeler arasında sayılabilir. (Levha.96)

Türümlüsler, topografik konum olarak nehir havzalarının içlerinde, dağ ve tepeler üzerine, mevcut yollara ve bölgeye hakim konumlarda yapılmışlardır. Türümlüs yığmaları 23-50m. arasında yüksekliğe sahip iken; 15-150m. arasında değişen çapları bulunmaktadır. Hellenistik Dönem'de türümlüs boyutlarında dönemsel değişimden çok, bölgesel farklılıklar görülür. Adıyaman Bölgesi dışındaki tüm Anadolu'da, türümlüs boyutlarında bir orantı bulunmaktayken, Adıyaman Bölgesi'nde 50m. yüksek ile 150m. çapa varan boyutlar, Frig ve Lidya Dönemleri'nde gördüğümüz anıtsallığın tekrar ortaya çıktığını göstermesi bakımından önemlidir. Hellenistik Dönem'e ait türümlüs dolgularında toprak yığmanın yanında moloz yığma taşlardan oluşan tabakalar kullanılmıştır. İlk kez söz konusu dönemle birlikte taş yığma dolgular görülmeye başlanmıştır. Bu türün en tanınmış örnekleri özellikle Adıyaman Bölgesi'nde Sesönk, Karakuş ve Nemrud Türümlüs yığmalarında gözlenebilmektedir.

Hellenistik Dönem'de krepis, dromos, ön oda ve asıl mezar odası gibi yapısal unsurlarının yanında, sahte piramidal üst yapı ile gerçek tonozdan oluşan üst yapı tipleri kullanılmıştır. Lidya Krallık Dönemi'nin anıtsal güçlü krepisleri, Greko-Pers Dönemi'nde zayıf moloz yığınlarına dönüşürken, Hellenistik Dönem'e ait birçok türümlüste ya hiç kullanılmamış, ya da az sayıdaki örneklerinde oldukça özensiz

yapılmıştır. Dromoslar genel olarak, ön oda ve asıl mezar odasına göre daha özensiz yapıldıkları görülmektedir. Genellikle moloz veya işlenmemiş yerli taşlardan yapılan dromoslar, ya yığma duvar olarak ya da toprak harç kullanılarak basit şekilde örülmüştür. Dromos zeminlerine genelde herhangi bir işlem yapılmazken, bir kısım tümülüste sıkıştırılmış çakıl taşlarından bir zeminin kullanıldığı görülür. Dromosların üst kısımları ya düz dam ya da tonozlu üst yapılarla kapatılmıştır. Ön odalar mezar odalarıyla aynı form ve özellikte yapılmaktadır. Ön odalar, yumuşak kireç taşı veya por taşından düzgün bloklarla inşa olurken, bazı odalarda pembe andezit blokların kullanıldıkları görülür. Ön odaların üst yapılarında ise, sahte piramidal üst yapının yanı sıra gerçek tonozlu üst yapılar kullanılmıştır. Helenistik Dönem'in erken evrelerinde dikdörtgen şekilde yapılan mezar odaları, M.Ö. II.-I.yüzyılda kare şeklini almaya başlamıştır. Mezar odaları, ya tek mekandan ya da yan yana iki mekândan oluşmaktadır. Helenistik Dönem'in her evresinde gerçek tonozlu üst yapılar yaygın olarak kullanılırken, konsantrik çokgenlerden oluşan sahte piramidal üst yapılar daha kısa bir dönemde kullanılmıştır. Helenistik Dönem'in erken evreleri olan, M.Ö. geç IV. yüzyıl içerisi ile daha geç bir dönem olan M.Ö. II. ve I.yüzyıl içerisinde; dromos ve asıl mezar odası plan tipinin yanı sıra, dromos, ön oda ve asıl mezar odasından oluşan plan tipi kullanılmıştır. Dromos ve asıl mezar odasından oluşan planda gerçek tonozlu bir üst yapı uygulanırken, dromos, ön oda ve asıl mezar odasında oluşan planda sahte piramidalli üst yapı kullanılmıştır. Mezar eşyaları arasında pişmiş toprak, madeni, cam ve kemik malzemedan yapılan kaplar, kandiller, yağdanlıklar, sikke ve çeşitli malzemedan objeler sayılabilir. Genelde süs eşyaları olarak bulunan kişisel eşyalar arasında; altın ve bronz malzemedan, yüzük, yüzük taşı, diadem, kemer tokası, ayna ve anahtar bulunmaktadır. Mevcut kalıntıların çoğunlukla inhumasyon mezar içeren iskelet gömülerle sağlanmıştır. Buluntular genel olarak değerlendirildiğinde, malzemenin oldukça az olduğu görülmektedir. Helenistik Dönem Tümülüsleri'nin gerek mimari, gerekse buluntular açısından oldukça zayıf olması nedeniyle bu geleneğin önemini yitirmeye başladığı söylenebilir. Dönem içerisinde ölen bireyler; mezar odalarında kline üzerine yatırılırken, pişmiş toprak sanduka veya lahite de yatırıldıkları görülür. Lidya Dönemi'nde kullanılmaya başlayan ve Greko-Pers Dönemi'nde yaygınlaşan klineler, Hellenistik Dönem'de büyük gelişim göstermiştir. Hellenistik Dönem içerisinde M.Ö. IV. yüzyılın sonu ile Geç Hellenistik Dönem'e kadar Kocaeli bölgesinde görülen

klineler; mezar odalarından bağımsız olarak kalker malzemedan yapılmıştır. Karşılıklı olarak çift koyulan klinelerin, baş tarafına adak koymaya yarayan bir levha yerleştirilmiştir. Klinelere, özellikle Geç Hellenistik Dönem'de, dışa bakan yan kenarları işlenerek mobilya formu verildiği de görülür. M.Ö. I. Binin ortalarında, Küçük Asya'ya, Adalar'a ve Trakya'nın Ege kesimine doğru olan Yunan yayılımı, zamanla bu topraklardaki eski toplulukların kültürel hatıralarını silmiştir. Bu insanlara Yunan politika modelleri, ekonomileri ve kültürü aşılanmıştır. M.Ö. IV. yüzyıldan sonra, politik ve ekonomik değişikliklerin sonucu olarak ve büyük olasılıkla kültürel çevrenin de değiştirilmesi, Hellenize edilmesi ile birlikte toplumların maddi ve manevi kültürü önemli değişikliklere uğramıştır. M.Ö. III. yüzyıldan sonra, zengin mezarlara sahip büyük tümülüsler çok azalmış ve hatta yerini tüm nekropolü oluşturan küçük tepelere bırakmaya başlamıştır. Zaman içerisinde tümülüsler, kültürel anlamları ile birlikte orijinal önemlerinin ve anlamlarının bir kısmını da kaybetmişlerdir.

5.1.1.Pınarhisar İslambey A Tümülüsü

Kırklareli İli'nin Pınarhisar İlçesi, İslambey Köyü sınırları içerisinde. (Yılmaz, 1994:165-184) Tümülüs bir yamaca inşa edilmiştir. (Levha.79)

Mezar odası kare veya dikdörtgen bir plandadır. Düzgün kesme taşlardan inşa edilmiştir. Duvarlarda yer yer çeşitli desenler gözlenebilmiştir. Dış cephe ise kaba bir işçilik gösterir. Yani; dış cephe işlenmemiştir. İç duvarın tabana yakın seviyesinde iç cephenin alçak kabartma olarak işlendiği görülmüştür. Bu noktada Kırklareli A ve B Tümülüsleri ile benzerlik gösterir. Mezar odasında kubbeli bir sistem söz konusudur. Buradaki lahitte de Roma etkisi gözlenmektedir. Bu tümülüsün mezar odasındaki bezemelerin benzerlerinin Güney Rusya'nın Kerç Bölgesi'nde de görülüyor olması enteresandır. Bu tümülüsten elde edilen üzeri tasvirli olan taş bloklar biraraya getirildiklerinde bunların en azından mezarın bir duvarını baştan aşağı süslediği fikri egemendir. Mezar odasının dış kısmı ise; ufak taşçıklar, çakıl ve yongalarla kaplıdır dolayısıyla bu süslemelerin iç mekanda kullanıldığının kanıtıdır.

Söve taşında; Traklı süvari tasviri ana konudur. Bu konu Hellenistik Dönem'den, M.S. II. yüzyıl sonuna dek en çok uygulanan tasvirlerdendir.

Mezarın kuzeyinde bir krepis açığa çıkartılmıştır. Tümülüsün tarihlendirilmesi yukarıda saydığımız sebeplerden ötürü geniş bir yelpazede değerlendirilerek M.Ö. I.-II.yüzyıllar arasına yerleştirilmiştir. (Yıldırım, 2008:69-70)

5.1.2.Kızöldün Tümülüsü (Çanakkale Gümüşçay Kızöldün Tümülüsü)

Çanakkale İli, Gümüşçay Ovası sınırları içerisindedir. (Sevinç,1996:443-449)

Tümülüs, Antik Dönem'de soyulmuştur. Bu tümülüsün en önemli noktası lahitidir. Lahit beyaz mermerden yapılmıştır. (Levha.80)

Lahit'in ebatları: 3.32m. uzunluk, 1.60m. genişlik, 1.78m. yükseklik ölçülerine sahiptir.

Polyksena Lahdi iki basamaklı bir kaidenin üzerine oturtulmuştur. Lahitin dört tarafındaki cephesinde de kabartmalar mevcuttur. Bu özelliği ile literatürdeki en erken örnektir. (Çevirici, 2006:15)

Lahit'in sahnelerin ebatları: Uzun kenar: 2.80 x 0.80 m, kısa kenar: 1.10m. x 0.80m.'dir.

Lahitin üst kısmı ise; iki adet silme bandından oluşur. Silme badının olduğu kısım iki parçalı fascialı arşitravdan oluşmaktadır. Lahit İon nizamına sahip bir yapı gibi tasarlanarak yapılmıştır.

Lahitin kapağı; İon kyması kuşağı yer almaktadır. Bu bant kuşağı köşelerde lotus-palmet motifi ile sonlanmaktadır. Geisipodes kuşağı dar bir friz üzerinde yükselmektedir. Geisipodes kuşağının üzerinde, palmet motifi ile sonlanan kısımda İon kyması kuşağı bulunmaktadır. Lahit kapağı çatı kiremitleri ile kapatılmıştır. Geisipodes,

Batı Anadolu'daki İon mimarisinin en erken örneklerinden biri olması nedeniyle önemlidir.

Lahitin teknesindeki yüzeylerde ise; Polyksena'nın kurban ediliş sahnesi, işlenmiştir.

Lahitin kısa kenarında da yine üstte, İon Kymnası kuşağı söz konusudur. Bunun üzerinde üçgen alınlık söz konusudur.

Lahit teknesindeki kabartmalar;

I.Uzun yüzey; on yedi kadından oluşan bir grup tasvir edilmiştir. Yüzeyin ortasında tahtta oturan bir kadın ve ona çeşitli hediyeler sunan kadınlar tasvir edilmiştir. Ayrıca burada yine elinde lyra tutan kadın figürü vardır.Sağ elinde lyra tutarken, sol elinde bir yumurta tutmaktadır.Bu yüzeyde elinde taenia (kurdela) tutan, elinde yelpaze tutan, elinde ayna ve yumurta tutan, elinde alabastron taşıyan, aulos çalan kadın müzisyen, kithara çalan kadın müzisyen, elinde çift silahı ile dans eden kadınlar, kastanyetle dans eden kadın,dans eden kadınlar figürü tasvir edilmiştir.

I.Kısa yüz; sahnenin merkezinde kline üzerinde karşılıklı iki kadın figürü vardır.Ayakta duran kadınlar, elinde yiyecek taşıyan kadın, elinde oinochoe ve ayna taşıyan kadınlar tasvir edilmiştir.

II.Uzun yüz; bu yüzde Priamos'un kızı Polyksene'nin Akilleus'un Mezarı önünde kurban ediliş sahnesi betimlenmiştir. Sahnenin sol tarafta matem içindeki bireyler tasvir edilmiştir.Sağ tarafta ise; bir tripot üzerinde bir kap bulunmaktadır. Ortada kurban edilmiş Polyksena vardır. Polyksena'yı taşıyanlar; Aias, Antiphates, Amphilochos'tur. Polyksena'yı öldüren kişi ise; Neoptolemos'tur.

II. Kısa Yüz; yas ve kurban sahnesi II. uzun yüzün devamı şeklinde devam etmektedir. Hekabe, ayakta yas tutan kadınlar vardır.

Lahit tarihlendirilirken, Ephesos, Naxos, Delphi Siphnos Hazine Dairesi alanlarının kyma dizileri ile kıyaslanarak M.Ö. 500-490 yılları arasına tarihlendirilmiştir. (Ateşlier ve Öncü, 2004:68vd)

5.1.3.Beylerbeyi I. Nolu Tümülüs

Denizli İli'ne, Sarayköy İlçesi, Beylerbeyi Köyü sınırları içerisinde. (Karabay, 1995:229-242)

Mezarın ana bölümleri; dromos, ön oda, asıl mezar odası ve çatı mezar olarak sıralanmıştır.

Dromos diğer pek çok tümülüsün dromosu gibi uzun ve incedir. Poligonal taşlar kullanılmıştır. Ön odada ise; blok taşlar kullanılmıştır. Mezar odası, kireçtaşından yapılmıştır. Bu taşlar işlenip düzeltilerek kullanılmıştır. Mezar odasının içinde klineler yerleştirilmiştir. İki tane klinenin varlığı saptanmıştır ve bu klineler 'L' harfi şeklinde yerleştirilmiştir. Ön oda ve mezar odasında taşlarda kenet izlerine rastlanılmıştır.

Mezarın üzerinde üçgen bir çatı şeklinde ikinci bir mezarın varlığı söz konusudur. Tümülüsün yukarıda saydığımız bölümleri gibi burası da kaçak kazıcılar tarafından tahrip edilmiştir. Burada küçük bir kıza ait olduğu düşünülen kemik parçalarına rastlanılmıştır.

Dromos'un ebatları: 10m. uzunluk, 1.50m. genişlik

Ön oda'nın ebatları: 1.50m. uzunluk, 1.75m. genişlik, 2.50m. yükseklik

Mezar odası'nın ebatları: 2.80m. uzunluk, 2m. genişlik ve 2.50m. yükseklik

Ön odadan da asıl mezar odasına girerken 50cm. genişlik, 1.50m. yükseklik ölçülerine sahiptir. Tümülüse bir ara kapı ile girişi sağlanmaktadır.

Dromosda buluntuya rastlanılmamıştır. Bu tümülüste de ele geçen arkeolojik malzemeler tümülüsün tarihlendirilmesinde rol oynayan en önemli faktörlerdendir.

Beylerbeyi I.Numaralı Tümülüs'te, kandiller, koku kapları, sikkeler, 1.ana mezar odasında ele geçmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz ve 'çatı mezar' olarak adlandırılan mezarda ise; altından bir çift küpe, kanatlı tanrıça ve 4 tane sikke (biri İmparator Augustus Dönemi'ne ait olmakla birlikte; diğer üçü İmparator Caracalla Dönemi'ne aittir.) ele geçmiştir.

Tüm bu yukarıda sıralanmış olan buluntular ışığında tümülüs Hellenistik/Geç Hellenistik Dönem-Erken Roma Dönemleri arasına tarihlenmiştir.

5.1.4.Büyük Tümülüs

Kocaeli İli, Üçtepelere Köyü sınırları içerisinde. (Turgut ve Aksoy, 1996: 399-414) Dromos, mezar odası yapılarına sahiptir. Mezar odasının yapımında düzgün kesme taşlar kullanılmıştır. Kline parçaları, seramik parçaları ve tümülüsün mimari özellikleri topluca değerlendirilerek tümülüs Geç Hellenistik Dönem'e tarihlenmiştir. Fakat tümülüsün kendi döneminde soyulması bu tarihlendirmeyi güçleştirmiştir. (Levha.81)

Tümülüs antik dönemde soyulduğu için bu soygundan geriye neredeyse hiç buluntu kalmamıştır.

5.1.5.Devebağırkan Tümülüsü

Nevşehir İli, Avanos İlçesi'ne bağlı, Devebağırkan Yokuşu'nun sırtlarında bulunmaktadır. (Başal, 2001:179) Devebağırkan Tümülüsü, 9m. yükseklik, 20m.'lik çapa sahiptir. Tümülüs kuzeybatı köşesinde bir nişe sahiptir. Güney cephede ise; dromos vardır. Dromos, tek odadan oluşan mezar odasına açılmaktadır. (Levha.82)

Mezar odası'nın ebatları: 120x80cm.'dir. Yüksekliği ise; 2.20cm.'dir. Mezar odasının üstü ise; düz kapak taşları ile kapatılmıştır.

Mezar odası ve dromosun tabanı döküntü taşlarla kaplanmıştır. Dış kısmı torus profilli exedra, üç basamaklı synthronon tipinde bir plan söz konusudur.

Exedra'nın ebatları: 2.90m. yükseklik, 3.60m. çap'a sahiptir. Basamak yüksekliği 40cm., genişliği ise; 50cm.'dir.

Exedra ve dromos duvarının arasında kırmızı bazaltla yapılmış krepis duvarı vardır.

Krepis'in güneyinde ise; 1.79x2.03x42cm. boyutlarında bir platform bulunmaktadır. Exedra'nın altında ise; yürüyüş yolu tespit edilmiştir.

Bölge tümülüsleri içerisinde exedra'ya sahip başka bir tümülüs yoktur. Bu durum bu tümülüsün bir din adamına veya dini anlamda önemli bir vasfı olan kişiye ait olabileceği düşünülmektedir. (Başal, 2001:179-188)

5.1.6.Belkuyu Tümülüsü

Nevşehir İli, Avanos İlçesi, Çalış Kasabası'na bağlı Belkuyu Mevkii'nde yer almaktadır. (Başal, 2001:180-188) Tümülüs, dromos ve mezar odasına sahiptir.

Dromos'un ebatları: 2.25x84x75cm. boyutlarında ve üzeri düz blok taşlarla örtülüdür.

Mezar odası ebatları: 1.95x76x100cm.'dir. Dromostan mezar odasına ise bir eşik taşından girilmiştir.

Güney cephede saptanan mezar yapısının daha önceden soyulduğu tespit edilmiştir.

Belkuyu Tümülüsü, Devebağırkan Tümülüsü ile mimari açıdan aynıyken; boyutsal olarak farklılık göstermektedir. Her iki mezar yapısı da, üstü açık dromos ve ön odası olmayan mezar planına sahiptirler. Her ikisinde de kline ve lahit yoktur. Mezar odalarının üstü düz taş bloklarla örtülüdür.

Orta Anadolu, Batı Anadolu ve Kapadokya Bölgesi Tümülüsleri karşılaştırıldığında, Devebağırkan ve Belkuyu Tümülüsleri ile Manisa Bölgesi'ndeki Hamamtepe Tümülüsü, BT 89 Tümülüsü, Yabızlar Tepesi Tümülüsü ile benzerlikler taşımaktadır. Maalesef Kapadokya Bölgesi Tümülüsleri'nin mimari yapısı ile ilgili geniş çalışma yapılmamıştır. Kayseri'de ise; Garipler, Beştepeler I Tümülüsleri'nin mezar odaları tonoz örtülü ve dikdörtgen planlıdır. Devebağırkan ve Belkuyu Tümülüsleri, gerek Kayseri'de incelenen tümülüslerle olan benzerlikleri, gerekse de Çeç Tümülüsü kazısından gelen seramiklerle benzeşmesinden ötürü Geç Hellenistik Dönem'e tarihlenmektedir.

5.1.7.Sarılar 2 Nolu Tümülüs

Nevşehir İli, Avanos İlçesi, Sarılar Kasabası sınırları içindedir. (Şahin, 1997:287-299) Tümülüsün kuzeydoğusundaki Kale Höyük'te Erken Tunç Çağı'ndan Bizans Dönemi'ne dek yerleşim görülmektedir. (Levha.83)

Sarılar 2 Nolu Tümülüs'te diğer pek çok tümülüs gibi kaçak kazılarla tahrip olmuştur. Yapılan kazılarda güneybatı yönde krepis duvarına ulaşılmıştır. Bunun haricinde dromos ve mezar odasına sahiptir. Mezar odasında tahribat izlerine rastlanmıştır. Bu kaçak kazılardan birisi de Antik Dönem'de gerçekleşmiştir. Bu soygunlardan ötürü mezar odasında kemik parçaları ve birkaç cam şişe parçacıkları ve seramik parçalarına rastlanmıştır. Tümülüs kompleksi mezar odası ve dromostan oluşmaktadır.

Dromos'un ebatları: 4.84m. uzunluk, 2m. yüksekliğe sahiptir. Dromosun üstü tonozlarla örtülüdür. Dromostan mezar odasına tahrip olmuş bir kapıdan girildiği düşünülmektedir.

Mezar odası ebatları: 3.40x2.30m. boyutlarında, 3.13m. yüksekliktedir. Bu yapı beşik çatı ile örtülüdür.

Mezar odasının kuzeybatı duvarının alt kısmında niş bulunmaktadır. Ölünün üzerine konacağı herhangi bir klineye ya da lahite rastlanmamıştır. Odanın tabanı ise; moloz taş ve toprak dolgusu ile doldurulmuştur. Tümülüsün bölümlerinin yapımında ise; bölgedeki volkanik kökenli ve yumuşak karakterli taşlar kullanılmıştır.

Tümülüs'ün erken dönemlerden itibaren soyulmuş olmasından ötürü tarihlendirme konusunda yeterli veri sağlanamamıştır. Ancak Kayseri Garipler Tümülüsü, Beştepe Tümülüsleri, Darende ve Maşattepe Tümülüsleri ile mimari açıdan benzerlikler taşımaktadır. Tarihlendirmede kesinlik yoktur ancak, mimari özellikleri yakın dönem tümülüsleri ile kıyaslandığında tümülüs, Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. (Şahin, 1997: 289)

5.1.8.Garipler Tümülüsü

Garipler Tümülüsü Kayseri İl merkezinde, Beştepeler Tümülüsleri'nin yaklaşık 2km. kadar güneyinde yer almaktadır. (Levha.84)

Anıtsal bir mezar olan ve açıldığı tarihe kadar da toprak dolgu tabakası mezar olarak kullanılan tümülüsün keşfiyle ilgili bilgileri Mehmet ESKİOĞLU Türk Arkeoloji Dergisi'nin XXVIII. sayısında şu şekilde aktarmaktadır: '...Kayseri il merkezinde, Seyyid Burhaneddin Türbesi ile Gültepe Parkı'nın hemen yakınında, bir zamanlar Garipler Mezarlığı Tepesi vardı.' Üzerinde düzensiz bir şekilde duran kitablesiz mezar taşları ile bu tepe, zemine göre en geniş yerlerinde 45x80 m. ebadında ve 5 m yükseklikte olup, kuzey-güney doğrultusunda uzanmaktaydı. Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar bir mezarlık olarak kullanılan bu tepeye garip (kimsesiz) ölümler gömülürmüş. Tepeye adı bu özelliğinden dolayı verilmiş olmalıdır. Hafriyat sırasında tepenin güneydoğu bölümündeki toprak yığını kaldırılırken, 13. ve 14. yüzyıllara ait taş lahit ve

mezar taşı parçaları açığa çıkarılmıştır. Bir parçası noksan olan, dikdörtgen prizmal lahdin yüzünde çiçekli kûfî hat ile Ayet'el Kürsî'den bir parça yazılıdır. Kitabesinden üç satırlık bölümü kalan bir mezar taşından ise ölenin bir kadın olduğu anlaşılabilir. Kitabeli taşlar şimdi Kayseri Müzesi'nin İslâmî Taş Kitabeler Deposu'nda korunmaktadır. Bu örnekler, Tepenin Osmanlı Dönemi'nden önce de mezarlık olarak kullanıldığına işaret etmektedir.' şeklinde bahsetmiştir. (Eskicioğlu, 1989:189-224; Mellink, 1973:191; Lloyd, 1972:48)

Tümülüs ön oda ve asıl mezar odasından oluşmaktadır. (Kayseri'deki; Avanoğlu Tümülüsü, Kızıl Tümülüs, Beştepeler Tümülüsleri de aynı şekilde bir ön oda ve asıl mezar odasından oluşmaktadır. Alemdar-Kalendertepe Tümülüsü, Tilkitepe Tümülüsü ise; dromos, ön oda ve asıl mezar odasından oluşmaktadır.) Mezar odasının üst kısmı yuvarlak tonoz örtülüdür. Gerek mezar odası, gerekse içinde bulunan mezar armağanları in-situ olarak bulunmuştur. Ancak zamanla meydana gelen sıva dökülmeleri, iskeleti ve bazı mezar eşyalarının üzerini örtmüş, bazılarını da yerinden oynatmıştır. Ayrıca, toprak hafriyatının belediye elemanlarınca araçlarla yapıldığı aşamada, tonoz örtünün batı köşesinde, kepçenin ilk takılması ile sökülen bir taştan dolayı mezar içine akan bir miktar toprak, iskeletin ayak tarafını ve o köşeye yakın konulan mezar eşyalarının üzerini kapatmıştır. Bu toprak ile eskiden meydana gelmiş sıva döküntüleri temizlenerek eserler ve iskelet açığa çıkarılmıştır.

Mezar odasının batısında kalan bir kısa (girişin karşısında) ve bir uzun duvara (girişin solunda) dayanan 10cm. kalınlığında ve 70cm. eninde, (L) şeklinde bir ahşap kline yapılarak ceset bu klinenin üzerine, uzun duvar yanındaki bölümüne, başı kapı tarafına gelecek şekilde yatırılmıştır. Klinenin köşelerine, ağaç kalasların birbirine tutturulması için (L) biçiminde yassı demirler çakılmıştır. Mezardaki tüm demir malzeme, aşırı rutubetten tamamen okside olmuş, ahşap kline ve ahşap eserler çürüdüğünden korunamaz hale gelmiştir. Nem ve rutubetten ötürü iskeletin çok büyük kısmı yok olmuştur. Arta kalan kemik parçacıklarından bireyin yaklaşık 1.60m. boylarında olduğu tespit edilmiştir. Sıva düşmeleri ile ezilen kafatası, üzerindeki döküntüden arındırıldığında, alt çenedeki tüm dişlerin sağlam ve düzgün olduğu

görülmüştür. İskeletin sağlam diş yapısı, kemiklerin inceliği ölenin genç bir bayan olduğuna işaret etmektedir. (Levha.85-86)

Dikdörtgen kesitli ve beşik tonoz ile örtülü mezar odası kuzeybatı-güneydoğu yönünde olup dar kenarda duvar ortasındaki kapı güneydoğuya bakmaktadır. Mezar odası kareye yakın dikdörtgen formunda olup mezarın uzunluğu 3,50m., genişliği 2,50m., yüksekliği 2,40m.'dir. Mezar odası içten içe 1,65x2,24m. uzunlukta 2,15m. yüksekliktedir. Duvarlar üç sıra halinde rektogonal örülmüş kesme taşlardan oluşmakta olup duvar yüksekliği 1,30m.'dir. Yastık taşlarından başlayıp kilit taşına kadar tonuz örtünün yüksekliği 85cm.'dir. Kapıyı örten 75x122cm. ebadındaki tek parça kapak taşının kapı giriş boşluğuna geçmesini sağlamak üzere, kapı tarafındaki yüzünün kenar köşeleri yuvalı yapılmıştır. Kapı taşı kireç-harç ile tutturulduktan sonra, açılmaması için dışarıdan iri blok taşlarla desteklenmiştir. Odanın içi ve cephe duvarı sıvalıdır. Sıva üzerinde boya izine rastlanmamıştır. Mezar odasının yapımında civardaki ocaklardan kesilen andezit cinsi taş kullanılmıştır. Taşların mezar odası içindeki ve cephede görülen yüzleri düzgün, dışarıda kalan yüzleri kabaca işlenmiştir. Taşların bağlantı yerlerinde kireç-harç kullanılmıştır. Odanın tabanı da taş ile kaplanmıştır. Ancak bu taşlar özenle seçilerek işlenmemiş, artıklardan işlenen taşlar veya sal taşları kullanılmıştır.

Garipler Tümülüsü mezar odasının çevresine, cephe kısmı hariç, toprak yağınının kaymasını önlemek için bir sıra iri blok taşlardan bir çevre duvarı örülmüştür. Mezar odası ile çevre duvarı arasındaki boşluk moloz taşları ve iri çay taşları ile karışık kumla doldurulmuştur. Söz konusu duvarın mezar odasının cephe kısmını açıkta bırakacak şekilde çevrelemesi, bazı yayınlarda Etrüsk Tümülüs Mezarları'nda olduğu gibi '...tümülüsün ön yüzünün dışarıdan algılanabilecek bir biçimde yapıldığını göstermektedir...' şeklinde yorumlansa da mezar odasının girişini kapatan kapağın iri işlenmemiş poligonal taş bloklarla desteklenmesi ve tümülüsün tamamen toprakla kapatılması bunun mümkün olmadığını kanıttır. Mezar odasının duvar işçiliğinde kireçten harcın kullanılması, mezar odasında yastık taşları ve kilit taşı kullanılarak yapılan tonoz tekniğinin uygulanışı Roma Dönemi'nde yapıldığının göstergesidir. *Beşik tonoz* ya da *basit tonoz*, kimi yerde de *tünel tonoz* diye adı geçen uygulama en kolay ve en dayanıklı tonoz formudur. Burada devam eden kemerlerle bütünüyle tonoz elde edilir

ve kemer ağırlığı yan duvarlara bindirilmek suretiyle dağıtılır; böylece son derece fazla olan üst örtü yükü hafifletilip, üst örtünün direnci artırılmış olur. Garipler Tümülüsü'nde mezar odasında niş yer almaz. Tümülüsün en önemli özelliklerinden birisi ise; tümülüslerde genellikle taş klineler veya lahitler kullanılırken Garipler Tümülüsü'nde ahşap klinenin varlığıdır.

Tümülüsten elde edilen mezar buluntuları; kaya kristalinden koku şişeleri, gümüşten içki servis takımı, mermerden mortarium, ahşap kutu, göz için sürmelik, ungentariumlar, alabastron. Alabastron Harpen tarafından yapılan sınıflandırmada; Akdeniz I. grup, tip 1 ve 5'in özelliklerini taşımakta olduğu görülüp, M.Ö. VI. yüzyıl ortası- M.Ö. erken IV. yüzyıl arasına tarihlendirilmiştir.(bu grubun özelliği; dışa taşkın yuvarlak ağızlı, kısa, silindirik boyunlu, uzun oval gövdeli, yuvarlak dipli, yuvarlak profilli omuzdan gövdeye dikey çift kulplu oluşudur.) Bir başka bulutu alabastronu ise; Harpen tarafından M.Ö. erken IV. yüzyıl- M.Ö. erken III.yüzyıla tarihlenen gruptur. Akdeniz II. grup, tip 7 ve 12 kapsamındadır.(bu grubun özelliği; dışa taşkın yuvarlak ağızlı, uzun silindirik boyunlu, uzun oval gövdeli, yuvarlak dipli, yuvarlak profilli omuz üzerinde dikey çift kulplu oluşudur.) (Harden, 1980:1-12) bu buluntular haricinde amphoriskoslar, aryballos, ağız bandı buluntular arasındadır. Elbise parçacıkları tamamen yok olsa da cesedin kıyafetlerle gömüldüğü anlaşılmıştır. Bunların yanı sıra, ip yumağı, sikke, 84 adet yaprak, demir kadeh, demirden çiviler, köşe demirleri, midye kabuğu biçimli objeler, argentum pitorium (içki kabı), dinos formu kap, kalathos, kantharos, oinochoe, simpulum, mortarium diğer buluntulardır.

Tümülüs'ün mimari yapısı Roma Dönemi'ne tarihlense de buluntulardan daha önceki dönemlere tarihlenen eserler de bulunmaktadır.

5.1.9.Tepecik Tümülüsü

Aydın İli, Çine İlçesi, Kabataş Köyü sınırları içerisinde. (Yener, 1998: 235-254) Tümülüs; dromos, sundurma, ön oda ve ana mezar odası olarak 4 ana bölümden oluşur. Tümülüs tüm buluntular ve mimari yapısı ile birlikte değerlendirildiğinde M.Ö.4.yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Dromos'un ebatları: 6,25m. uzunluk, 1.50m. yükseklik, 1.45m. genişliktedir. Moloz taş örgüsü ile yapılmıştır.

Sundurma'nın ebatları: 6,63m. uzunluk, 1,84m. yükseklik, 1.45m. genişliktedir. Dromostan 4 adet basamakla sundurmaya inilmiştir. Sundurmada bir adet sanduka mezar bulunmuştur.

Ön oda'nın ebatları:1,75m. uzunluk, 1,81m. yükseklik, 1,50m. genişliğe sahiptir. Tavanı düz örtü sistemi ile örtülmüştür. Yapı kare formludur.

Mezar odası ebatları 2,68m. uzunlukta, 1,81m. yükseklik, 1,51m. genişliğe sahiptir. Dikdörtgen veya dikdörtgene yakın bir forma sahiptir.

Anlaşıldığı üzere tümülüs, birkaç kez soyulmuştur. Sonrasında gerçekleştirilen araştırmalarda kandiller, kapak, seramik parçaları ve dolgu toprağında süvari figürü parçaları bulunmuştur. Tüm bu veriler mimari yapı ile birlikte değerlendirildiğinde tümülüs M.Ö. IV yüzyıla tarihlenmiştir.

5.1.10.Kalınkaya Tümülüsü

Çorum İli, Alaca İlçesi, Kalınkaya Köyü sınırları içerisinde. (Temizer, 1949:739-806) (Levha.87)

Kalınkaya Köyü'nün yukarısındaki sırtlarda yer alan toplam 4 adet tümülüsten biridir. Tümülüs, yığması yakın çevreden temin edilen ince kum topraklarla oluşturulmuştur.

Tümülüsün merkezinde açılmış bir çukur içerisinde pişmiş topraktan lahit bulunmuştur. Lahit çukurun içine yerleştirildikten sonra üzeri kapatılmıştır.

Lahitin ebatları: 1.85m. boy, 50cm. baş kısmının çapı, 25cm. ayak kısmının çapıdır. Lahitin hamuru açık kırmızı renkli ve astarlanmıştır. Baş kısmında iki tutamaklı bir kapak, ayak kısmında ise; birer tutamaklı iki kapaklı bir lahittir. Lahitin içinde baş kısmı doğuya doğru uzatılmış iki kolu yanlara doğru bırakılmış bir iskelet bulunmuştur. İskeletin vücudunda kumaş parçaları, 20 tane demirden iğne bulunmuştur. Arkeologlarca, cesedin kumaşa sarıldıktan sonra kumaşın boşta kalan uçlarının demir iğnelerle tutturulması olarak yorumlanmaktadır. Bunların haricinde sikke ve altından bir boncuk bulunmuştur. Tümülüsün batısında iki tane mezar odası bulunmuştur. Bu odalar yan yana ve aynı yönde yapılmıştır. Maalesef bu mezarlar soyguncular tarafından soyulmuştur.

Bu mezar odaları birbirine bitişik ve dikdörtgen şeklindedir. İki mezar odasında da özel platform olmadan ana kaya üzerine oturtulmuştur. Mezar odalarının iç kısmındaki taş duvar yüzeyi düzeltilirken; dışa bakan yüzeyde ise taş duvar olduğu gibi bırakılmıştır. Mezar odasının uzun yüzeyinde taşlar birbirine kenetlerle çeşitli noktalardan bağlanmıştır. Boyut olarak daha büyük olan mezar odasının batı tarafından kenarda bir dromos oluşturulmuştur. Bu dromos moloz taşlarla örülmüştür. Bu büyük mezar odasında herhangi bir gömüye rastlanılmamıştır. Küçük odanın ise üstü tonozlu bir yapıya sahiptir. Bu odada da büyük odadaki gibi duvarda kenet izlerine rastlanılmıştır. Bu odanın da tabanı büyük odadaki gibi yassı taşlarla yapılmıştır.

Tümülüsün mezar odalarını tarihlendirecek bir kanıt yoktur. Ancak, lahitin içinde bulunan sikke üzerinde başında aslan postu ile Herakles; Aleksandros yazan arka yüzde ise Zeus tasviri yer almaktadır. Sikke, M.Ö. 336-323 yılları arasına tarihlenmektedir. Odaların önünde yer alan ve mezar odalarından taş cinsi, taş duvarların örülme tekniği gibi yönlerden farklılık göstermektedir. Bu farklılıktan ötürü bu dromosun , tümülüse sonradan eklendiği düşünülmektedir. Bu durum tümülüsün ikinci kullanımı ihtimalini gündeme getirmiştir. Tüm bu veriler ışığında tümülüs M.Ö. IV. yüzyılın sonlarına tarihlendirilmiştir.

5.1.11.Nemrud Tümülüsü

Adıyaman İli, Kahta İlçesi sınırları içerisindedir. (Şahin, 1989:11vd; Şahin, 1991:193-201)Tümülüs, doğu ve batı olarak iki ayrı terastan oluşur. (Levha.88-89)

Doğu terası, Hierothsion'un merkezi konumundadır. Burada bir adet sunak bulunmaktadır. Kral Dareios doğu terasının kuzey kaidelerinde yer almaktadır. Tümülüste teraslarda tanrıların heykelleri bulunmaktadır. Bu heykellerin yanı sıra teraslarda, heykel kaidelerinin önünde heykelin sahibiyile ilgili steller, kaidelerin arkasında ise; stellerin sahiplerine ilişkin yazıtlar mevcuttur. Stellerin önünde altarlara yer almaktadır. Kral I.Antiochos kült kitabesinde atalarını ve dolayısıyla kendisini tanrılarla ilişkilendirmiştir. Bunun en açık kanıtını bir stelde kral I.Antiochos ve Herakles'in tokalaştığı sahnedir. (Theresa, 1956:62-65) (Levha.90)

I.Antiochos M.Ö.69-39 yılları arasında hüküm sürmüştür. Tümülüsün mezar odası da yaklaşık olarak M.Ö.39'a ait olmalıdır. Ancak Hierothsion'da yer alan stellerin ve heykellerin yapımına dair çalışmalar kralın ölümünden sonra da devam etmiştir. Bu duruma dayanılarak Hierothsion yaklaşık olarak M.Ö. I.yüzyılının II. yarısına yıllarına tarihlenmiştir. (Şahin, 1993:128; Şahin ve Wagner, 1989:55-58)

5.1.12.Eriklice Tümülüsü

Kırklareli B Tümülüsü'nde bulunan kubbeli mezarın bir benzeri yine Kırklareli'nin batısında, Eriklice Köyü'nün yakınlarında bulunmuştur. Bu mezar yapısı da günümüze ulaşamamıştır. (Levha.91)

Prof. Dr. Arif Müfit Mansel'den öğrendiklerimize göre;

Mezar odasının ebatları: 1,06m. uzunluğunda bir dromos ve 3,92m. çapında yuvarlak bir odadan ibarettir. Mezar odası büyük boyutlu yerel kalker taşlarından yapılmıştır. Mezar yapısının iç kısımları oldukça iyi işlenmiş, dış kısımları ise, toprak

altında kalmasından dolayı kaba bir halde bırakılmıştır. Güney doğuya bakan kapının üzerinde silmeli bir arşitrav bulunmaktadır. Mezar odasının bu yüzündeki taşların daha itinalı bir işçilik gösterdiği görülmektedir. Böylece mezar girişinin bir cephe oluşturduğu görülmektedir.

Giriş kapısının ebatları: yüksekliği 1,82m., alt genişliği 1,15m., üst genişliği ise 1,11m.'dir. Kapının yan söveleri içeri doğru hafif eğimlidir. Dromosun binayla tam olarak aynı doğrultuda olmaması dikkat çekicidir. Koridorun üzeri geniş ve yassı taş levhalarla örtülmüştür. Koridordan doğruca yuvarlak odaya geçilir. Bu odanın üzeri, dengeli olarak yükselen üç halkadan sonra, yukarıya doğru, birbirinin üzerinden taşmak suretiyle darlaşan 11 halkadan oluşan bir kubbe ile örtülmüştür. Kubbenin yüksekliği 3,45m.'yi bulmaktadır. Fakat kubbenin içi Kırklareli B Tümülüsü'ndeki mezar yapısında olduğu gibi düzgün değildir. On dördüncü halkadan sonra büyük ve yassı taş bir levha (1,04x1,00x0,22m.) kubbenin üzerini tam olarak kapatmaya yeterli gelmiştir. Mezar tekniği ve içindeki buluntulardan ötürü M.Ö. IV. yüzyıla tarihlendirilmiştir. (Yıldırım, 2008:79-80; Mansel, 1943:4)

5.1.13.Toptaş Tümülüsü

Denizli İli'ne bağlı Eğmir Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Tümülüs, 25m. çap, yükseklik 3.7m., ölçülerine sahiptir. Tümülüsün üzeri çakıllı toprakla örtülüdür. (Levha.92)

Tümülüsün üzerinde tarım yapılmak amacıyla tümülüs tepesinin yaklaşık 3.5-4m.'lik kısmı tahrip edilmiştir.

Yapılan kazılarda dromosun kuzey tarafında ön ve arka odaya birleşik olarak, tepenin tam altında, taş tekneli bir yakma yeri bulunmuştur. Tümülüs önceden soyulduğu için herhangi bir buluntu ele geçmemiştir. Tümülüs dolgusu üzerinde çeşitli zamanlarda kaçak kazılar yapılmıştır.

Hellenistik Dönem'e tarihlenen Denizli İli'ndeki tümülüslerde dromos güney veya güneydoğu yöne bakmaktadır. taraftadır. Fakat burada dromos kuzey, kuzeybatı tarafında beklenmektedir. Dönem tümülüslerinde dromosların yüksekliği genel olarak 1.5-2m., enleri ise; 1-1.5m. arasındadır. Dromos bir mezar ön odasına bağlanır. Dromos ile bu oda arası genellikle büyük taş engelle kapalıdır. Ön oda boyutu 5-6m., mezar odası ise; 3-6m. boyutlarında olabilir. Mezar odalarında iyi işçilik yoksa, taşlar arasından kum sızması ile mezar ve dromos kil ve toprakla doldurulmuş olabilir. Mezar odalarının yapımında genellikle yöresel taşlar tercih edilir. Eğmir'de de traverten veya kireç taşı tercih edilmiştir. Toptaş Tümülüsü'nün etrafı bir krepis duvarı ile çevrelenmiştir.

Toptaş Tümülüsü'nün etrafında; Denizli Kabalar Köyü'ndeki tümülüs, Goncalı-Çelikçi'deki tümülüs yer alır.

Denizli İli'ndeki tümülüslerin çapları 25-45m., yükseklikleri 8-12m. arasında değişmektedir.

Tümülüsün ortalama olarak dromosunun genişliği: 1,5-3m., yüksekliği 1.5-2m., boyu 2-8m., arasındadır.

Tümülüsün ön odasının ebatları ise; genişlik 2.5m., boy 1.5m., yükseklik 1.5m.,'dir. Düzgün kesme taşlardan örülmüştür. Ön oda ve asıl mezar odasının arasında bir kapı bulunmaktadır.

Asıl mezar odasının ebatları: 2.5m. genişlik, 2-2.5m., boy, 1.5m. yükseklik ölçülerine sahiptir.(Akurgal, 1985:122; Ercan, 1999:31-49)

VI. BÖLÜM

6.1. TÜMÜLÜSLERİN ANADOLU'DAKİ YAYILIM SAHASI

Marmara Bölgesi: Kuzey ve Güney Marmara olarak iki ana bölüme ayrılan bölgede tümülüslerin asıl yoğun olarak toplandığı bölüm Kuzey Marmara'dır.

Kuzey Marmara'da; Kocaeli ve çevresinde de tümülüslere rastlanmıştır. Bu bölge tümülüsleri Anadolu'nun en erken tarihli tümülüslerinin görüldüğü yayılım sahasıdır.

Güney Marmara'da ; Çanakkale, Balıkesir, Bursa, Bilecik İlleri tümülüslerin görülme hattıdır. Bu bölgede Greko-Pers Dönemi'ne ve Hellenistik Dönem'e tarihlenen tümülüsler vardır.

Doğu Trakya Tümülüsleri'ni de bu bölgeye dahil edebiliriz. Arkeologlar bu bölge tümülüslerini 4 ana grupta incelemiştir. I.Grup; Edirne- Kırklareli Pınarhisar-Vize- Saray yolu üzerinde ve civarında bulunan tümülüsleri içermektedir. II.Grup; Ergene Vadisi'ndeki tümülüslerin dahil olduğu gruptur. III. Grup; Ergene'nin güneyinde, Kabahüyük civarındaki tümülüsler ve Edirne-Uzunköprü-Keşan-Malkara-Hayrabolu-Tekirdağ istikametinde uzanan tümülüslerden oluşan gruptur. IV.Grup ise; Edirne İli, Süloğlu İlçesi civarındaki Küküler Köyü ile Lalapaşa İlçesi ve çevresindeki köylerin bulunduğu bölümdür. Bu bölge tümülüslerin hem yoğunluk olarak oldukça fazla olduğu, hem de Erken Demir Çağı'ndan, Roma Çağı'na kadar uzanan zaman dilimine yayılması açısından önemlidir. Bütün Trakya'daki tümülüslerin yaklaşık %30'u buradadır. (Mansel, 1938:16) Doğu Trakya'da 1114 adet tümülüs,dolmen ve taşlı tepe tespit edilmiştir.

Ege Bölgesi: kıyı ve iç kesimler olarak iki bölüme ayrılabilir. Kıyı kesimlerde tümülüsler; İzmir, Manisa, Uşak İlleri'nden oluşan hatta yoğunlaşır. İç kesimlerde ise; Aydın, Denizli İlleri'ni de içine alan ve Lidya Krallığı'nın Kraliyet Nekropolü'nüde içine alan hatta

yoğunlaşır. Lidya Krallığı'na ait ve Greko-Pers Dönemine tarihlenen tümülüsler bu bölgede oldukça yoğundur.

Ege Bölgesi'nin iç kesimlerinde ise; Kütahya, Afyonkarahisar İlleri'ne doğru gidildikçe Frig Dönemi ve Hellenistik Dönem arasına tarihlenen tümülüsler mevcuttur.

Karadeniz Bölgesi: Batı Karadeniz, Orta ve Doğu Karadeniz olmak üzere iki ana bölüme ayrılmıştır. Bölgede tümülüslerin yayılımı, Batı Karadeniz'de, Sakarya, Bolu, Düzce, Karabük, Bartın, Sinop, Kastamonu hattı; Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ise, Çorum, Amasya, Tokat, Samsun, Gümüşhane, Bayburt, Giresun İllerini kapsamaktadır. Çorum İli'nde Hellenistik Dönem tarihli tümülüsler mevcutken, Samsun'a baktığımızda Hellenistik Dönem'e ve Roma Dönemi'ne tarihlenen tümülüsler mevcuttur.

Akdeniz Bölgesi: Antalya Bölümü'nde yoğunlaşır. Özellikle Elmalı Bayındır, Kızılbil, Karaburun II gibi Greko-Pers Dönemi'ne tarihlenen çok sayıda tümülüs gün yüzüne çıkarılmıştır. Adana Bölgesi'nde ise, bilinen tümülüslerin yer tespitleri dışında, elimizde başka veri bulunmamaktadır.

İç Anadolu Bölgesi: Tümülüslerin dağılım sahası üç hat olarak çizilmektedir. Bu hatlar: I.hat Eskişehir, Ankara, Kırkkale, II.hat, Sivas, Yozgat İlleri'nin Çorum ile birleşim noktasına kadarki sahayı içine almaktadır. III.hat, Konya, Nevşehir, Niğde, Aksaray, Kayseri İlleri'ni kapsamaktadır. Erken dönem tümülüsleri Ankara İli'nin Polatlı İlçesi'nde görülmektedir. Bununla birlikte I.hatta daha geç dönemlere tarihlenen tümülüsler de mevcuttur. II.hatta; Hellenistik Dönem'e tarihlenen tümülüsler mevcuttur. III.hatta ise, son dönemlerde kazısı yapılan tümülüs, Niğde Tümülüsü'dür.

Doğu Anadolu Bölgesi: Malatya İli'nde çok sayıda tümülüs mevcuttur. Fakat bu tümülüslerin pek çoğu müze kayıtlarına dahi alınmamıştır. Müze kayıtlarında, Yazıhan İlçesi'ne bağlı, Erecek Nahiyesi'nde bulunan ve 'Üç Tepeler' olarak adlandırılan, birbirine çok yakın olarak konumlanan 3 tümülüs haricinde tümülüs kayıtları yoktur. Oysa ki, Darende İlçesi sınırları içerisinde de pek çok tümülüs çıplak gözle görülebilmektedir. Bu tümülüslere dair bir çalışma söz konusu değildir.

Güney Doğu Anadolu Bölgesi: Adıyaman, Batman, Gaziantep İlleri hattında yoğunluk göstermektedir. Bu hat tümülüslerinden en önemlileri Adıyaman ve Malatya İlleri arasında yer alan Nemrut'taki Kommagene Kralı I.Antiohos'un Tümülüsü'dür. Bunun haricinde de Hellenistik Dönem'e tarihlenen tümülüsler mevcuttur.

SONUÇ

Anadolu’da 1000’den fazla tümülüs tespit edilmiştir. Bu tümülüslerin çok azı açılmış ve dökümantasyon çalışmaları yapılmıştır. Geriye kalan tümülüsler ise; yüzey araştırmaları ile belgelenmiştir. Kayıt altına alınan bu tümülüslerden pek çoğuda hem Antik Dönem’de hem de modern zamanlarda hırsızlarca soyuldukları anlaşılmıştır. Kaçak kazılarla tahrip edilen tümülüslerdeki birçok buluntu ve mimari özellikler büyük oranda tahribata uğramış; bazıları ise tanımlanamayacak şekilde yok edilmiştir. Bugün hala pek çok tümülüs bilim insanlarınca keşfedilmeyi beklemektedir.

Belgelenen tümülüsler, yapılan yüzey araştırmaları ve bazen de ihbarlar ile kayıt altına alınmışlardır. Tümülüsler için en kapsamlı çalışmalar Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın izniyle yapılan kazı çalışmalarıdır.

Yüzey araştırmaları ile tespit edilen tümülüslerin Anadolu’da 7 farklı bölgede yayılım gösterdiği görülmektedir. Tümülüsleri sayısal çokluğuna göre sıraladığımızda; İç Anadolu Bölgesi, Marmara Bölgesi, Ege Bölgesi, Karadeniz Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesi şeklinde bir sıralama yapmamız mümkündür.

Tümülüsleri köken ve yapısal form olarak değerlendirdiğimizde; kurgan, megalit anıt ve dolmenler ile yakın benzerlikler taşıdığı görülür. Kurgan, Türkçe ‘korumak’ fiilinden gelen, mezarı koruyan anlamını taşımaktadır. Kurgan, kist mezar (sanduka/sandık mezar) veya mezar odası üzerine geniş bir daire biçiminde toprak veya taş yığılarak oluşturulan tümsek olarak tanımlanmaktadır. (Belli, 2003:11) Kavramlardan bir diğeri olan megalit anıt, etimolojik (kelime kökeni) olarak; Helence ‘mega’ ve ‘lithos’ kelimelerinden türetilmiş olup, ‘büyük taş’ anlamını taşımaktadır. Dolmen kavramı ise; Breton ya da Gal dilinde ‘tolmen’, ‘dolmin’ kökenli olup, ‘taş masa’ anlamına gelmektedir. Bu yapılar, kısa aralıklarla dikey şekilde dikilmiş (genellikle dikdörtgene yakın) taşların üzerine bir ya da birden fazla sayıda taşın yatay olarak yerleştirilmesiyle ve böylece bir çatı görevi üstlenmesiyle oluşturulan odalardır.

Trakya'da M.Ö. 1300-700 arasında boyutları küçülen ve yalnızca dolmenler olarak karşımıza çıkan anıtlar, M.Ö. VIII. yüzyılın II. yarısından itibaren İç Anadolu Bölgesi'nde tümülüsler dönüşür.

Anadolu'da M.Ö.VIII. yüzyıldan itibaren görmeye başladığımız tümülüslerin, Friglerle birlikte ilk örnekleri görülmeye başlamıştır. Bu tümülüsler, kraliyet ailesi mensuplarının veya toplum içerisinde önemli bir yere sahip olan bireylerin ya da ailelerin mezarları olarak tanımlanmıştır. Arkeologlarca yapılan bu yorumların temelini, bu tümülüslerde bulunan arkeolojik eserlerin sayısal çokluğu ve kalitesine eşlik eden, mezar odalarındaki özenli işçilik oluşturmaktadır. Tümülüsler yapısal olarak birbirleriyle büyük benzerlikler taşısa da, elbetteki mezar odalarının planı, üst örtü sistemleri, kullanılan malzeme ve mezar hediyeleri gibi noktalarda birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

Frigler, Troia VIIb tabakasının tahribinden sonra M.Ö.1190'lı yıllarda Anadolu'ya gelen Balkan kökenli kavimlerden biridir. Frigler siyasi birliklerini tamamladıktan sonra Kral Midas Dönemi'nde (M.Ö. 725-695/675) Anadolu'ya egemen bir krallık haline gelmiştir. Bu varlık düzeyi Friglerin Tümülüsleri'nde de kendisini göstermektedir.

Anadolu'daki, Frig Tümülüsleri genellikle kral ailesine veya toplum içindeki soylu ailelere aittir. Frig'lerin başkenti olan Gordion ve çevresinde yaklaşık 150 gömü tepesi ya da tümülüs tespit edilmiştir. Bunların yaklaşık 35 adedi M.Ö. IX.yüzyıldan Hellenistik Dönem'e kadar değişen bir zaman dilimi içerisinde yer alır. Ancak yoğunluk, M.Ö. VI.yüzyıl ve öncesine aittir. (Sams, 2012:244) Ankara ve çevresinde yaklaşık 20 adet tümülüs kayıtlara geçmiştir. Doğu Trakya'da ise; büyük çoğunluğunu Frig Dönemine tarihlenen tümülüslerin oluşturduğu yaklaşık 1114 adet tümülüs ya da mezar tepesi belgelenmiştir. Bunun haricinde Doğu Trakya'da , 118 adet çift odalı dolmen tipi mezar da tespit edilmiştir.

Friglerin ölümlerini süsledikleri bilinmektedir. Frig nekropollerinden elde edilen veriler göstermektedir ki, ölümlerin giydirilmesi, ölü gömme töreninin önemli bir

unsurudur. Ölülerin iskeletlerinin üzerinde bulunan kumaş parçacıkları, giysi kenarlarını tutturmaya yarayan fibulalar, kemerler ölünün törensel bir giysi giydirildikten sonra gömüldüğünün en açık göstergesidir. Bu durumun, ölü gömme seramonisi veya ölünün öte alemdeki yaşamı ile ilişkili olup olmadığı ise bilinmemektedir. M.Ö. VII ve VI.yüzyıllara gelindiğinde, Trakya'da yoğun olmakla birlikte; Gordion'daki tümülüslerde de hayvan kurbanlarının benzerlerinin uygulandığı gözlenmiştir. Bu mezarların en erken tarihi M.Ö. VII. yüzyıldır ve bu tümülüslerdeki at kurban edilmesine dair motifler, Trakya Tümülüsleri'yle de benzerlik arz eder. (Vassileva, 1994: 63-67; Young, 1960b:266)

Frigya tümülüslerinde ölüler, inhumasyon (doğrudan gömme) olarak; ya da kremasyon (yakarak gömme) şeklinde gömülmüşlerdir. Bu gömü biçimlerinden kremasyon, tümülüslerde M.Ö. geç VII. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu noktada Eski Yakınoğu'da ta Neolitik Çağ'dan beri bilinen ceset yakma adetinin Hint-Avrupalı kavimlerle ne dercede ilişkili olduğu gereksiz tartışmasına girmek istemedik.

Ölülerin mezara yerleştirilmesine ilişkin olarak ise; Gordion ve Ankara'da (Tatarlı ve Bayındır'da da) girişleri olmayan çatılı ahşap mezar odalarında inhumasyon gömüleri bulunur. Dolayısıyla, ölen kişi ve mezara konan malzemeler çatı yerleştirilmeden (ya da tamamlanmadan) ve tümülüs tepesi mezarın üzerine yığılmadan önce yerlerine yerleştirilmiştir. Bunlar tek seferlik gömülerdir.

Frigler mezarlarının ana odaları genel itibarıyla dikdörtgen bir çukur olarak oyulmuştur. Mezar odalarının duvarlarında genellikle usta marangozluk teknikleri gösteren yontulmuş keresteler kullanılmıştır. Gordion ve Ankara'daki mezarların bazılarıysa ahşap tabanlıdır.

Friglerde mezar odalarının boyutları, ölen bireyin toplum içindeki konumuna ya da mevkisine göre kayda değer değişiklik gösterir. Gordion'da kazısı yapılan mezarların çoğunun mezar odasının boyutları 3 ve 10 m² arasında değişir. Mezar odasının büyüklüğü konusundaki en büyük örnekler olarak, Körte III, Körte P Tümülüsü ve MM Tümülüsü ilk akla gelen örneklerdir. Bu durum Frig Tümülüsleri'nin

ana mezar odalarının boyutları konusunda kesinleşmiş ölçülerin olmadığını gösterir. Bu üçlü tümülüs grubu 'kraliyet üçgeni' olarak adlandırılmaktadır.

Frig mezar odaları çatı sisteminde düz, tek ya da çift tabakalı keresteden ahşap çatılar standarttır. Fakat buna rağmen istisnaları bozan MM Tümülüsü ve Tatarlı Tümülüsü'nün beşik çatıları gibi örnekler de mevcuttur.

Frig Tümülüsleri'nin yapan ustalar ve mühendisler, belli bir prosedüre uyarak bunları inşa etmişlerdir. Belirlenmiş sınırlar dahilinde yapıldığından ötürü mezarlar daire ve koni şeklindedir. Tümülüsün çevresi pergel kullanılarak belirlenir, sonra, bu çizgi boyunca toprak dolguyu yığacak olan işçilere sınır işareti topraktan bir yükselti oluşturulurdu. Planlanan tümülüsün tam merkezine dikilen ahşap direkler, toprak yığılırken görsel bir işaret sağlayarak, Frig Tümülüsleri'nin tam olarak konik olmasına yardımcı olurdu. Yarıçaplar üzerine yerleştirilen taş sıraları muhtemelen yapılacak işi kısımlara ayırmaya yaramaktadır. Bu standart sadece dış görünüş için geçerli olup mezar ustasının da aynı zamanda işini kolaylaştırmak için kullandığı bir teknik midir? Bu soru henüz cevapsızdır.

Kimmerlerin, Friglere saldırıları ve Frig Devleti'nin yıkılışının sonrasında M.Ö. VII. yüzyılın II. yarısında Orta Anadolu'nun egemenliği Friglerden Lydialılara geçmiştir.

Lydia Dönemi Tümülüsleri'nde, 'tümülüs' geleneği artık değişmeye ve Frig Tümülüsleri ile kıyasladığımızda bariz farklılıklar göstermeye başlar.

Başkenti Sardis olan krallık, coğrafyasında sayısı yüzleri bulan tümülüs barındırmaktadır. Lydia Dönemi Tümülüsleri M.Ö.VII. yüzyıldan Akamenid Dönem'e kadar değişen zaman dilimlerine ait tümülüslere sahiptir. O halde Lidyalılar, kraliyet mensupları ve diğer yüksek mevkilerdeki kişiler için tümülüs şeklindeki gömüleri tercih eden Demir Çağı Anadolu'sunun ikinci halkı olmuştur. Tümülüs konseptini doğudaki komşuları Frigya'dan öğrenmiş olmaları akla daha yatkındır.

Lydia Dönemi tümülüs geleneği; Ege Bölgesi'nde, Batı Anadolu'nun kıyı bölümü ile İç Batı Anadolu Bölümünde görülmektedir. Tümülüsler coğrafi dağılım olarak 4 ayrı bölgede toplanmaktadır. İlki Manisa'nın Salihli İlçesi sınırları içerisinde yer alan Bintepeler Bölgesi, ikincisi yine aynı ilçenin İzmir-Ankara yolunun güneyinde bulunan Alahıdır Köyü ve çevresi, üçüncüsü Uşak İli merkeze bağlı Beylerhanı Köyü ile Güre Köyü arasında kalan tümülüsleri kapsayan Yukarı Gediz Vadisi ve son olarak İzmir il merkezinde Bayraklı Yamanlar Dağı eteklerinde bulunan İzmir merkez bölgesidir. Tümülüsler genel olarak Hermos (Gediz) Nehri Havzası'nda ve vadilerin stratejik noktalarına konumlandırılmıştır.

Lydia Tümülüsleri'nin genel özellikleri arasında şunları sayabiliriz. Mezar odalarının yapımında kullanılan ana malzeme yerel taşlardır. Bununla birlikte, mezar yapılarında, çeşitli dönemlerde farklı malzemeler de kullanılmıştır. Bu malzemeler içerisinde; mermer, kireç taşı, kum taşı, şist ve andezit cinsi taşların yanı sıra; ahşap ve metal malzeme de sayılabilir. Büyük toprak yığınlarının basıncına dayanıklı yapılar mecburiyetinden ötürü mezar odalarının dayanıklılıklarını arttırmak amacıyla, bloklar arasında metal birleştiriciler (kenetler) kullanılmıştır. Tümülüs mimarisi, ilk örneklerinden itibaren çeşitli dönemlerde birçok değişime uğramıştır. Erken evrede, Frig Tümülüsleri'nde olduğu gibi tek mekan tercih edilirken, sonraki dönemlerde yan yana birkaç mekan ile sundurma, dromos, krepis gibi yapısal elemanlar kullanılmaya başlanmıştır.

Aynı dönem olmasına karşın coğrafi konum farklılığından mı yoksa geleneksel farklılıktan mıdır bilinmez ama M.Ö. geç VII.- M.Ö. VI. yüzyılın başında Bintepeler Bölgesinin kimi tümülüslerinde ve Alahıdır Bölgesi'nde tek ya da üç odadan oluşan mezar odaları görülürken, paralel dönemde Bintepeler Bölgesi'ndeki bazı tümülüslerde sundurma ve mezar odasından oluşan mezar tipi uygulanmıştır. Lydia Krallık Dönemi Tümülüsleri'nde Greko-Pers Ara Evresi'ne ait dromos, sundurma ve mezar odasından oluşan plan tipinin uygulandığı da görülür. Bintepeler'de M.Ö. geç VII.- erken VI. yüzyıla tarihlenen kral sülalesine ait üç büyük tümülüsün üçünde de krepis duvarı yapılmıştır. Bu noktada krepis duvarları ile alakalı olarak Frig ve Lydia Tümülüsleri

arasındaki en önemli fark Lydia Dönemi Tümülüsleri'nin çift krepisli, Frig Tümülüsleri'nin ise tek krepisli oluşları önemli bir ayrıntıdır. Ve Lydia Tümülüsleri'nde dıştaki krepisler, erozyon gibi doğa olaylarına karşı tümülüste zamanla oluşacak olan toprak kayıplarını önleme amaçlıdır.

Lydia Tümülüsleri, Frig Tümülüsleri'nin daha gelişkin halidir bu gelişimdeki en büyük faktör Lydialıların taş işleme ustalıklarıdır. Bunun en açık kanıtını ana mezar odalarındaki taş klinelerde görmekteyiz. Özellikle M.Ö. geç VII. yüzyıl ile erken VI. yüzyılda bireyler metal aksamı ahşap veya taş sanduka ile klinelere yatırılırken M.Ö. VI. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren ilerleyen dönemlerde, kline yapım tekniklerinin geliştiği ve kullanımlarının yaygınlaştığı görülmektedir. Gömü tarzı olarak inhumasyon uygulanmış ölen bireyler, dorsal pozisyonda yatırılmıştır. Ancak eldeki veriler ölü gömme ritüeliyle ilgili yorum yapmak için oldukça yetersizdir.

Frig Tümülüsleri hem mimari, hem de küçük buluntular bakımından kendine özgü özellikler gösterip daha içe kapanık tarzdayken;; Lydia Tümülüsleri'nde bu durum farklılık gösterir. Lydia Tümülüsleri'nde; İonia, Frig, Greko-Pers Kültürleri'nin özellikleri görülür.

Greko-Pers Dönemi Tümülüsleri; M.Ö.546'da Anadolu'nun Pers egemenliğine girmesiyle birlikte Daskyleion, Sardis, Halikarnassos gibi önemli satraplıklar oluşturulmuş, Anadolu'nun siyasi ve kültürel yaşamında Pers etkisi görülmeye başlamıştır.

Greko-Pers Dönemi Tümülüsleri bir ara dönem olarak algılanmaktadır. İlk dönem örnekleri Lydia Kraliyet Nekropolü'ndeki tümülüslerle benzerlik gösterse de daha sonraki süreçte bu dönem tümülüslerinde farklılıklar gözlenmektedir. Greko-Pers Dönemi Tümülüsleri'nin bölgesel dağılımına baktığımızda, ağırlıklı olarak Ege Bölgesi olmak üzere, Ege'nin Batı Anadolu kıyı bölümü, İç Batı Anadolu Bölümü; İç Anadolu Bölgesi'nde, Eskişehir ve çevresi; Marmara Bölgesi'nde, Kuzey Marmara'da Trakya ve çevresi ile Güney Marmara'da Bursa ve çevresi ön plana çıkmaktadır. Greko-Pers

tümülüs mezar kompleksleri genel olarak Hermos (Gediz) Havzası içerisinde doğal yükseltiler üzerine kurulmuştur.

Greko-Pers Dönemi tümülüs mezar yapılarında ana malzeme taştır. Greko-Pers Dönemi Tümülüsleri; krepis, dromos, sundurma, mezar odası ve üst yapı gibi yapısal unsurlar açısından en çok gelişim ve değişim gösteren dönemdir. Dönem içerisindeki krepisler, Lidya Dönemi'nde görülen güçlü ve düzgün krepis yapılarına sahip değildir. Krepislerin yapımında gösterilen özenin azalması yanında, planı da topografik konuma göre parçalar halinde kesici bloklar halini almıştır. Bu duruma gerekçe olarak, tümülüs yığmalarının küçülmesi ve tümülüs yığmasından çok, mezar odalarına verilen önemin artması gösterilebilir.

Greko-Pers Dönemi Tümülüsleri, Lydia Krallık Dönemi Tümülüsleri'nden mimari yapı olarak daha özensizdir. Lakin sundurma gibi yeni mimari kavramlar da bu dönemle birlikte Anadolu tümülüs yapılarına girmiştir. Batı Anadolu'daki Greko-Pers Dönemi Tümülüsleri'nde özellikle mezar odalarının duvarında Pers kıyafeti giyinmiş komutanları ya da kişileri görmek mümkündür. Dolayısıyla da bu, özgün Pers kültürünün kendini, Anadolu'ya taşımasının sonut yansımalarından biridir. Bu dönem tümülüslerinde yaygın olan ölü gömme biçimi inhumasyonken, kremasyonlar az da olsa görülür ve birkaç mezarın da ölü gömme biçimi tespit edilememiştir.

Hellenistik Dönem Tümülüsleri'nin bölgesel dağılımı; Kuzey Marmara Bölümü, Orta Karadeniz Bölümü, İç Anadolu Bölgesi ile Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin batı bölümünde yoğunlaştıkları görülmektedir. Coğrafi bölgeler içerisinde; Batı Anadolu'da Kocaeli bölgesi, Orta Anadolu'da Ankara, Çorum ve Nevşehir bölgesi ve Güneydoğu Anadolu'da Adıyaman Bölgesi Hellenistik Dönem'e ait tümülüslerin yoğunluk kazandıkları başlıca bölgeler arasında sayılabilir.

Tümülüslerin topografik konumları olarak; genel olarak nehir havzalarının içlerinde, dağların üstlerinde, ana yollar ve bölgelere hakim olacak konumda yapılmışlardır. Helenistik Dönem'de tümülüs boyutlarında dönemsel değişimden çok, bölgesel farklılıklar görülür. İlk kez söz konusu dönemle birlikte taş yığma dolgular

kullanılmaya başlanmıştır. Bu türün en tanınmış örnekleri; özellikle Adıyaman bölgesinde Sesönk, Karakuş ve Nemrud Tümülüsü yığmalarıdır.

Helenistik Dönem'de krepis, dromos, ön oda ve asıl mezar odası gibi yapısal unsurlarının yanında; sahte piramidal üst yapı ile gerçek tonozdan oluşan üst yapı tipleri kullanılmıştır.

M.Ö. III. yüzyıldan sonra, zengin mezarlara sahip büyük tümülüsler çok azalmış ve hatta yerini tüm nekropolü oluşturan küçük tepelere bırakmaya başlamıştır. Zaman içerisinde tümülüsler, kültürel anlamları ile birlikte orijinal önemlerinin ve anlamlarının bir kısmını da kaybetmişlerdir.

Yukarıda 'Anadolu Tümülüslerinin Tipolojik Açıdan İncelenmesi' konu başlıklı tezimizin içerisinde incelemeye çalıştığımız dönemleri ana hatlarıyla toparlamaya çalıştık. Tezimizin giriş kısmında da bahsettiğimiz gibi tezimizin ana sorunsalını İç Anadolu özellikle Nevşehir, Niğde, Aksaray, Yozgat İllerindeki tümülüsler oluşturmaktadır.

Tüm bu bilgiler ışığında İç Anadolu Tümülüsleri için söyleyebileceğimiz ise;

Kültür ve Turizm Bakanlığı kaynaklarına göre; Nevşehir İli'nde 2014 yılında; 20 adet tümülüs için kazı izni verilmiştir. Bu sayı aynı zamanda Nevşehir İli'nde bugüne kadar resmi kayıtlara geçmiş olan tümülüs sayısıdır.

Bu 20 adet tümülüsün isimleri ve mevkiileri ise şöyledir:

Merkez ilçe sınırları içerisindeki tümülüsler; Göbekli Tepe Tümülüsü, Çeç Tümülüsü'dür.(Göreme Belediyesi sınırları içerisinde).

Acıgöl İlçesi sınırları içerisindeki tümülüsler; Göbektepe Tümülüsü(İnallı Belediyesi sınırları içerisindedir.), Bozbağ Tümülüsü'dür. (Yuva Köy sınırları içerisindedir.)

Avanos İlçesi sınırları içerisindeki tümülüsler; Üçtepeliler Tümülüsü (Özkonak Belediyesi sınırları içerisindedir.), Deve Bağırkan Tümülüsüdür. (Özkonak Belediyesi sınırları içerisindedir.)

Gülşehir İlçesi sınırları içerisindeki tümülüsler; Hirka Dağı Tümülüsleri (Gülşehri İlçesi'nin merkezinde bu isimle anılan 5 adet tümülüs tespit edilmiştir.), Keçikalesi Tümülüsü (Gümüşkent Belediyesi sınırları içerisindedir.), Tömbek Tümülüsü (Civeleke Belediyesi sınırları içerisindedir.)

Kozaklı İlçesi sınırları içerisindeki tümülüsler; Kozaklı I Tümülüsü, Kozaklı II Tümülüsü, Kozaklı III Tümülüsü, Ballica Tümülüsü, Kızıllhöyük Tümülüsü'dür. (Kaynak: <http://www.korumakurullari.gov.tr/Eklenti/20443>)

Yukarıda adı geçen tümülüslerden sadece Çeç Tümülüsü'nün kazısı 2014'den önce yapılmaya başlanmıştır. Bu tümülüs Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmiştir.

Resmi kayıtlara geçen diğer tümülüsler ise, Çakmaklı I-II Tümülüsleri, Köy Tepesi Tümülüsü I, Dağa Tümülüsü I-III, Avluyar Mevkii Tümülüsü I, Tamış Mevkii Tümülüsü I-V, tümülüsleri yüzey araştırmaları ile tespit edilen diğer tümülüslerdir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı kaynaklarına göre; Niğde İli'nde bugüne kadar 6 adet tümülüs tespit edilmiştir.

Bu 6 adet tümülüsün isimleri ve mevkileri ise şöyledir:

Emircek (İkiz) Tümülüsü (Kayırlı-Gösterli Köyü arası, tescil tarihi: 05.04.1991), Karagöbekli Tümülüsü (Merkez İlçe, Sazlıca Beldesi, tescil tarihi: 04.07.2006),

Göbekli Tümülüsü (Merkez İlçesi, Sazlıca Beldesi, tescil tarihi: 04.07.2006), Erenler Tümülüsü (Merkez İlçe, Sazlıca Beldesi, tescil tarihi: 04.07.2006), İftihan Tümülüsü (Bor İlçesi, tescil tarihi: 21.10.1988), Kaynarca Tümülüsü'dür. (Bor İlçesi)

Bu 6 adet tümülüsten Niğde Kaynarca Tümülüsü'nün kurtarma kazısı, Niğde Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'nce yapılmıştır. Tümülüste kurtarma kazısı yapılmadan önce müze müdürlüğünden aldığımız bilgilere göre kaçak kazıcıların tümülüste büyük bir tahribatı söz konusudur. Tümülüs Frig Dönemine tarihlendirilmiştir. Tümülüsten, MM Tümülüsü'nden de bildiğimiz bronzdan boğa başı eklentisi olan kazan, eklentisiz kazanlar, kemer ve çeşitli Frig Seramikleri ele geçmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı kaynaklarına göre; Aksaray İli'nde bugüne kadar 8 adet tümülüs tespit edilmiştir.

Bu 8 adet tümülüsün isimleri ve mevkileri ise şöyledir:

Serkiz Tepe I Tümülüsü, Serkiz Tepe II Tümülüsü, Serkiz Tepe III Tümülüsü (Merkez İlçe, Akın/Serkiz Köyü, tescil tarihi: 26.9.2003) ve Yeniköy (Göbeklitepe) Tümülüsü'dür.(Merkez İlçe, Ekecik Yeni Köy, tescil tarihi: 23.01.2004), Aşağıufacık Tümülüsleri I-II, Yukarıufacık Tümülüsleri I-II'dir. (Gülçur, 1999:149-162)

Serkiz Tepe I Tümülüsü 2m. yüksekliğinde 30m. genişliğindedir. Serkiz Tepe II Tümülüsü I Tümülüsü'ne yaklaşık 15-20m. mesafede 5m. yüksekliğinde ve 60m. genişliğindedir. Serkiz Tepe I Tümülüsü'ne 5m. uzağında yer alan üçüncü Tümülüs (Serkiz Tepe III Tümülüsü) ise; 1980'li yıllarda kaçak kazılar sonucu tahrip edilmiştir.

Yeniköy (Göbeklitepe) Tümülüsü ise; Aksaray İli Merkez İlçe, Yalnız Ceviz Köyü ile Göksugüzel Köyleri arasında Ekecik Yeniköy sınırları dahilinde 1359.6 rakımlı 'Göbekli Tepe' mevkiinde yer alan yaklaşık 12 ila 15m. yüksekliğinde yine yaklaşık 60-65m. çapında sivriltilerek yığılmış ve çok iyi korunmuş üzerinde herhangi bir tahribat ve kaçak kazı izi olmayan, müstahkem mevkide önemli bir tümülüs olarak yer almaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı kaynaklarına göre; Yozgat İli'nde bugüne kadar 12 adet tümülüs tespit edilmiştir.

Bu 12 adet tümülüsün isimleri ve mevkileri ise şöyledir:

Karabıyık Köyü Tümülüsleri (Merkez İlçeye bağlı Karabıyık Köyü sınırları içerisindedir.), Ziyarettepe Tümülüsü (Merkez İlçeye bağlı Karabıyık Köyü sınırları içerisindedir, Karabıyık Köyü Tümülüsleri'nin yaklaşık 500m. kadar güneybatısındadır.), Kuzeytepe Tümülüsü (Merkez İlçesi, Büyüknefes Köyü sınırları içerisindedir), Kaletepe Tümülüsleri (Merkez İlçesi, Kuyumcu Köyü, Çürük Mevkii'sindedir.), Keller Höyüğü Tümülüsü (Merkez ilçesi, Özlüce Köyü, Yenipazar Beldesi sınırları içerisindedir.), Bekirin Höyüğü Tümülüsü (Merkez İlçesi, Erkekli Köyü sınırları içerisindedir.), Pırçalık Tümülüsü (Merkez İlçesi, Beyvelioğlu Köyü sınırları içerisindedir.), Kuştepesi Tümülüsü (Merkez İlçesi, Tekkeyenicesi Köyü sınırları içerisindedir.), Çalılı Kuşhöyüğü Tümülüsü (Merkez İlçesi, Çalılı Köyü sınırları içerisindedir.), Dokuztepe Tümülüsü (Merkez İlçesi, Gökçekışla Köyü sınırları içerisindedir.), Çalılı Tümülüsleri I ve II (Merkez İlçesi, Çalılı Köyü sınırları içerisindedir.).

Bu tümülüslere dair bilgilerimiz ise;

Karabıyık Köyü Tümülüsleri; Yozgat İli, Merkez Karabıyık Köyü'nün yaklaşık 650m. doğusunda tespit edilmiştir. Tümülüslerden biri yaklaşık 50m. çapında olup üzerinde kaçak kazı çukurlarına rastlanmıştır.

Ziyarettepe Tümülüsü;Yozgat İli, Merkez İlçesi, Karabıyık Köyü'nün yaklaşık 500m. güneybatısındadır. Bu tümülüste de kaçak kazı çukurlarına rastlanmıştır.

Kuzeytepe Tümülüsü; Yozgat İli, Merkez İlçesi, Büyüknefes Köyünün karşısında, köye yaklaşık kuşuçu mu 1.5-2km. uzaklıkta, Kuzeytepe denilen yerde, plato

görünümlü arazide, tarım alanları içerisinde yer almaktadır. Yayvan bir tümüldür. Kaçak kazılar sonucunda üzerinde çukurlar açılmıştır.

Kaletepe Tümülüsleri; Yozgat İli, Merkez İlçesi merkez İlçesi, Kuyumcu Köyü, Çürük Mevkii'sindedir. Tepenin zirvesinde bulunan tümülüsün üzerinde kaçak kazı tespit edilen tümülüs küçük çaptadır.

Keller Höyüğü Tümülüsü; Yozgat İli, Merkez İlçesi, Özlüce Köyü, Yenipazar Beldesi sınırları içerisinde. Tümülüs, yaklaşık 40m. çapında ve 10m. yükseklikte. Tümülüste 1m. yükseklik ve 2m. çapa sahip bir kaçak kazı çukuru tespit edilmiştir.

Bekirin Höyüğü Tümülüsü; Yozgat İli, Merkez İlçesi, Erkekli Köyü sınırları içerisinde. Tümülüs 10x10m. ebatlarında ve 2m. yükseklikte. Güney –kuzey aksı üzerinde oval şekilde uzanan tümülüsün tepe noktasında kaçak kazı izlerine rastlanmıştır.

Pırçalık Tümülüsü; Yozgat İli, Merkez İlçesi, Beyvelioğlu Köyü sınırları içerisinde. 4.5m. çapında küçük ve yayvan bir tümüldür. Tümülüsün üzerinde küçük kaçak kazı çukurları vardır. Bu kaçak kazılar, ana mezar odasına henüz ulaşamamıştır.

Kuştepesi Tümülüsü; Merkez İlçesi, Tekkeyenicesi Köyü sınırları içerisinde. Tarım arazilerinin arasında bulunan tümülüs, yüksekçe bir tepe üzerindedir. Uzun yıllar önce yapılan kaçak kazılarla tamamen tahrip edilmiş ve tarımsal faaliyetlerle tümülüs yayvanlaşmıştır.

Çalılı Kuşhöyüğü Tümülüsü; merkez İlçesi, Çalılı Köyü sınırları içerisinde. Tümülüs tarım arazilerinin arasındadır. Tümülüsün üst örtü toprağı, tarımsal faaliyetlerle tahrip olarak yayvanlaşmıştır. Tümülüs bu tahrip olmuş haliyle yaklaşık 25-30m. çapa sahiptir.

Dokuztepe Tümülüsü; Yozgat İli, Merkez İlçesi, Gökçekışla Köyü sınırları içerisindedir. Tümülüs, çevreye hakim yüksekçe bir dağ zirvesinde yer alır. Tümülüsün uzun yıllar önce kaçak kazı ile tahrip edildiği gözlenmiştir.

Çalılı Tümülüsleri I ve II; merkez İlçesi, Çalılı Köyü sınırları içerisindedir. Çalılı I Tümülüsü; yaklaşık 50m. çap, 12-15m. yüksekliğe sahiptir. Tümülüsün üzerinde yer yer kaçak kazı çukurlarına rastlanmıştır. Tümülüsün güney tarafında tepenin, eğimli kenarının ortasında 5m. derinlik ve 1m. genişlikte bir kaçak kazı tüneli açılarak, kesme taşlardan, sivri tonozlu 3m. uzunluğunda dromosa ulaşılmıştır. Bu kısmın sonunda 1.40x2.30m. ölçülerinde mezar odasına girilmiş, beşik tonozlu mezar odasının zemini de tahrip edilmiştir.

Çalılı II Tümülüsü; tümülüsün batı kısmında 5m. genişliğinde, 2m. derinliğinde bir kaçak kazı çukuru olup, bu çukurun dip kısmında 1m. genişlik ve 60cm. yükseklikte, tümülüsün merkezine doğru yönlendirilmiş 7-8m. uzunluğunda bir tünel bulunmuştur. Çökme riski sebebiyle tünelin içine girilememiştir.

Tümülüsler hakkındaki bu veriler doğrultusunda diyebiliriz ki; topraklarımızda gerek bilimsel araştırmalar ve gerekse koruma konularında karşımıza çıkan eksiklikler ve ihmaller azımsanamayacak boyuttadır. Ülkemizdeki hızlı nüfus artışını, eğitim altyapısının karşılayamamasından doğan, genel bilinç düzeyindeki eksiklikler ve yine bu duruma paralel gelişen“kısa yoldan zengin olma” isteği gibi sosyoekonomik kaygılar sonucunda tümülüslerin ve diğer ören yerlerinin tahrip edilmesinin önüne geçilememektedir.

KAYNAKÇA

Akbıykoğlu, Kazım. (1991), 'Güre Basmacı Tümölüsü', **Müze Kazı Kurtarma Semineri**, S. 1, ss. 1-24.

Akbıykoğlu, Kazım. (1993), 'Güre Velişin Tepe Tümölüsü', **Müze Kazı Kurtarma Semineri**, S. 3, ss. 53-64.

Akbıykoğlu, Kazım. (1996), '1994 Yılı Güre İkiztepe Tümölüsü Kazısı', **Müze Kazı Kurtarma Kazısı**, S. 6, ss. 163-176.

Akurgal, Ekrem. (1955), **Phrygische Kunst**, Ankara.

Akurgal, Ekrem. (1973), **Ancient Civilizations and Ruins of Turkey**, Ankara.

Akurgal, Ekrem. (1985), **Ancient Civilizations and Runins of Turkey**, İstanbul: Haşmet Yayınevi.

Akurgal, Ekrem. (2005), **Anadolu Kültür Tarihi**, Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

Ateşlier Suat. Emre Öncü. (2004), 'Gümüşçay Polyksena Lahiti Üzerine Yeni Gözlemler', **Olba**, S.10, ss.45-87.

Aydingün Şengül. Haluk Aydingün. (2013), 'Erken Demirçağ'da 'İstanbul Boğazı' Üzerinden Trak/Frig Kavimlerinin Anadolu'ya Geçişine Ait İlk Bulgular', **Arkeoloji ve Sanat**, S. 142, ss. 65-78.

Başal, Şinasi. (2001), '1998 Yılı Tümölüs Kazıları', **Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, S. 10, 179-187.

Belli, Oktay. (2002), 'Eski Çağ ve Orta Çağ'da Türklerde Kurgan Yapma Geleneği', **Türkler**, C.III, ss.927-931.

Belli, Oktay. (2003), **Kırgızistan'da Taş Balbal ve İnsan Biçimli Heykeller**, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Bittel, Kurt. (1942), **Kleinasiatische Studien**, İstanbul.

Buluç, Sevim. (1993), 'Anadolu'da Kremasyon-Ölü Yakma Geleneği', **1992 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları**, ss.83-95.

Ceylan, Ali. (2000), 'Alaburun Tümülüsü', **Müze Kazı Kurtarma Semineri**, S.9, ss.263-276.

Çevirici, Figen. (2006), **Polyksena Lahdi**, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Çukur, Alaaddin. Şeref Kuş. (1991), 'Elmalı-Bayındır Tümülüsü (C) Buluntularının Kimyasal Analizleri', **ArkST**, S.6, ss. 69-72.

Dedeoğlu, Hasan. (1991), 'Lydia'da Bir Tümülüs Kazısı', **Müze Kazı Kurtarma Semineri**, S.1, ss. 119-150.

Dedeoğlu, Hasan. (1992), 'Yabızlar Tepesi Tümülüsü', **Müze Kazı Kurtarma Semineri**, S.2, ss. 65-80.

Dedeoğlu, Hasan. (1996), "Harta Abidintepe Tümülüsü Kazı Çalışmaları", **Arkeoloji Dergisi**, S.IV, ss. 197-206.

Dinç, Rafet. Mehmet Önder. (1993), 'Kayapınarı-Hamamtepe Tümülüsü Kurtarma Kazısı', **Müze Kazı Kurtarma Semineri**, S.3, ss.31-52.

Dinç, Rafet. (1996), 'Lydia'da İki Tümülüs Mezar Odasının Temizlik Kazısı', **Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Dergisi**, S.4, ss.207-222.

Dörtlük, Kayhan. (1989), 'Elmalı Bayındır Tümülüsleri Kurtarma Kazısı', **KST**, S.10, C.1, ss.171-174.

Ercan, Ahmet. (1999), 'Eğmir Helenistik (Lidya) Dönemi Yatırında (Tümülüs) Arkeojeofizik Araştırmalar Denizli- Türkiye', **Jeofizik**, S.13, ss.31-49.

Ergeç, Rifat. (1995), Güney Kommagene Bölgesindeki Antik Dönem Nekropol ve Mezarları, Konya: **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi.

Eskioğlu, Mehmet. (1989), 'Garipler Tümülüsü ve Kayseri'deki Tümülüs Tipi Mezarlar', **Türk Arkeoloji Dergisi**, S.XXVIII, ss.189-224.

Fıratlı, Nezih. (1964), 'Trakya İncelemeleri', **İstanbul Arkeoloji Müzesi Yıllığı**, ss.108-109.

Güleç, Erksin. (1995), 'Paleoantropoloji', **Focus**, S.III, ss.72-76.

Gülçur, Sevil. (1999), 'Aksaray, Nevşehir, Niğde İlleri 1998 Yüzey Araştırması', **AST**, S.17, C.2, ss.149-162.

Hanfmann, George M. A. (1963), 'The Fifth Camping at Sardis 1962' **BASOR**, Vol.170, pp.1-65.

Hanfmann, George M. A. (1966), 'The Seventh Camping at Sardis 1964-1965', **BASOR**, Vol.177, pp.2-37.

Hanfmann, George M. A. (1967), 'The Eighth Campaign at Sardis 1966', **BASOR**, Vol. 182, pp.2-54.

Hanfmann, George M. A. Andrew Ramage, (1987), **Sculpture From Sardis**, Cambridge.

Harden, Donald B. (1980), **The Corning Museum Of Glass**, London: Olivetti.

Herodotos. (2006), **Tarih**, Çev. Müntekim Ökmen, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hürmüzlü, Bilge. (2007a), 'Pisidia'da "Gömü Geleneklerinin" Işığında Kültürler Arası İlişkiler', **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.15, ss.1-22.

Hürmüzlü, Bilge. (2007b), 'Pisidia Bölgesi'nde Ele Geçen Anthemion Tipi Steller', **Colloquium Anatolicum**, S.VI, ss.97-114.

Hürmüzlü, Bilge. (2009), 'Isparta Bölgesi 2008 Yılı Arkeolojik Yüzeysel Araştırması: Tymandos Antik Kenti ve Çevresi', **ANMED**, ss.122-124.

İl, Özgür. (2009), TUMULI ASIAE MINORIS Untersuchung zu den Phrygischen und Lydischen Tumulusgräbern der Eisenzeit im Zentralen und Westlichen Kleinasien, Heidelberg: **Ruprecht- Karls-Universität Institut für Klassische Archäologie**. Ph. D. Thesis, Kaynak: <http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/9909/1/>, Erişim Tarihi: 29.11.2015)

İplikçioğlu, Bülent. (2007), **Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları**, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

İzmirligil, Ülkü. (1975), 'Uşak-Selçukler Tümölüsleri', **Türk Arkeoloji Dergisi**, S.XXII, C.1, ss.41-69.

Karabay, Nesrin. (1995), 'Beylerbeyi I Nolu Tümölüs Kazısı', **Müze Kazı Kurtarma Semineri**, S.5, ss.229-242.

Koşay, Hamit Zübeyir. (1933), 'Ankara Gazi Orman Fidanlığında Bulunan Eserler', **Türk Tarih ve Arkeoloji Dergisi**, S.I, ss.5-19.

Körte, Gustav. Körte Alfred. (1904), **Gordion Ergebnisse Der Ausgrabung Im Jahre 1900**, Jahrbuch des Kaiserlich Deutschen Archäologischen Instituts, Ergänzungsheft 5, Berlin.

Lloyd, Seton. (1972), 'Recent Archaeological Research in Turkey', **AS**, XXII, ss.48.

Makridi, Theodore. (1926), 'Ankara Höyüklerindeki Hafriyata Dair Rapor', **Maarif Vekaleti Mecmuası**, S.6, ss.35-45.

Makridi, Theodore. (2001), 'Ankara Tümölüslerindeki Kazılar', Çev. Mehmet Kanar, **Arkeoloji ve Sanat**, S.100, ss.38-44.

Mansel, Arif Müfit. (1938), 'Trakya'nın Kültür ve Tarihi', **Resimli Ay Matbaası Şirketi**, İstanbul.

Mansel, Arif Müfid. (1941), "Grabhügelforschung im Östhlichen Thrakien", **AA**, pp.119-188.

Mansel, Arif Müfit. (1943), **Trakya-Kırklareli Kubbeli Mezarları ve Sahte Kubbe ve Kemer Problemi**, Ankara.

Mansel, Arif Müfid. (1944), 'Mudanya Hafriyatına Dair Kısa Rapor', **Belleten** 8, S.29, ss.147-148.

Mellink, Machteld J. (1970), "Excavation at Karataş-Semayük and Elmalı, 1970", **TAD**, S.XIX, C.1, ss.158-159.

Mellink, Machteld J. (1971), 'Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı, Lycia, 1970', **AJA**, Vol.75, pp.245-255.

Mellink, Machteld J. (1973), 'Archaeology in Asia Minor', **AJA**, Vol.77, pp.191.

Mellink, Machteld. J. (1998), **Kizilbel: An Archaic Painted Tomb Chamber in Northern Lycia**, Bryn Mawr College Archaeological.

Meriçboyu, Yıldız. Akyay Atasoy. Sümer. (1969), 'İzmit Kanlıbağ Tümülüsü', **İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı**, No.15-16, ss.67-71.

Mermerci, Doğu. Yağcı Remzi, (1991), 'Yukarı Bağdere, Yalacık Tümülüsü', **Müze Kazı Kurtarma Semineri**, S.1, ss.163-175.

Miller, Naomi, F. (1999), 'Erosion, Biodiversity and Archaeology: Preserving the Midas Tumulus at Gordion', **Arkeoloji ve Sanat**, S.93, ss.12-17.

Nayır, Kubilay. (1979), "Alahıdır Tümülüsleri Kurtarma Kazısı", **Anadolu Araştırmaları**, S.VII, ss.115-129.

Nayır, Kubilay. (1980), 'Alahıdır Tümülüsleri Kurtarma Kazısı 1979', **KST**, S.II, ss.73-75.

Nayır, Kubilay. (1983), 'Alibeyli Tümülüsleri Kurtarma Kazısı', **KST**, S.IV, ss.199-204.

Onurkan, Somay. (1988), **Doğu Trakya Tümülüsleri Maden Eserleri**, Ankara: TTK Basımevi.

Ökse, Tuba. (2005), 'Eski Çağlardan Günümüze Ölü Gömme ve Anma Gelenekleri', **Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi**, S.5, ss.1-8.

Özgen, İlknur. Jean Öztürk, (1996), **Heritage Recovered The Lydian Treasure**.

Özgüç, Tahsin. Mahmut Akok. (1947), 'Türk Tarih Kurumu Adına Anıtkabir Alanında Yapılan Tümülüs Kazıları', **Bellekten**, Vol. XI, No.41, ss.27-56.

Özgüç, Tahsin. (1971), **Demir Devrinde Kültepe ve Civarı**, Ankara: TTK Yayınları.

Ratté, Christopher. (1994), 'Not the Tomb of Gyges', 1994. **The Journal of Hellenic Studies**, Vol.114, pp.157-161.

Saatçi, Tahsin. Asım Kopar, (1990), 'Gordion Kızılarkayası Tümülüsü Kazısı 1989', **Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1989 Yılı Yıllığı**, ss.68-78.

Saltuk, Secda. (1997), **Arkeoloji Sözlüğü**, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Sams, Kenneth. (2003), 'Gordion Kazılarının Işığında Phrygler', **Toplumsal Tarih**, S.113, ss.1-5.

Sams, Kenneth. (2012), 'Frig Tümülüsleri', **Frigler Midas'ın Ülkesinde, Anıtların Gölgesinde**, Ed: Taciser Tüfekçi Sivas ve Hakan Sivas, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Sevin, Veli. (1982), 'Anadolu'da Pers Egemenliği', **Anadolu Uygarlıkları**, G.A.T.A., İstanbul.

Sevinç, Nurten. (1996, 'Çanakkale-Gümüşçay Tümülüsleri 1994 Yılı Kurtarma Kazıları Ön Raporu', **Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, S.6, ss.443-449.

Schirmer, Wulf. (1993), 'Osmankayasi und der sogenannte Tumulus in Bogazköy - eine Beobachtung', **IstMitt**, Vol.43, pp.207-208.

Summerer, Latife. (2006), 'From Tatarlı to Munich: The Recovery of a Painted Wodden Tomb Chamber in Phrygia', **The Achaemenid Impact on Local Populations and Cultures in Anatolia**, Ed:İnci Delemen in collaboration with O.Casabonne-Ş.Karagöz-O.Tekin, pp.129-156.

Şahin, Seracettin. (1991), 'Nemrud-Dağ'a 1989 Çalışmaları ve Genel Sorunlar', **AST**, C.8, ss.193-201.

Şahin, Sencer. Wagner Jörg. (1989), 'Das Grabmal von König Antiochos I. von Kommagene auf dem Nemrud Dağ', **Antike Welt**, Vol.20, Num.1, pp.55-58.

Şahin, Sencer. (1993), 'Nemrud-Dağ Jeofizik Ölçümlerinin Arkeolojik Açıdan Değerlendirilmesi', **AST**, C.10, ss.121-133.

Şahin, Sencer. (2005), 'Sahipsiz Kültür Mirasımız Nemrud Dağ', **Sırtçantam Gezi Kültür Dergisi**, S.1, ss.25-37.

Şahin, Nuran. (1996), 'Beyaz Lekythos'lar Işığında Klasik Devirde Atina'da Ölüm İkonografisi ve Ölü Kültü', **TAD**, S.IV, ss.143-167.

Şahin, Seracettin. (1997), 'Sarılar 2 Nolu Tümülüsü', **Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, S.6, ss.287-299.

Şimşek, Celal. (1994), 'Beylerbeyi III Nolu Tümülüs Kazısı', **Müze Kazı Kurtarma Semineri**, C.4, ss.117-128.

Temizer, Raci. (1949), 'Kalınkaya Tümülüsü Kazısı', **Bellekten**, S.52, C.13, ss.739-806.

Temizsoy, İlhan. (2001), 'Kıranharman O Tümülüsü Nakil Çalışmaları', **Müze Kazı Kurtarma Semineri**, C.9, ss.149-156.

Tezcan, Burhan. (1976), 'İkiztepe Kazısı', **KST**, S.VIII, ss.391-397.

Theresa, Goell. (1956), 'Report of the Preliminary Survey of the Tomb of Antiochus I King of Commagene', **Türk Arkeoloji Dergisi**, S.6, C.1, ss.62-65.

Tokgöz, Dündar. (1975), 'İğdır Tümülüsü Kazısı Raporu', **TAD**, C. XXII, S.2, ss.151-157.

Turgut, Mehmet. Taner Aksoy. (1996), 'Kocaeli İli, Üçtepeliler Köyü, Büyük Tümülüs Kurtarma Kazısı', **Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, C.6, ss.399-414.

Türktüzün, Metin. (1999), 'Kütahya İli Aslanapa İlçesi Karadığın Köyü Akalan Tümülüsü Kurtarma Kazısı 1997', **Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, C.9, ss.125-140.

Uçankuş, Hasan Tahsin. (1979), Afyon'un Tatarlı Kasabasında Bulunan Phryg Tümülüsü Kazısı, **VIII. Türk Tarih Kongresi**, ss.305-333.

Uçankuş, Hasan Tahsin. (2000), **Bir İnsanlık Ve Uygarlık Bilimi Arkeoloji Tarih Öncesinden Perslere Kadar Anadolu**, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınevi.

Vassileva, Maya. (1994), 'Phrygian Tumuli an Argument for Thracian-Phrygian Kindship' **Sethopolis: Burial Tumuli in the South East of Europe. First International Symposium**, ss.63-67.

Yener, Emin. (1998), 'Aydın İli, Çine İlçesi, Kabataş Köyü, Tepecik Tümülüsü Kurtarma Kazısı 1996', **Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, C.8, ss.235-254.

Yıldırım, Şahin. (2008), **Doğu Trakya'da Mezar Tepelerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Yılmaz, Zülküf. (1994), 'Pınarhisar İslambey A Tümülüsü', **Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, C.4, ss.165-184.

Yılmaz, Zülküf. (1998), 'Çakıllı Tümülüsü Kurtarma Kazısı ve Restorasyon Çalışmaları', **Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, C.8, ss.203-218.

Yılmaz, Zülküf. (1997), 'Çakıllı Tümülüsü Kurtarma Kazısı', **Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, C.7, ss.105-130.

Yılmaz, Fuat. (2008), **Arkaik Dönem Batı Anadolu Resim Sanatı**, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Young, Rodney S. (1951), 'Gordion-1950', University Museum , **Bulletin**, C.16, ss.3-19.

Young, Rodney S. (1956), 'The Campaign of 1955 at Gordion', **AJA**, Vol.60, pp.249-266.

Young, Rodney S. (1957), 'Gordion 1956: Preliminary Report', **AJA**, Vol. 61, pp. 324-331.

Young, Rodney S. (1958), 'Gordion Report 1957', **TAD**, S.8,ss.34-44.

Young, Rodney S. (1960a), 'Gordion 1959', **TAD**, S.10, ss.3-6.

Young, Rodney S. (1960b), 'The Campaign of 1955 at Gordion, Preliminary Report', **AJA** 64, No.3, ss.249-266.

Young, Rodney S. (1965), **Gordion Kazıları ve Müzesi Rehberi**, Ankara.

İnternet Kaynakları

acikarsiv.ankara.edu.tr/

dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/

<http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/9909/1/>

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

<http://www.aksaraykulturturizm.gov.tr/Eklenti/7722,6pdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 02.12.2015)

<http://www.korumakurullari.gov.tr/Eklenti/20444,sit-alanlari-listesipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 02.12.2015)

<http://www.korumakurullari.gov.tr/Eklenti/20443,arkeolojik-sit-alanlaripdf.pdf?0>(Erişim Tarihi: 02.12.2015)

<http://www.yozgatkulturturizm.gov.tr/TR,92283/arkeolojik-sit-alanlari.html> (Erişim Tarihi: 02.12.2015)

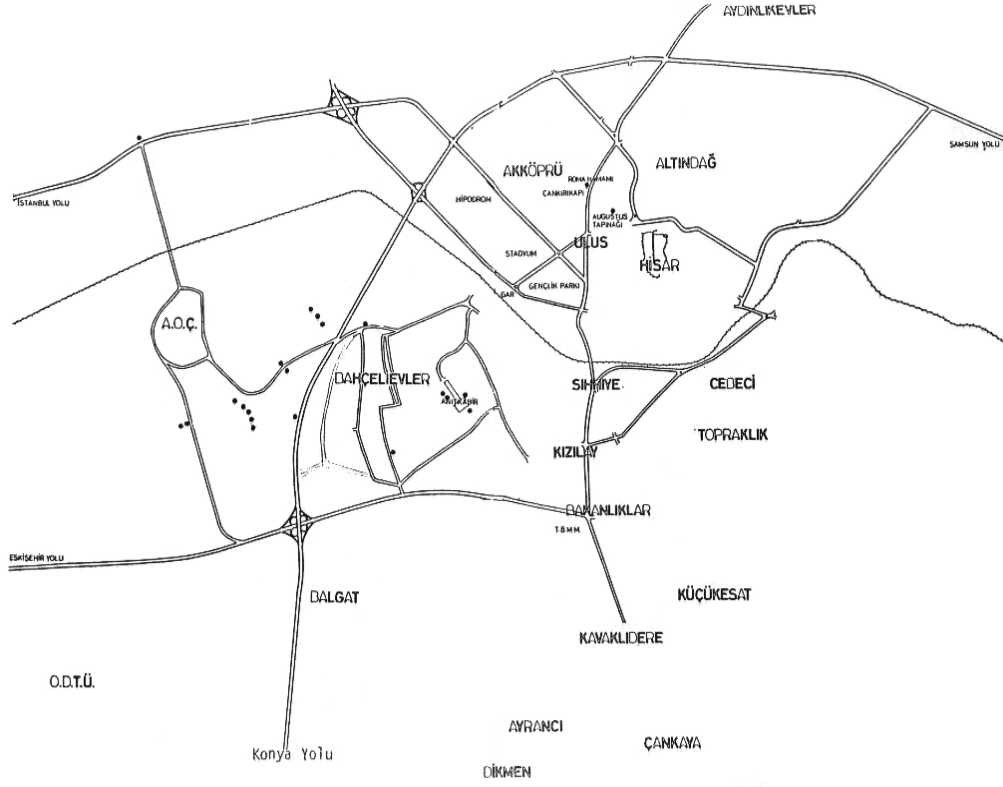
sites.museum.upenn.edu/gordion

www.envanter.gov.tr

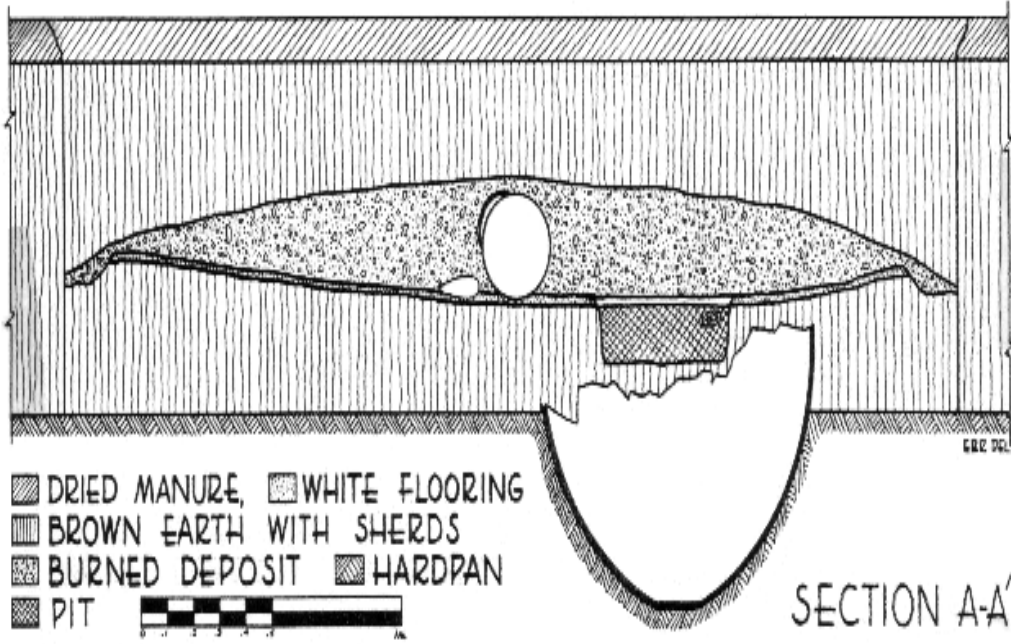
www.kulturvarliklari.gov.tr/

www.jstor.gov

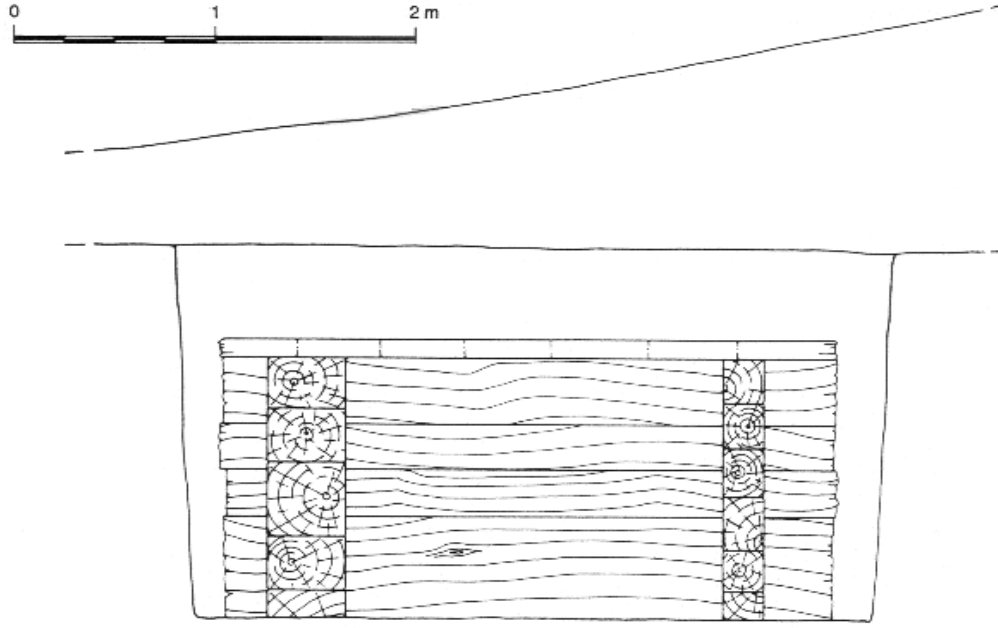
LEVHALAR LİSTESİ

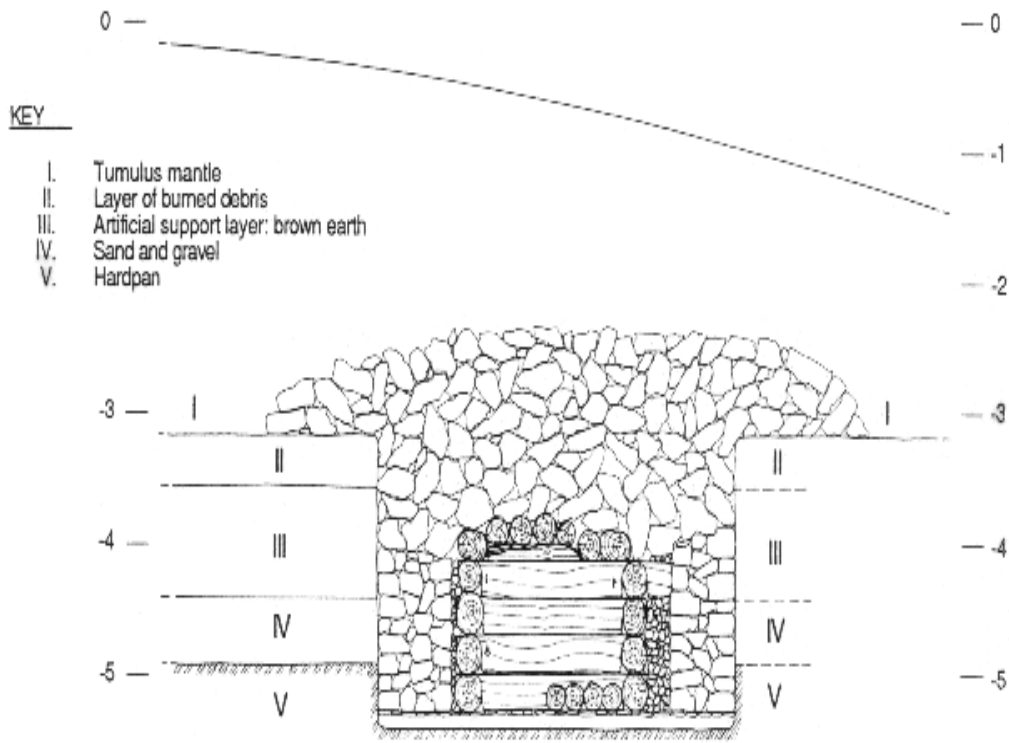
Levha.1: Ankara ili, nekropol alanı.

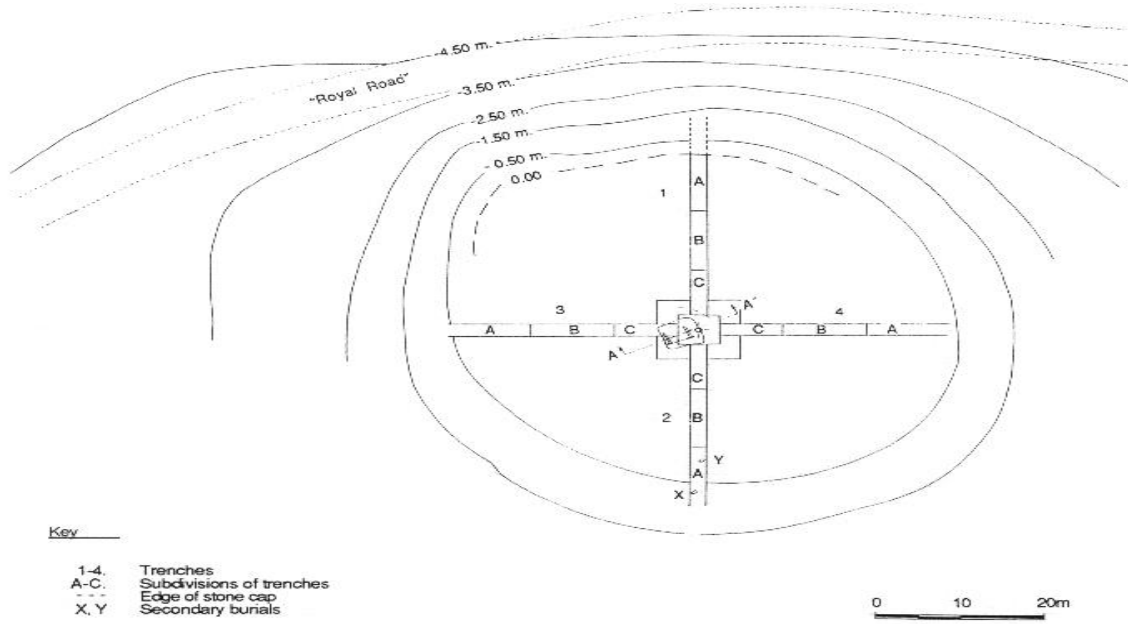
Levha.2: Tümlütis A, plan

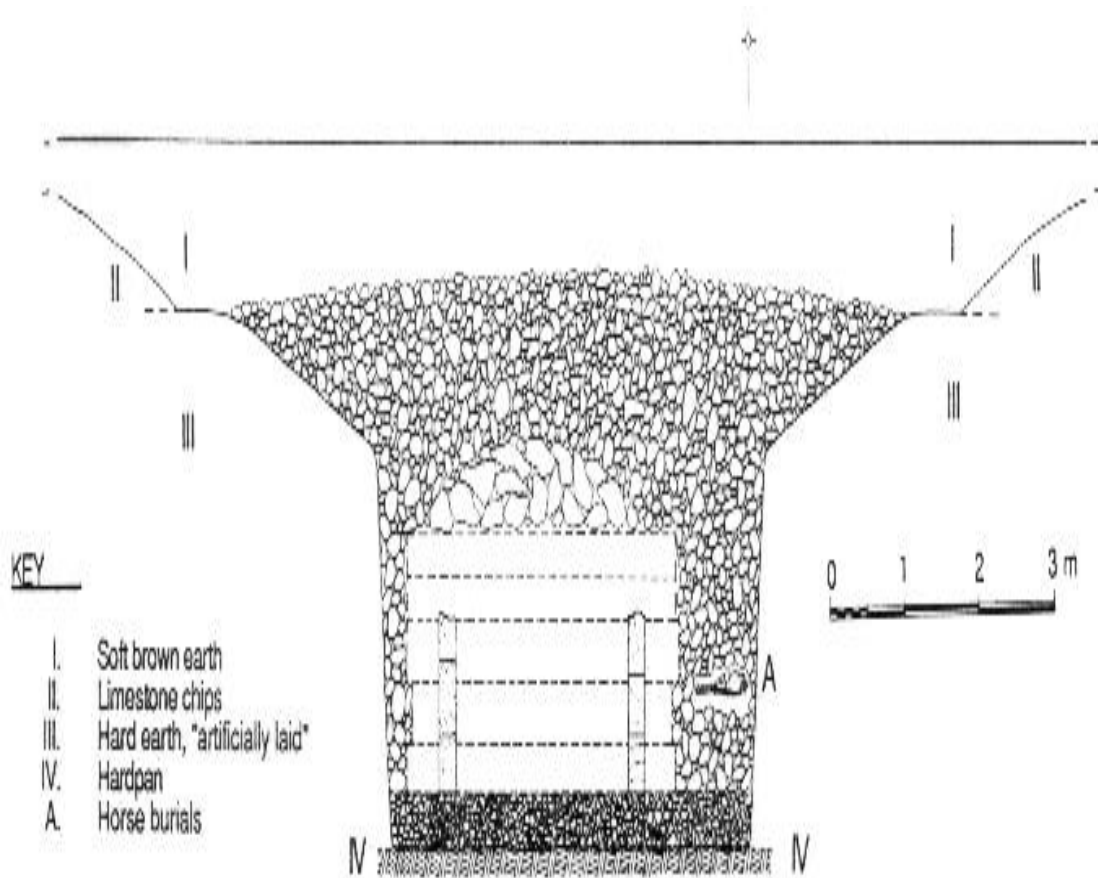
Levha.3: Tümülüs N, mezar odası

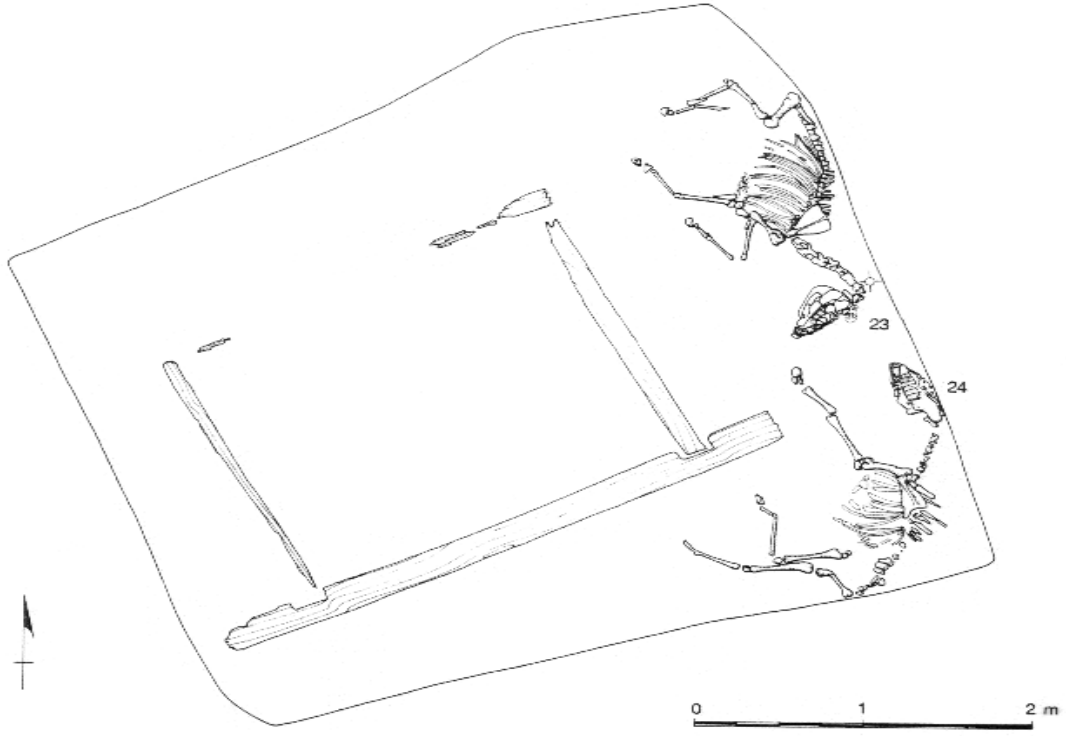
Levha.4: Tümülüs N, mezar odasının ana toprak içerisindeki durumu

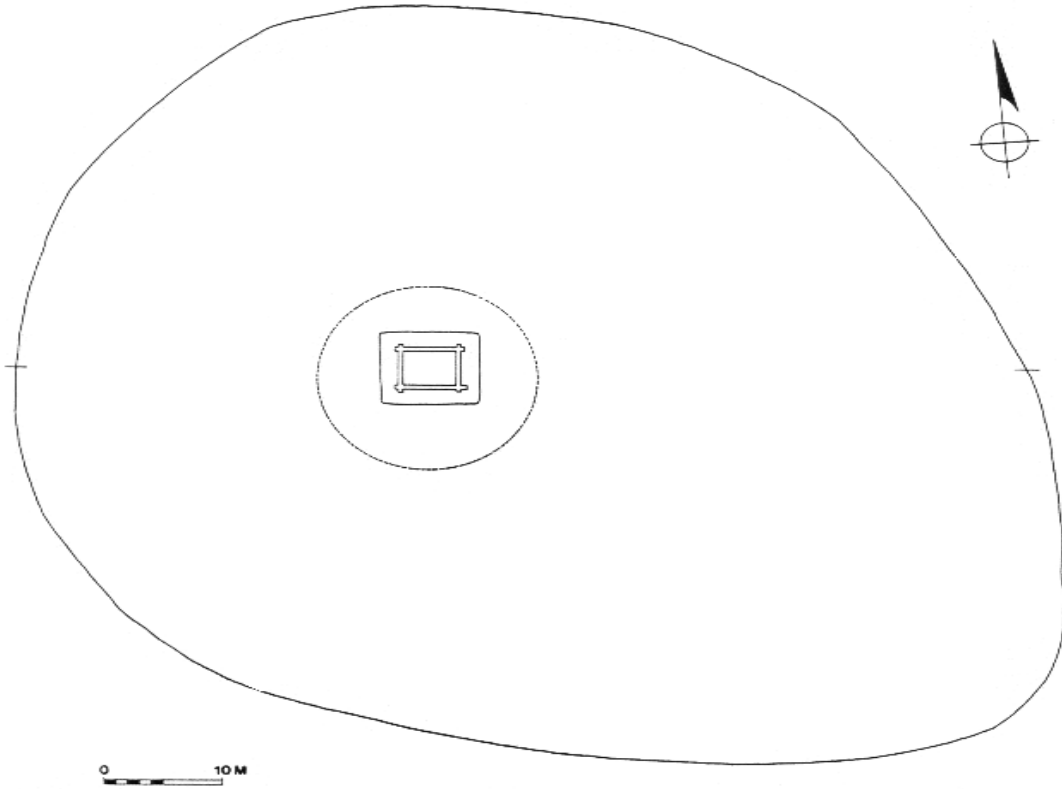
Levha.5: Tümülüs KY, izotopik durumu

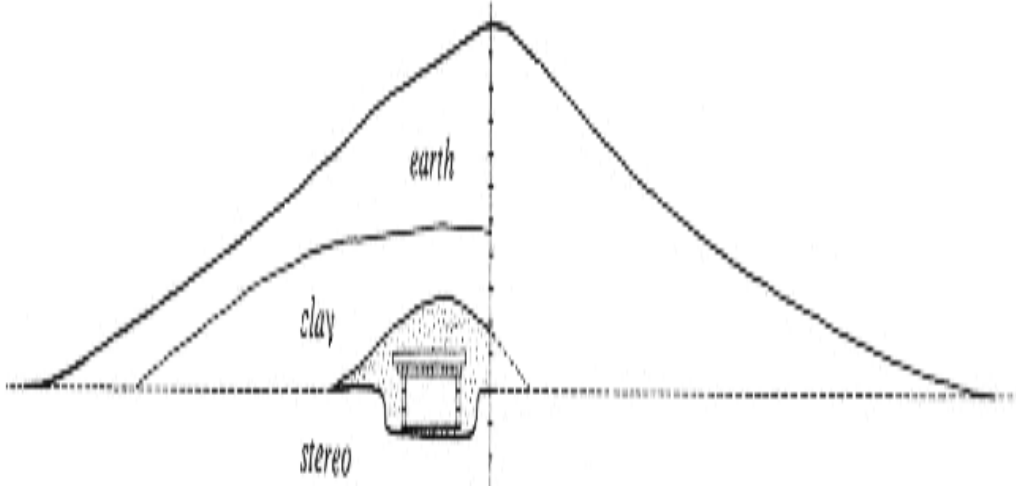
Levha.6: Tümülüs KY, mezar odası

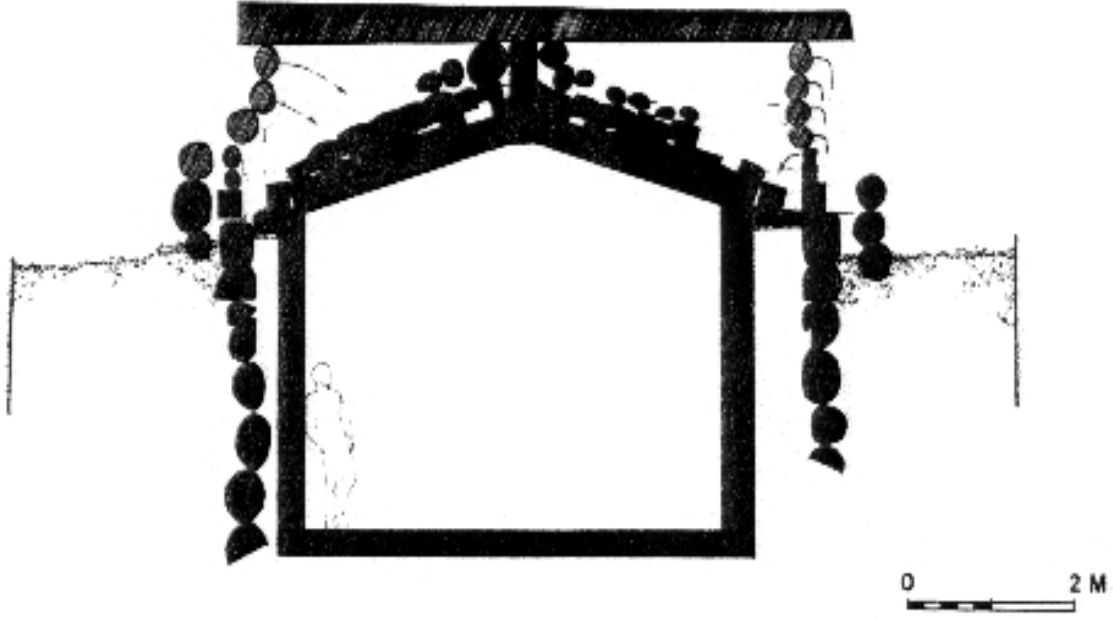
Levha.7: Tümülüs KY, hayvan iskeletlerinin mezar odasına göre konuluş biçimi

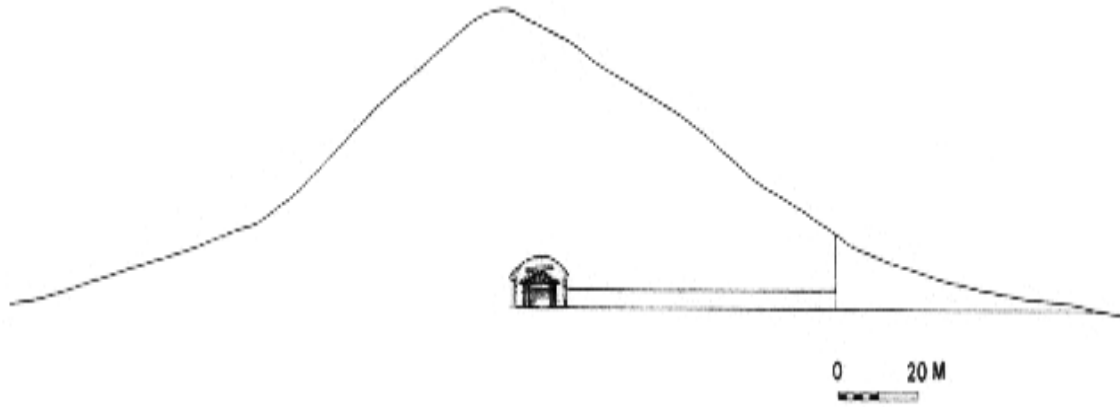
Levha.8: Tümülüs P, plan

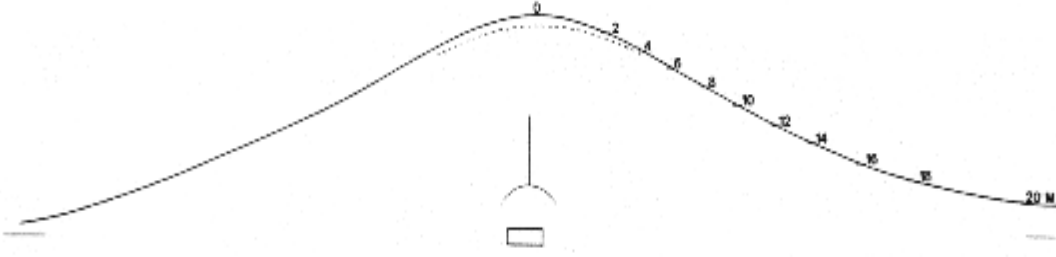
Levha.9: Tümülüs P, mezar odasının konumu

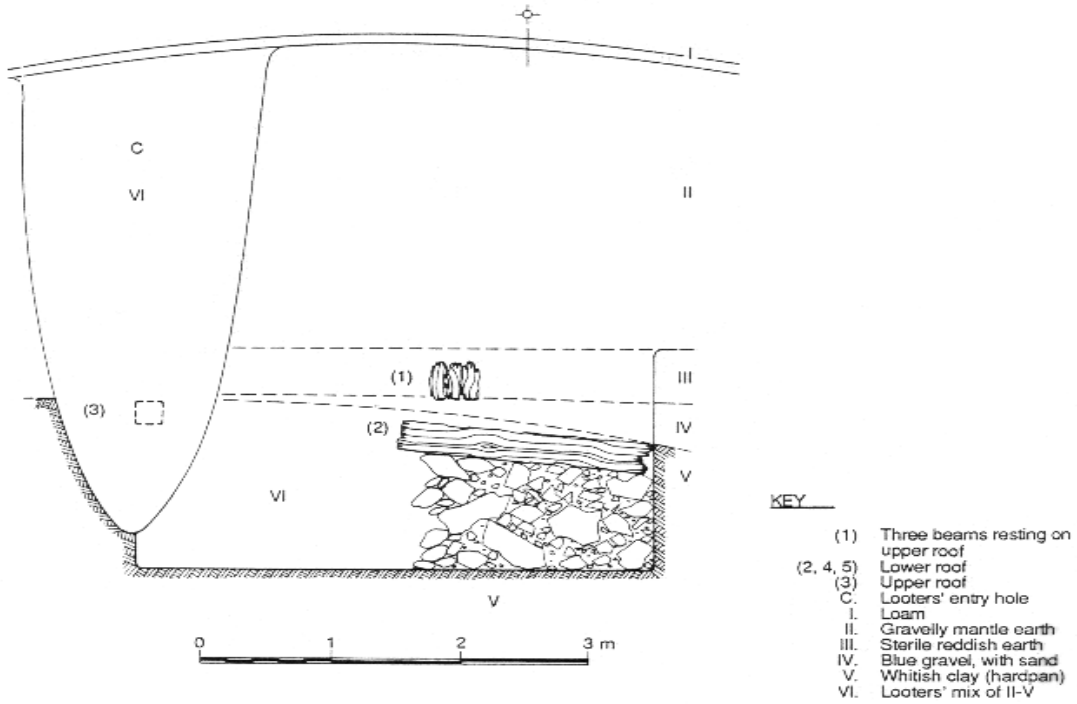
Levha.10: Tümülüs MM, mezar odası

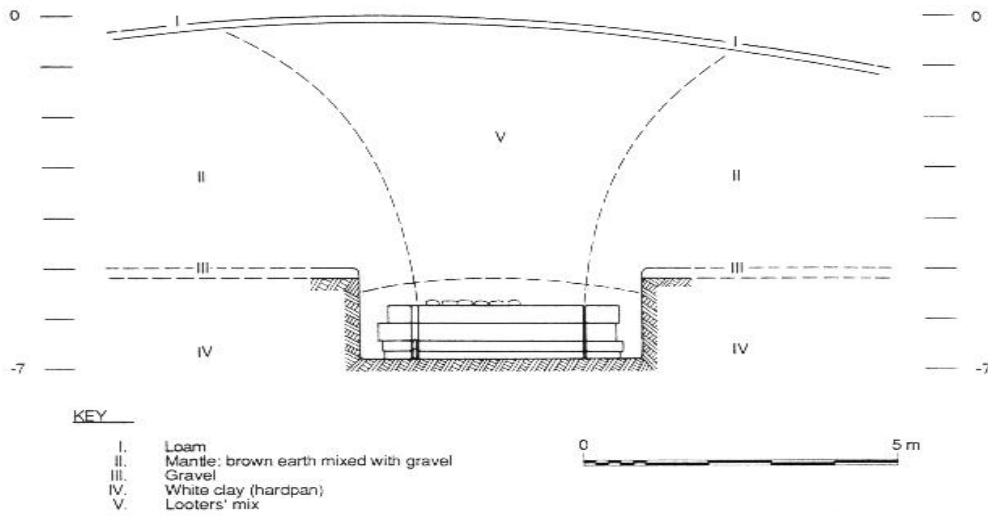
Levha.11: Tümülüs MM, mezar odasının tümülüs içindeki konumu

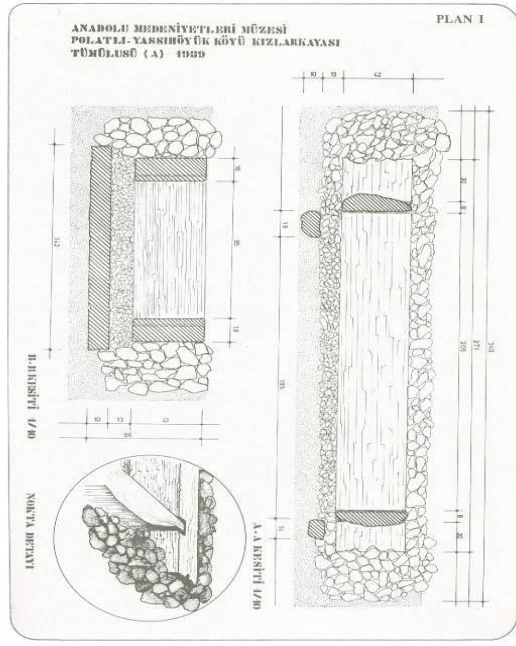
Levha.12: Tümülüs W'nin kesiti

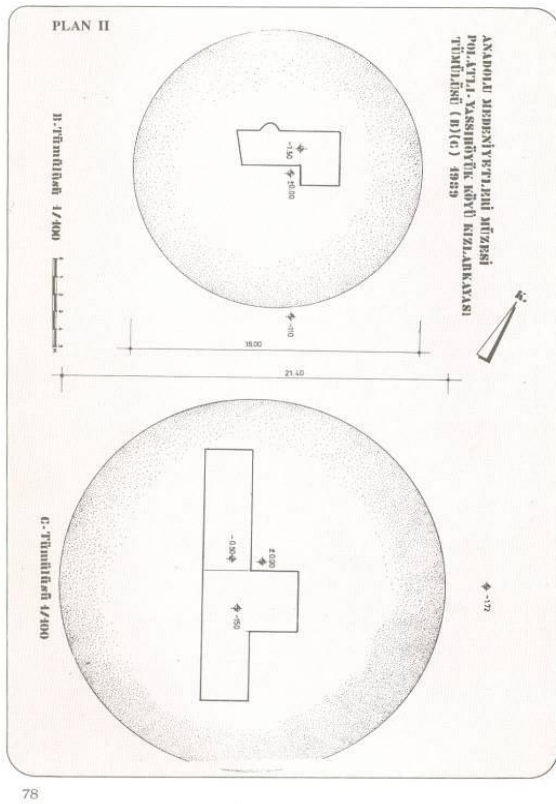
Levha.13: Tümülüs X, mezar odası

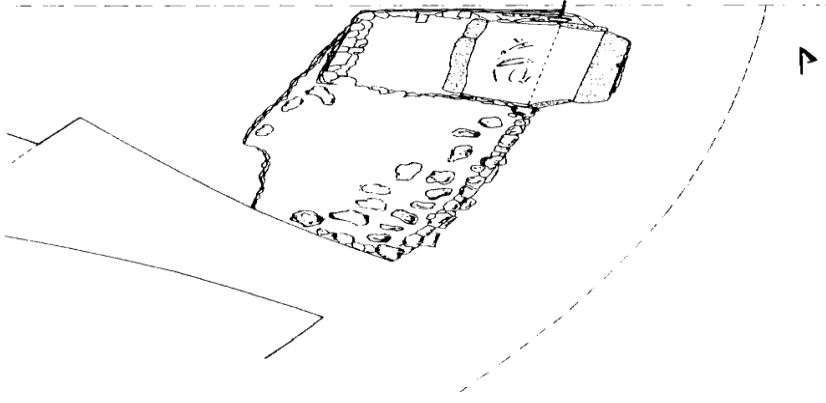
Levha.14: Tümülüs Y, mezar odası

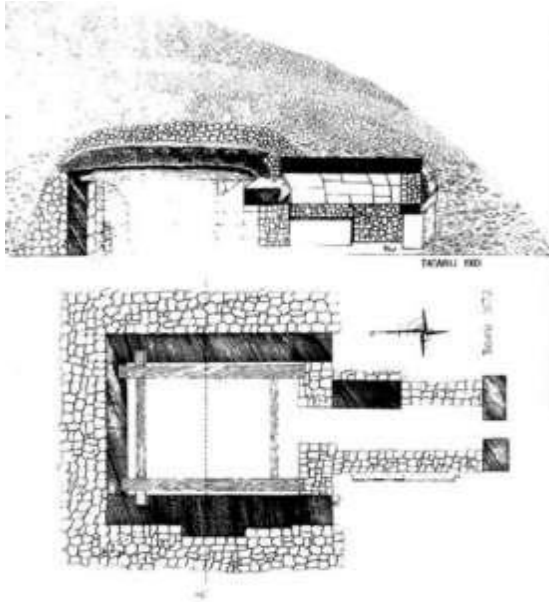
Levha.15: Kızlarkayası (Ankara-Polatlı) Tümulüsü

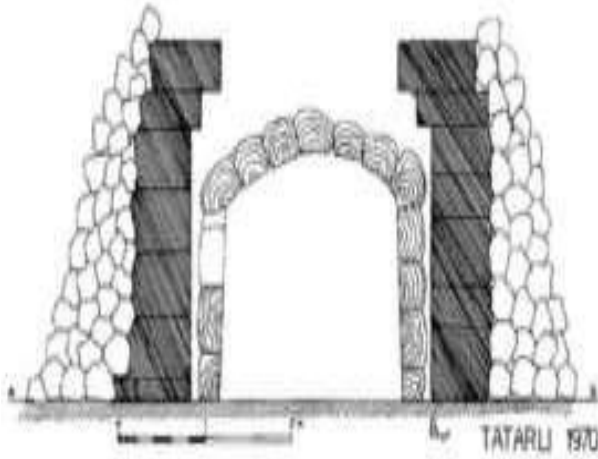
Levha .16: Kızlarkayası Tümulüsü(Ankara-Polatlı), plan

Levha.17: akılı Tümülüsü, bir adet iskelete rastlanılan kazı alanı

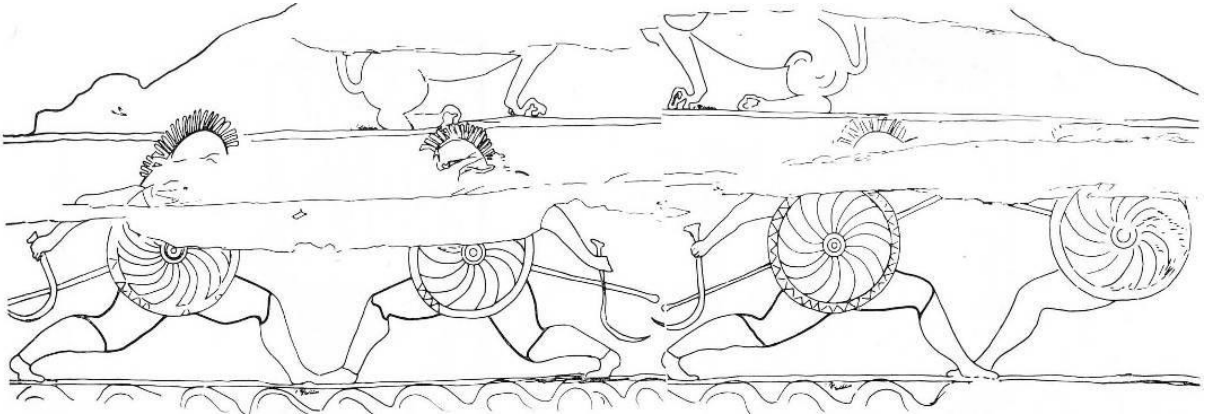
Levha.18:Tatarlı Tümülüsü, dromos ve mezar odası

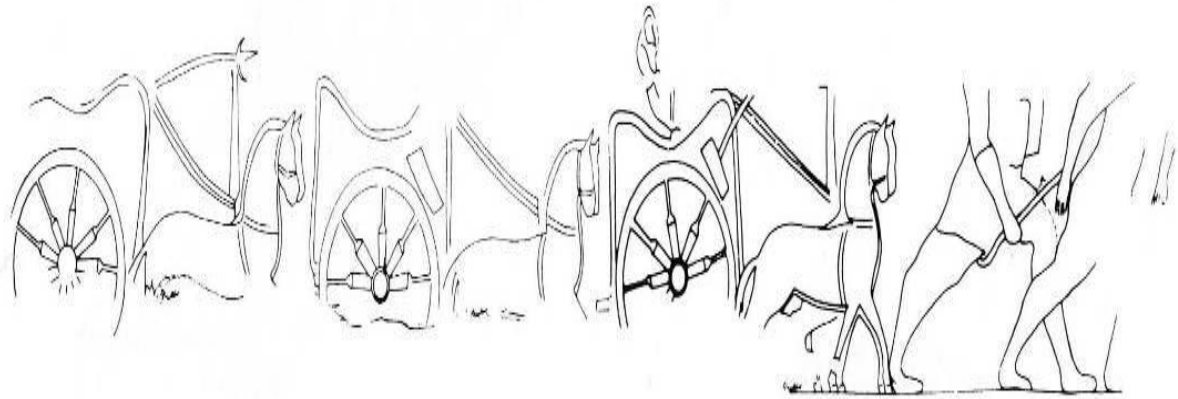
Levha.19:Tatarlı Tümülüsü mezar odasına giriş kapısı rekonstrüksiyonu

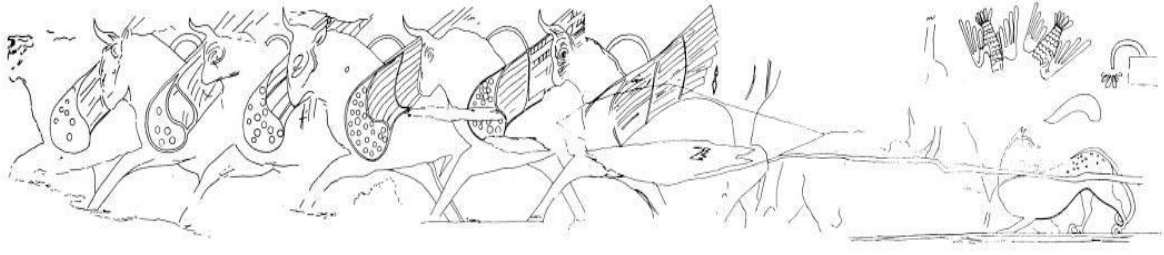
Levha.20: Tatarlı Tümlüsü, mezar odası kuzey duvarı

Levha.21: Tatarlı Tümlüsü, kuzey duvarı 1. ve 2. frizler

Levha.22: Tatarlı Tümlüsü, kuzey duvarı 3.friz

Levha.23: Tatarlı Tümülsü, kuzey duvarı 4.friz

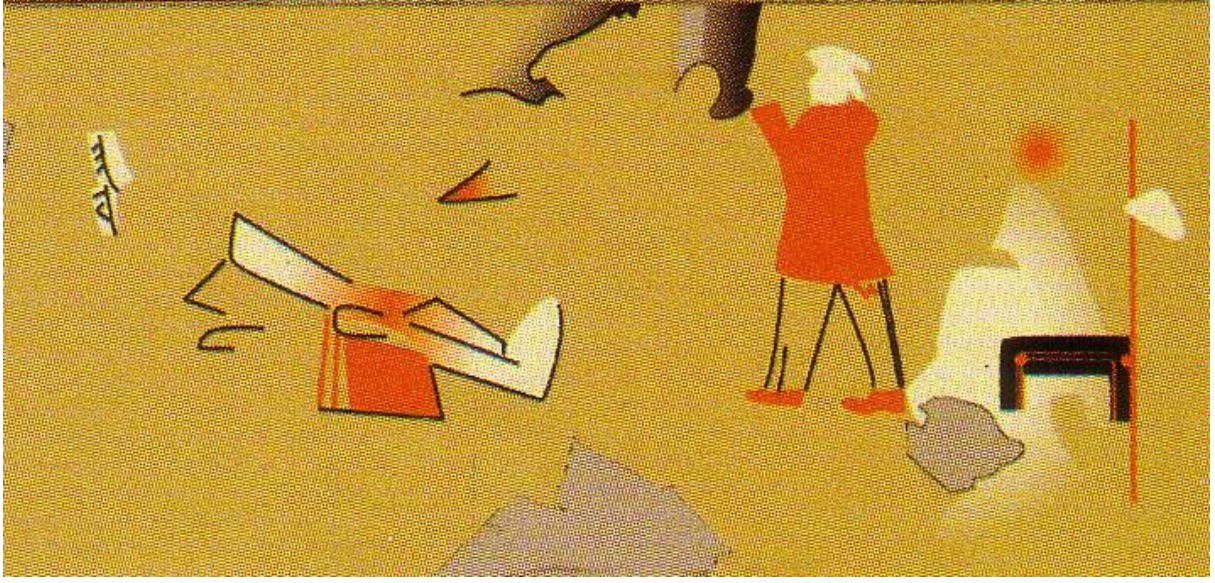
Levha.24: Tatarlı Tümülsü 4. frizde yer alan boğalardan detay

Levha 25: Tatarlı Tümülsü 4. frizde yer alan yırtıcı hayvan

Levha.26: Tatarlı Tümülsü 4. frizde yer alan iki kuş

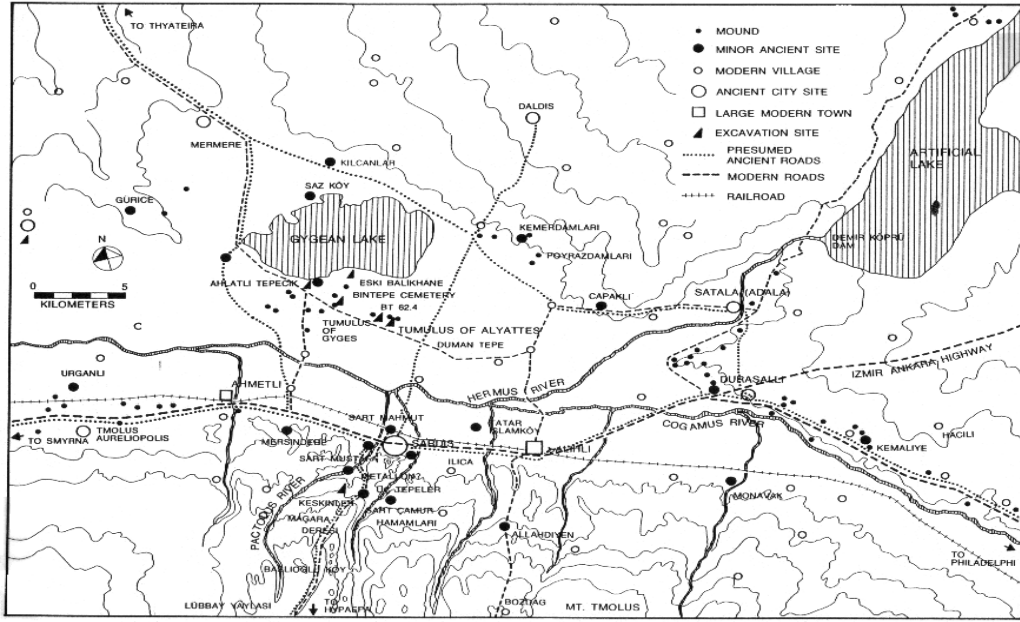
Levha.27: Tatarlı Tümlüsü 5. frizde yer alan huzura kabul sahnesi (?)

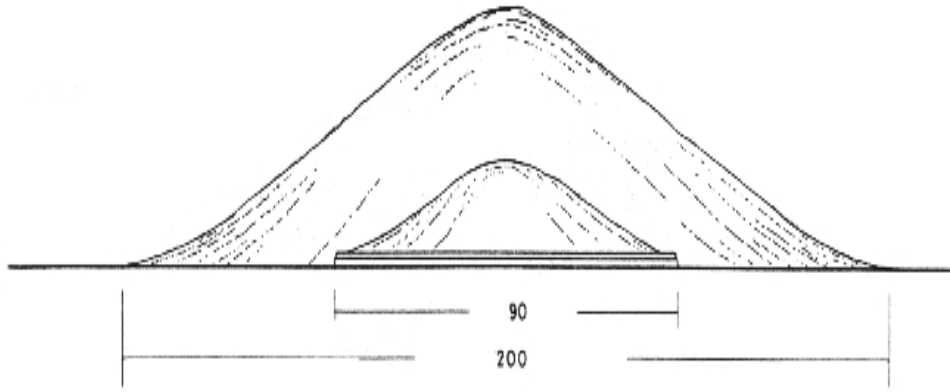
Levha.28: Tatarlı Tümlüsü doğu duvarı 1. kalas ekphora sahnesi

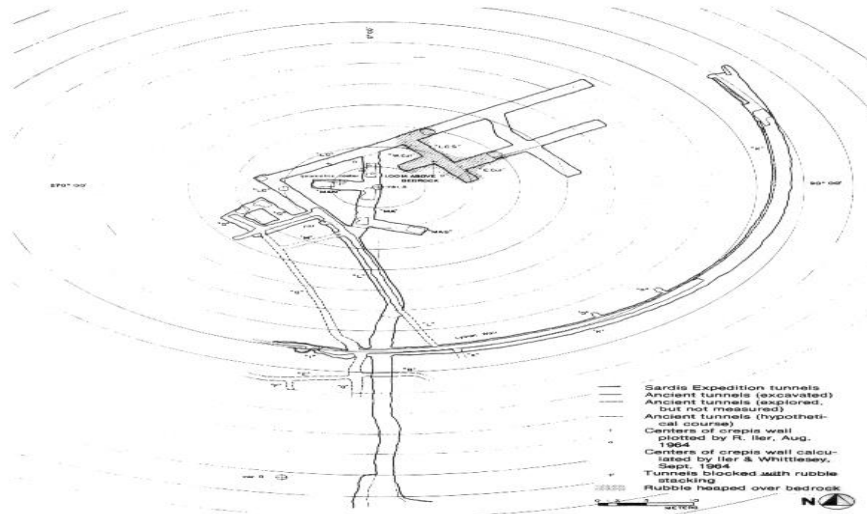
Levha.29: Tatarlı Tümlüsü ekphora sahnesi atlı figürü

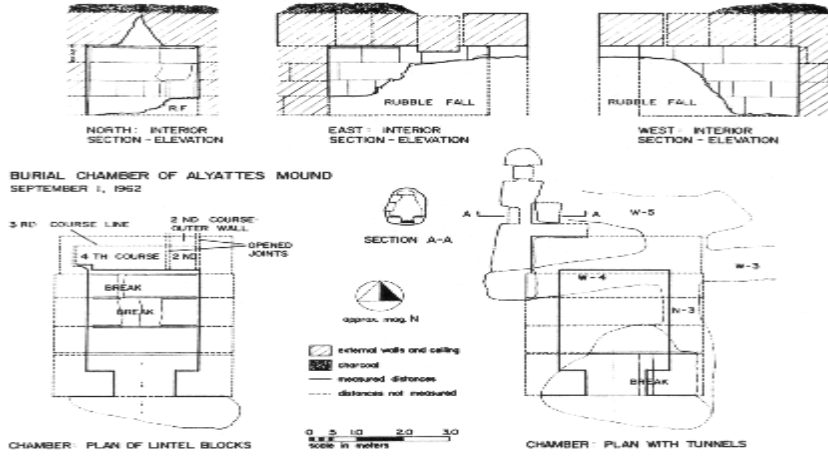
Levha.30: Sardis, nekropol alanı

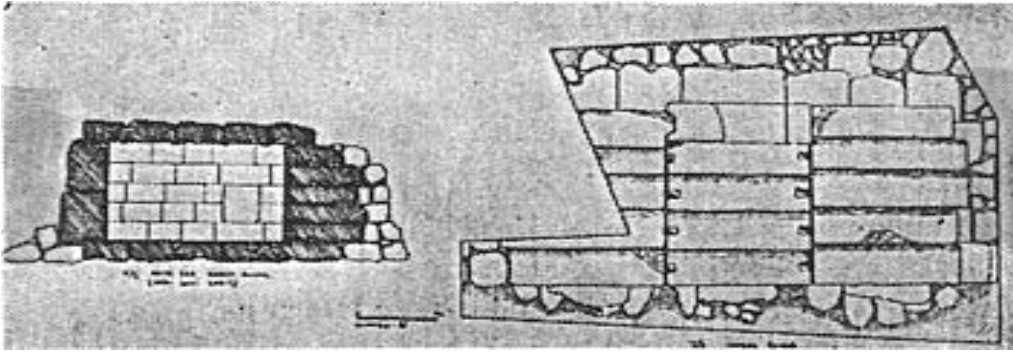
Levha.31: Karnıyarıktepe (Gyges) Tümlüsü

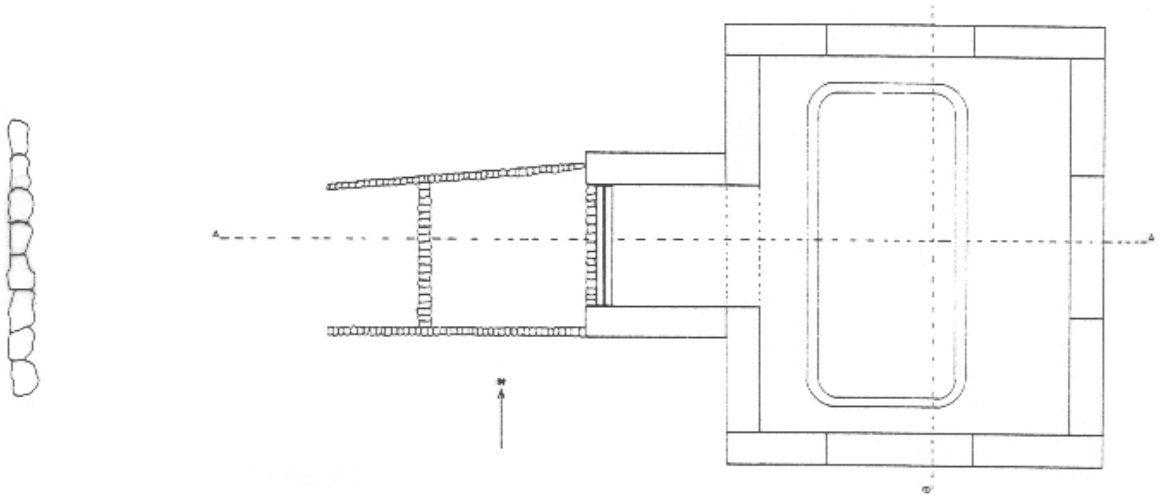
Şekil.32: Karnıyarıktepe (Gyges) Tümlüsü, arama tüneli ve dairesel planı

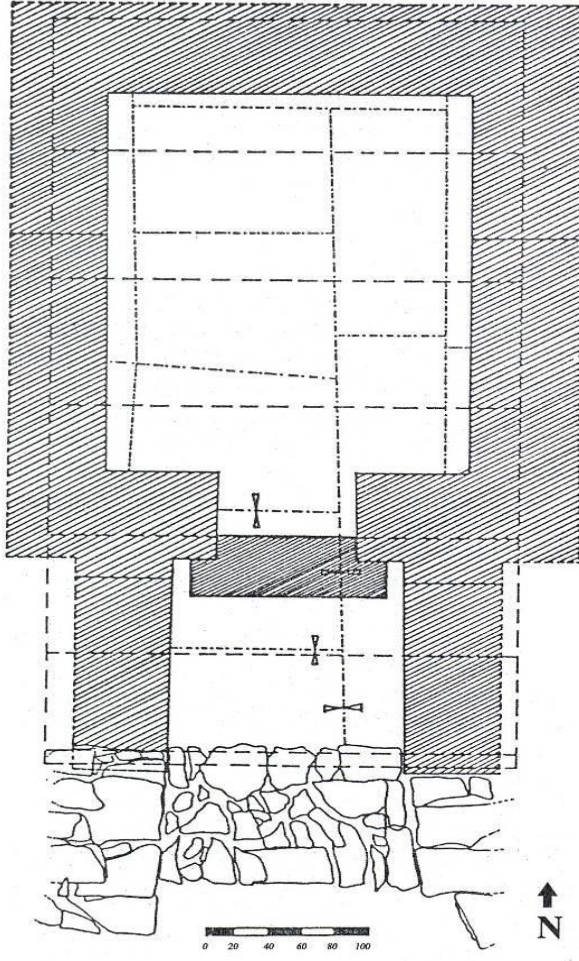
Levha.33: Koca Mahmut Tepe (Alyattes) Tümülüsü, mezar odasının planı ve tümülüsün bölümleri

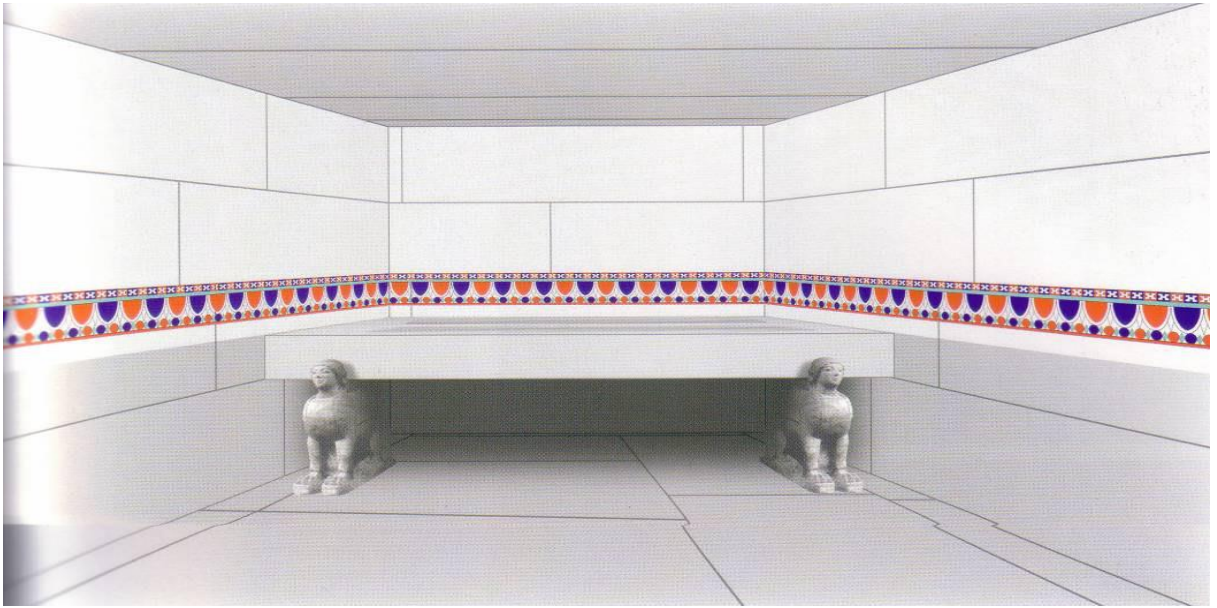
Levha.34: Alahıdır T1 Tümülüsü, mezar odası, boyuna kesit ve plan görünümü

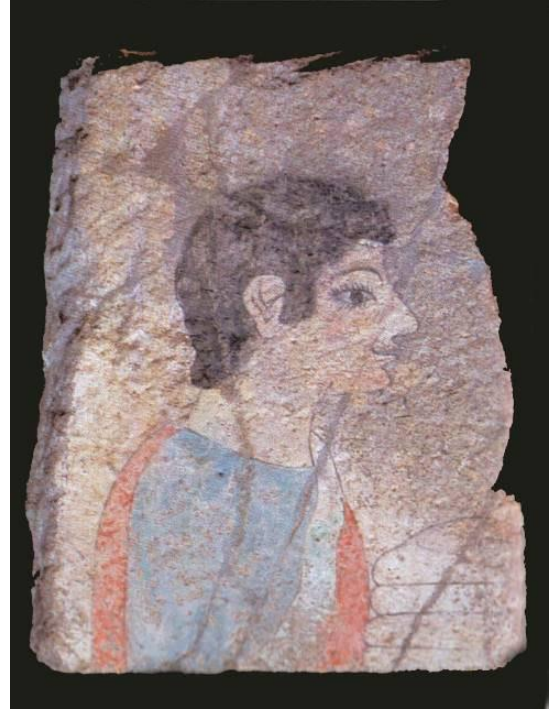
Levha.35: Güre Basmacı Tümülüsü, planı

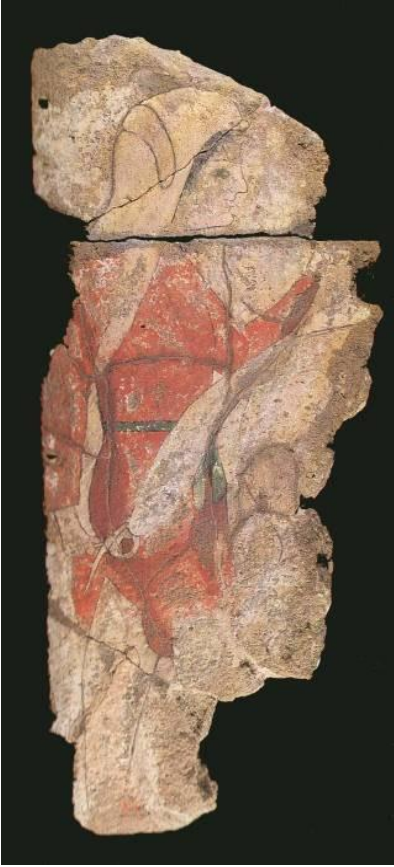
Levha.36: Harta (Harta Abidintepe) Tümülsü, mezar odasının planı.

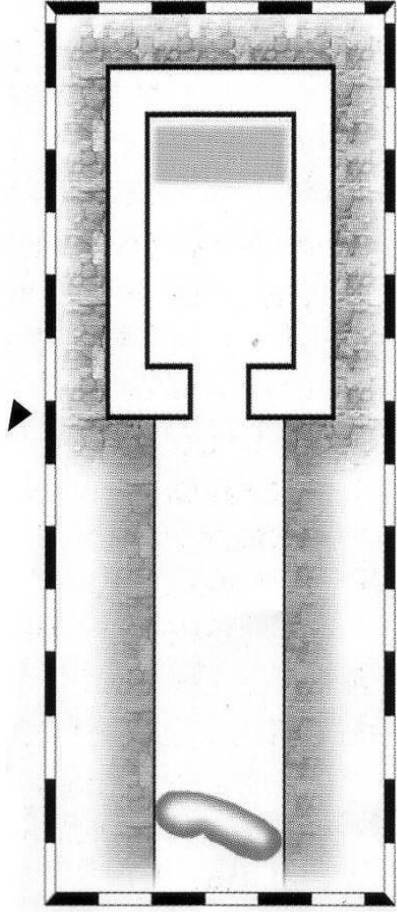
Levha.37: Harta (Harta Abidintepe) Tümülsü, mezar odasının içi

Levha.38: (sol) Harta Tmls sakall erkek figrini, (sağ) Harta Tmls sakalsz gen erkek figrini

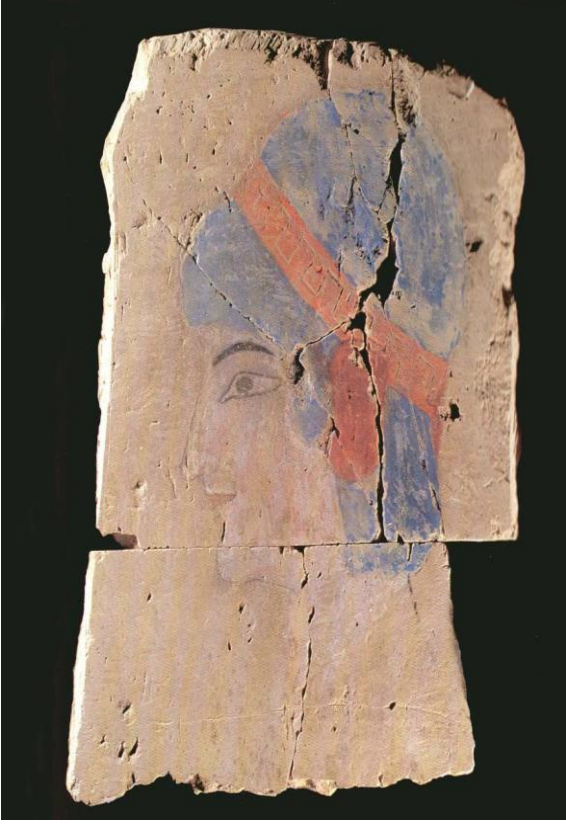
Levha 39: Harta Abidintep Tümülüsü Pers kyafetli gen erkek figürini

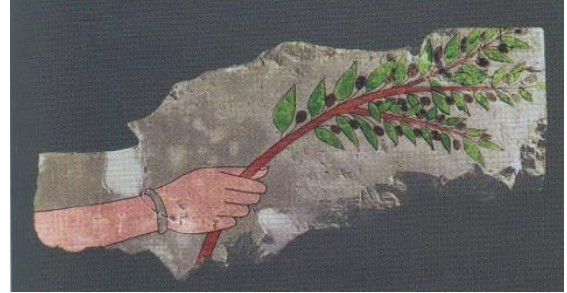
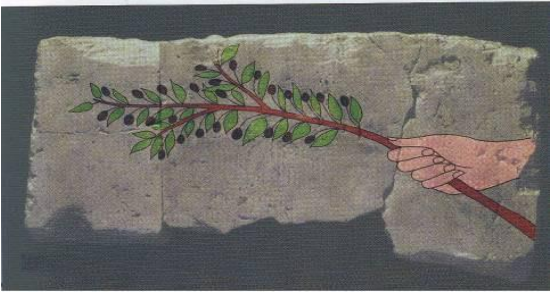
Levha.40: Aktepe Tümülüsü, mezar odasının planı

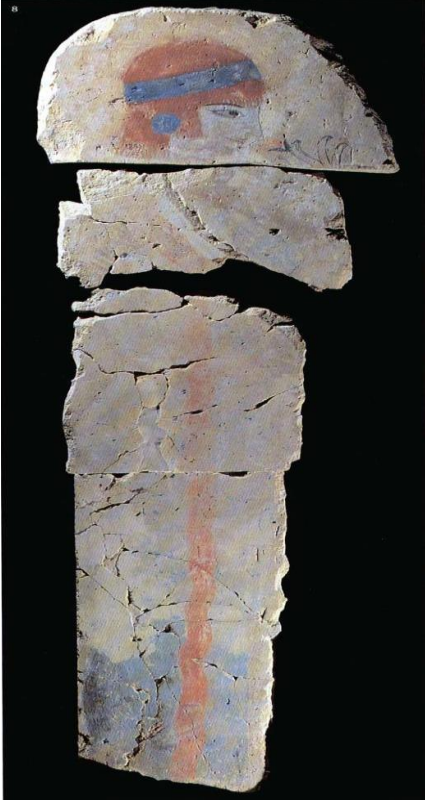
Levha.41: Aktepe Tümülüsü, mezar odasının iindeki ta klinenin rekonstrüksiyonu

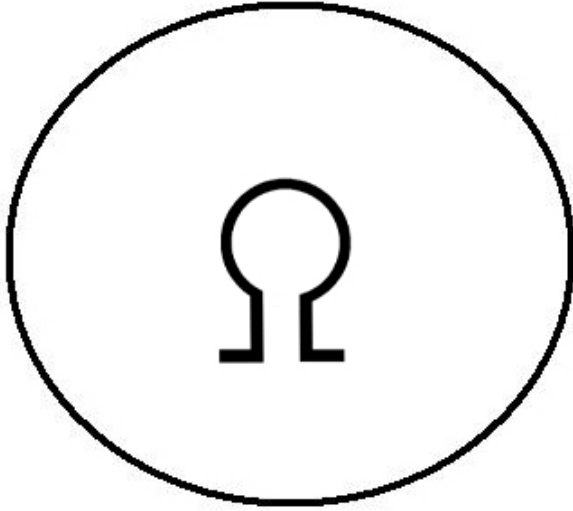
Levha.42: Aktepe Tümülsü, kadın figürü başı

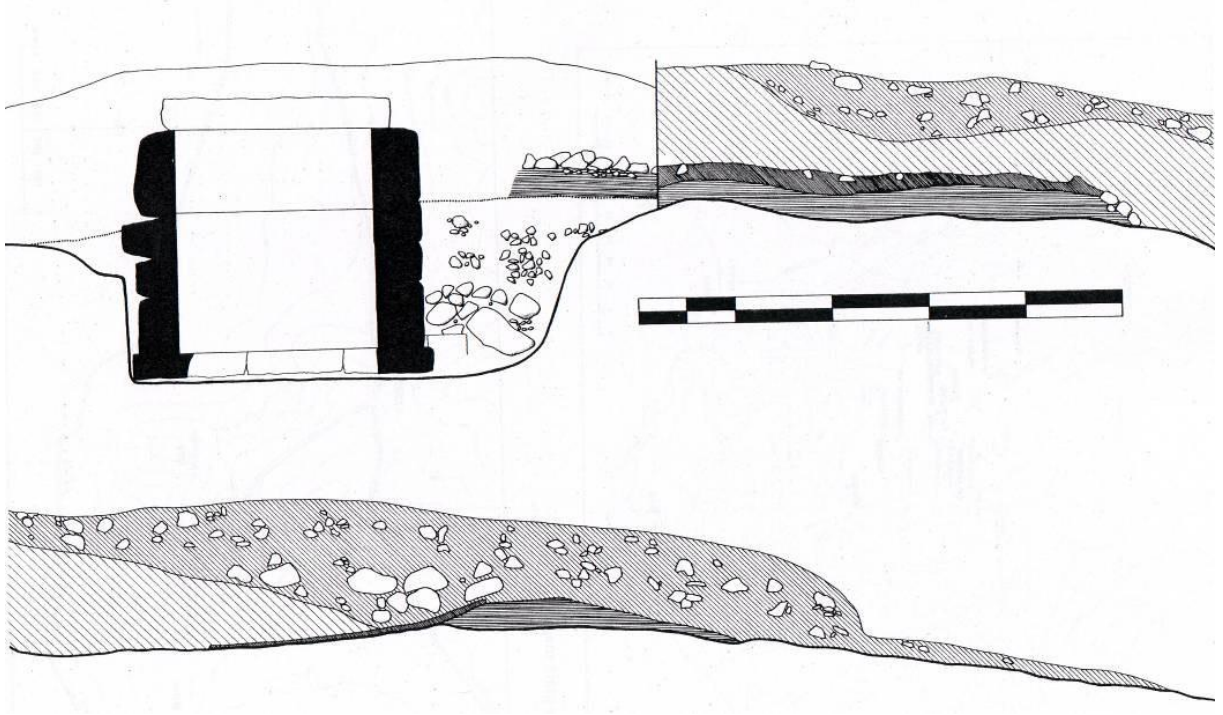
Levha.43: Aktepe Tümülsü 1.mersin ağacı dalı (sol) - 2.mersin ağacı dalı (sağ)

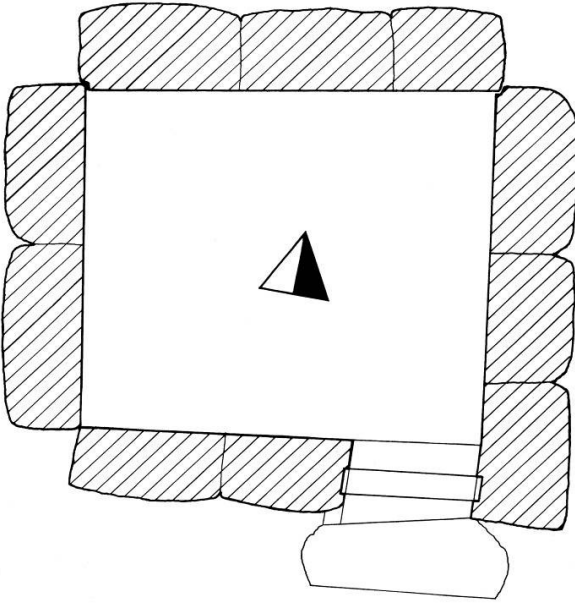
Levha.44: Aktepe Tümülüsü, erkek figrin

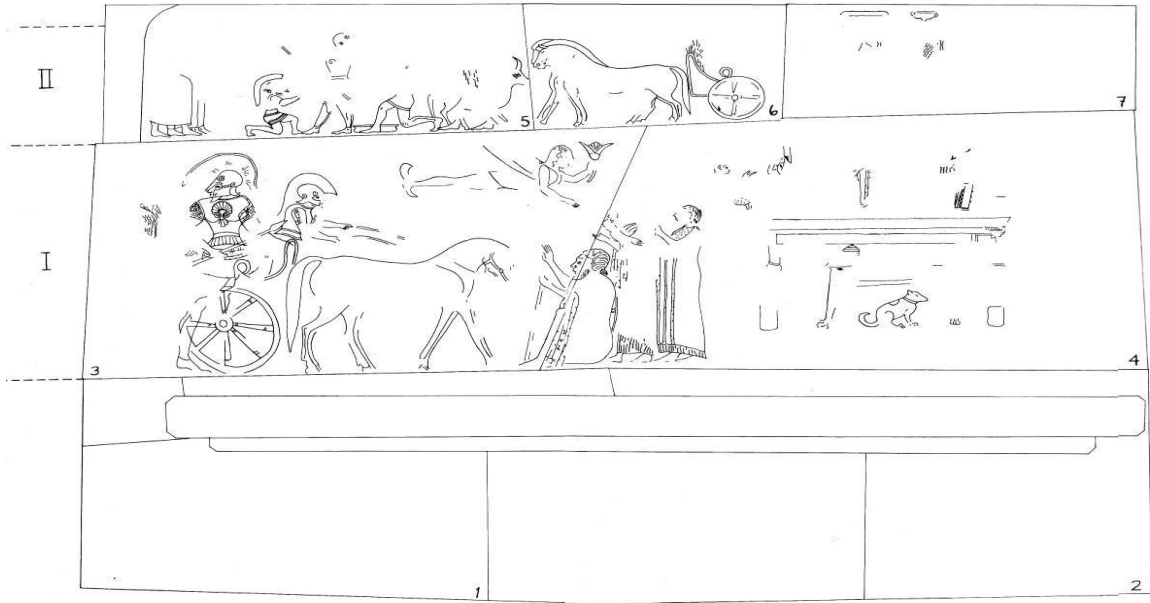
Levha .45: Karako Tümülüsü, plan

Levha.46: Kızılbel Tümüsü mezar odasının kesiti

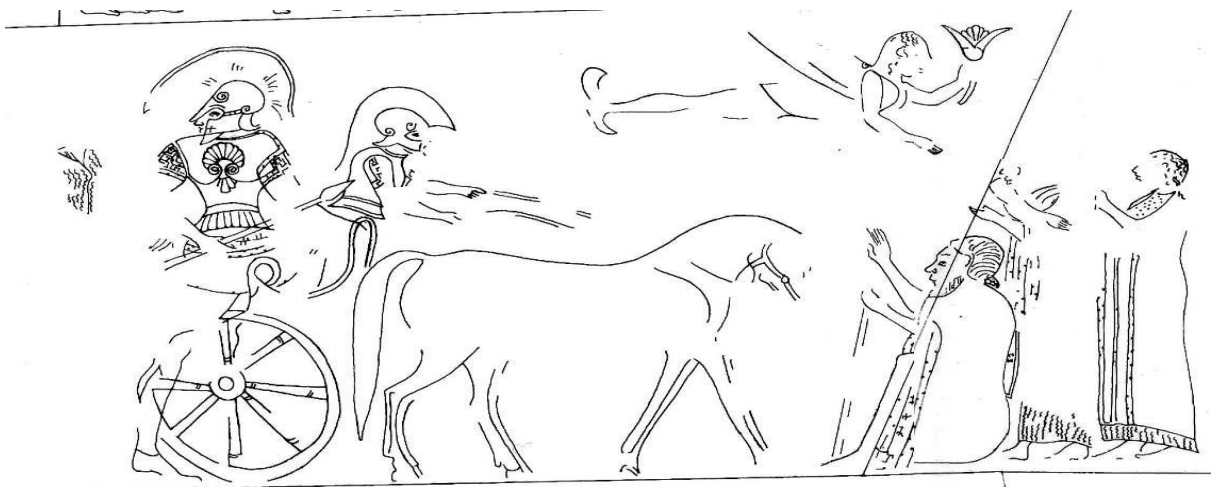
Levha.47: Kızılbel Tümüsü, mezar odasının planı

Levha.48: Kızılbel Tümülüsü, batı duvarı

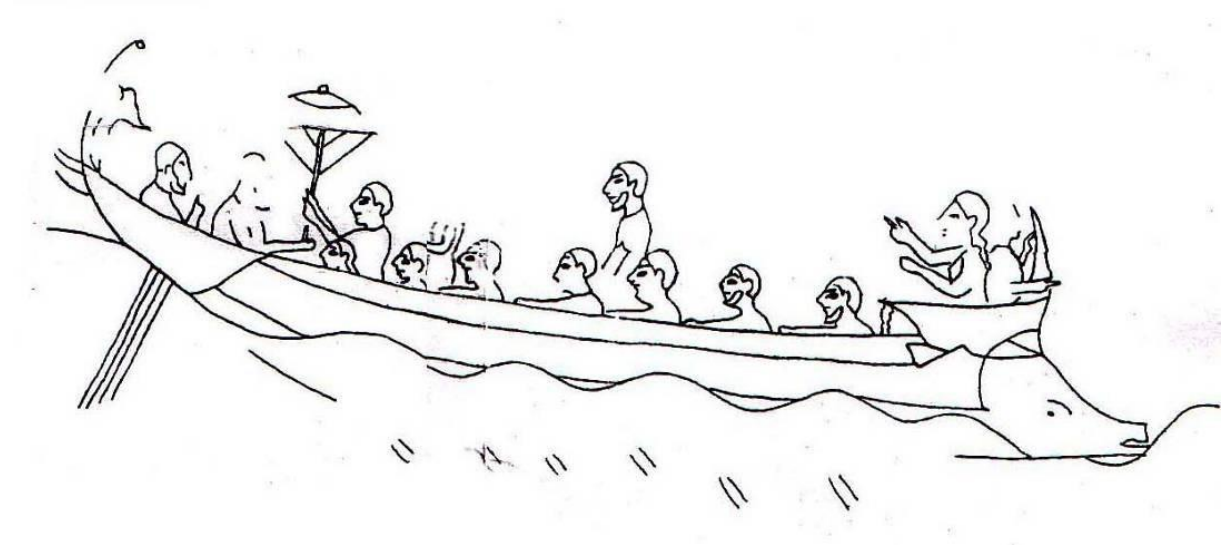

Levha.49: Kızılbel Tümülüsü, batı duvarı savaşçının vedası sahnesi

Levha.50: Kızılbel Tümülüsü, batı duvarı savaşçının veda sahnesi, çizim

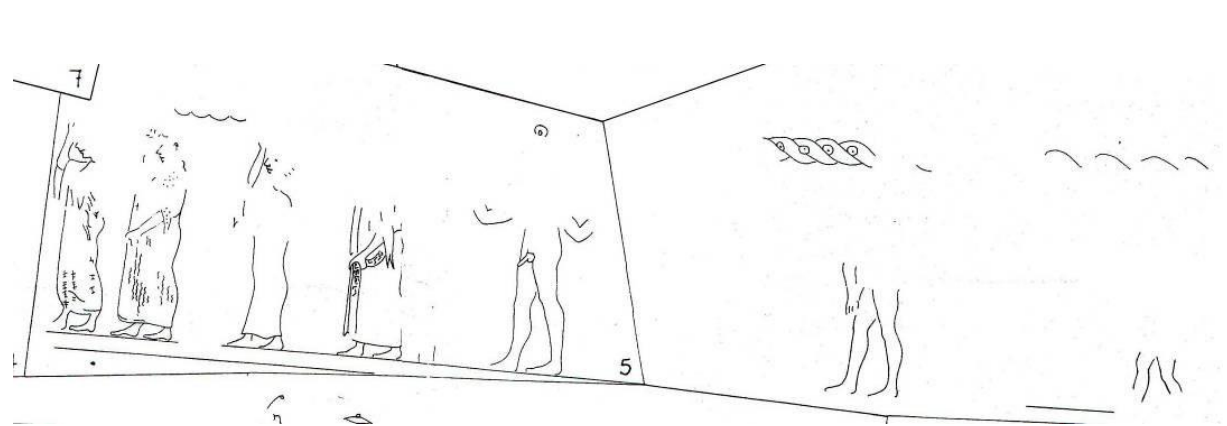
Levha 51: Kızılbel Tümülüsü batı duvarındaki savaşı

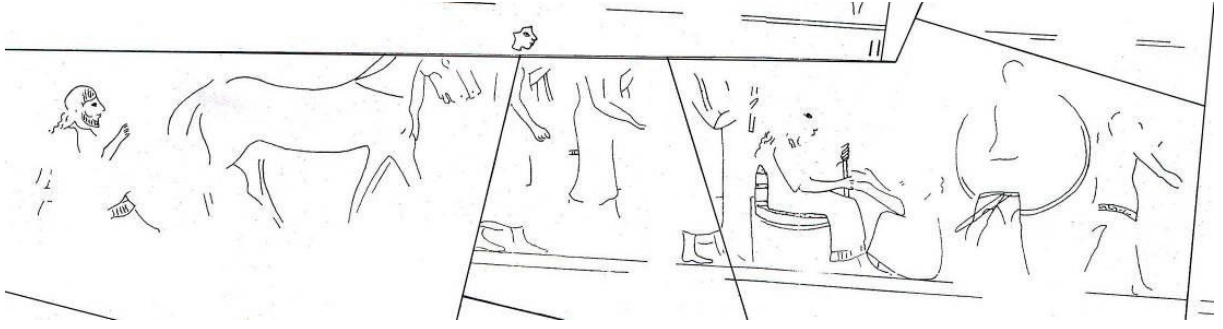
Levha.52: Kızılbel Tümülüsü kuzey duvarı, gemi yolculuğu, çizim

Levha.53: Kızılbel Tümülüsü gemi yolculuğu mürettebat(sol), gemi yolculuğu kaptan (sağ)

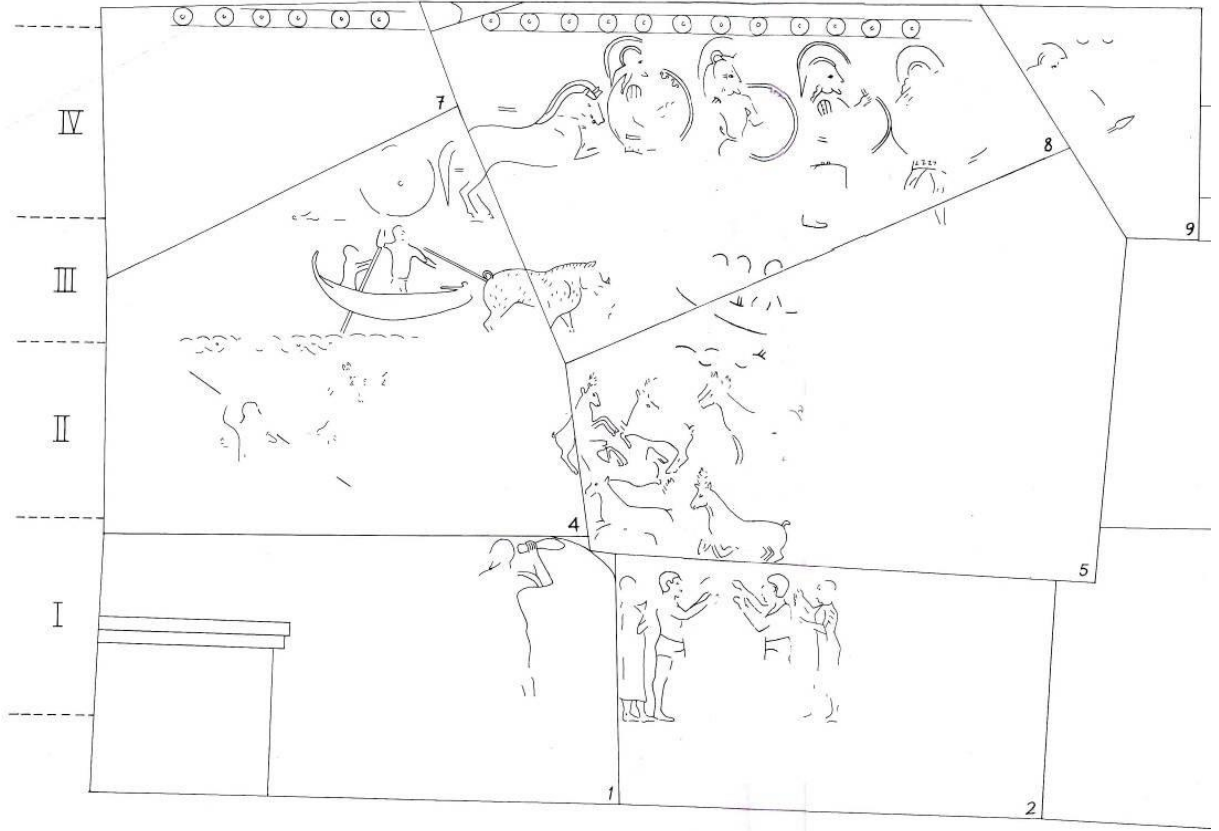
Levha.54: Kızılbel Tümülüsü kuzey duvarı II.friz procession sahnesinin çizimi

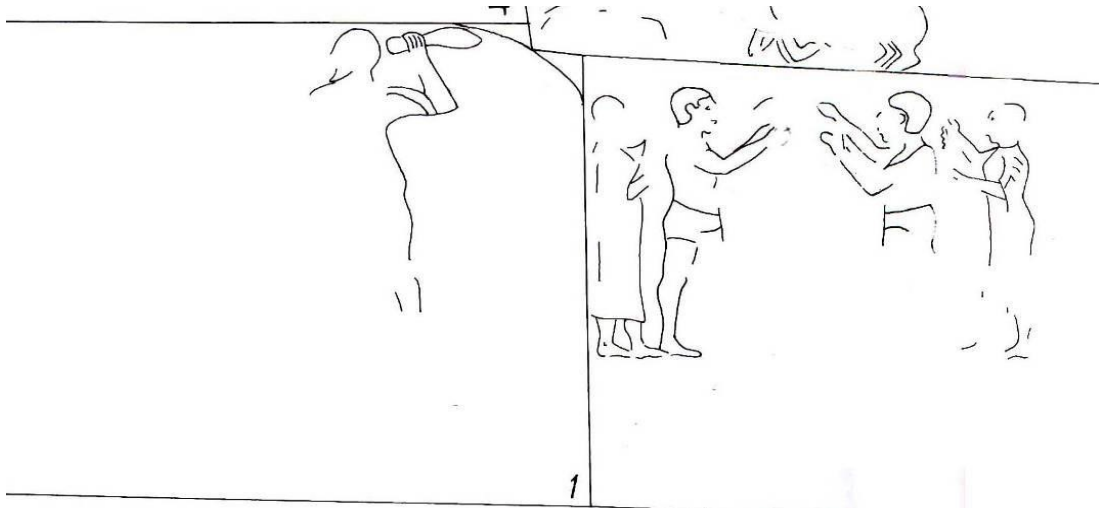
Levha.55: Kızılbel Tümülüsü kuzey duvarı IV.friz prosesion sahnesinin çizimi

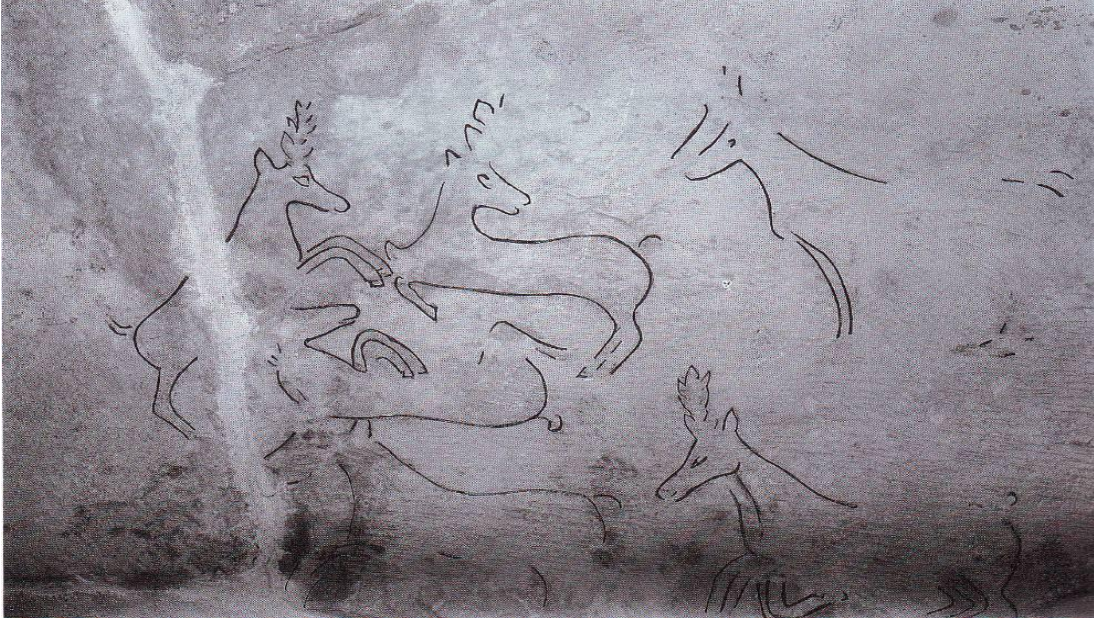
Levha.56: Kızılbel Tümülüsü kuzey duvarı V.friz süvarilerin geçişi sahnesi

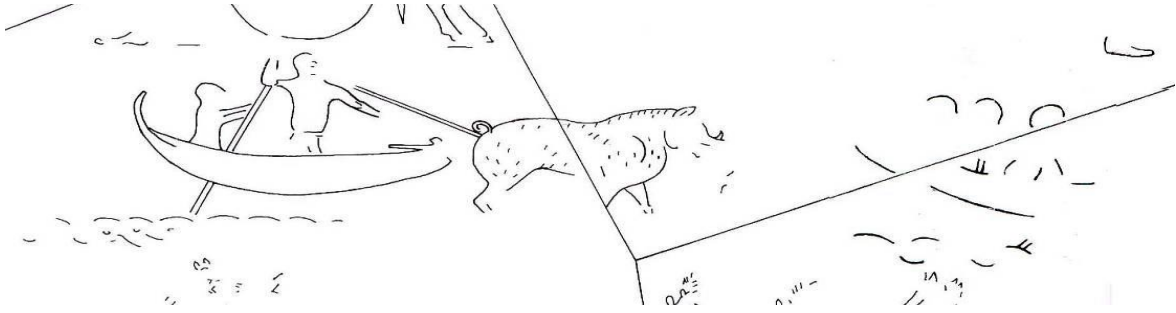
Levha.57: Kızılbel Tümülüsü doğu duvarı

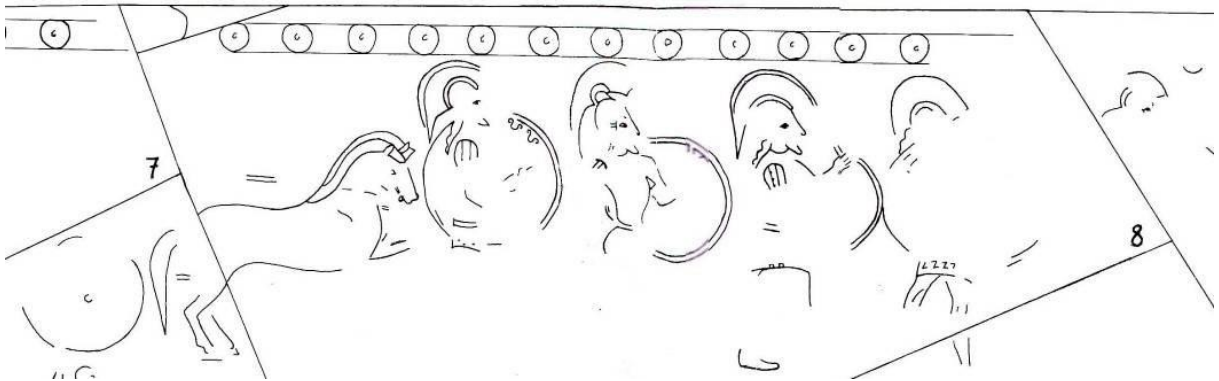
Levha.58: Kızılbel Tümülüsü doğu duvarı I.friz spor karşılaşmaları, çizim

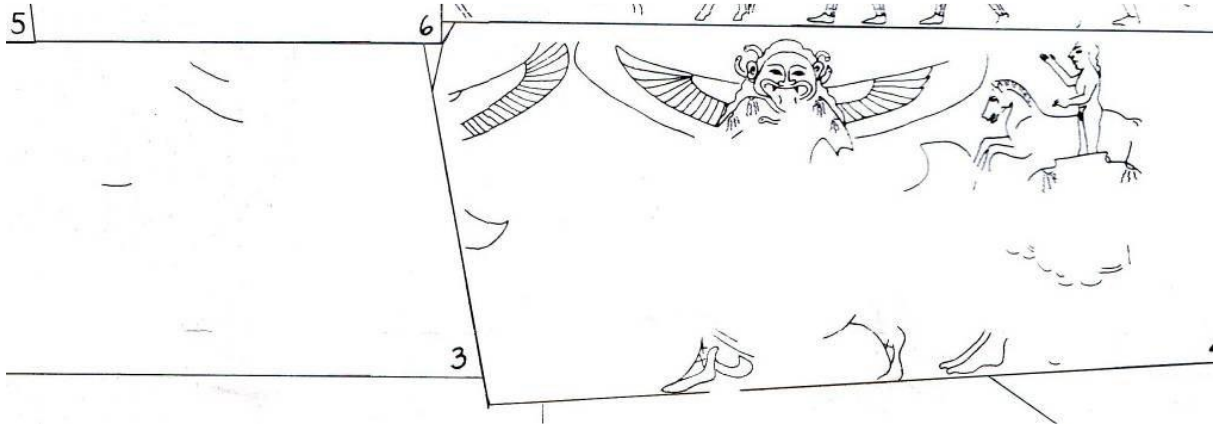
Levha.59: Kızılbey Tümlüsü, doğu duvarı II.friz geyikler

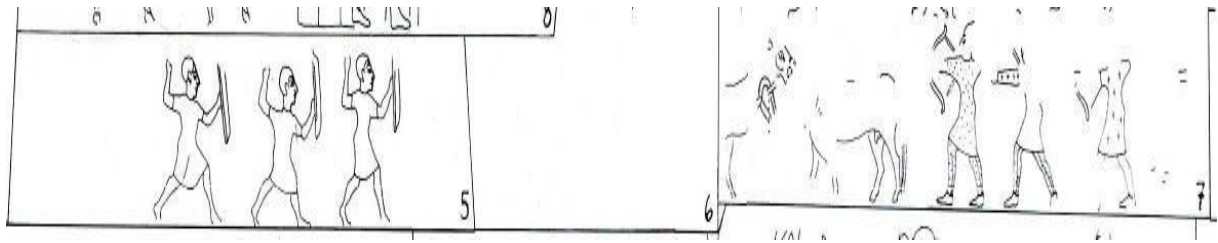
Levha.60: Kızılbey Tümlüsü, doğu duvarı III. friz domuz avı sahnesi çizimi

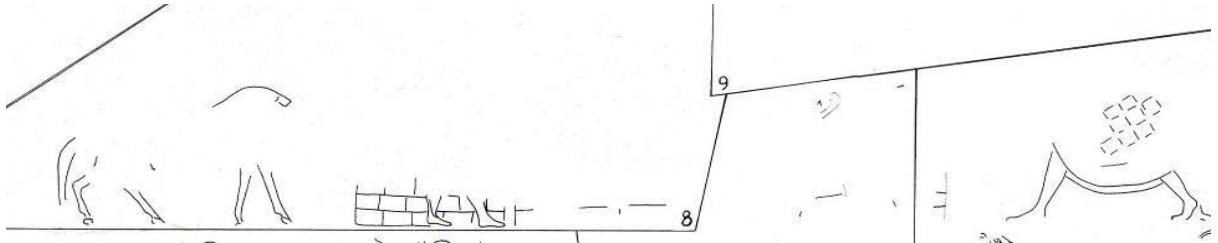
Levha.61: Kızılbey Tümlüsü doğu duvarı IV.friz savaşçılar prosessionu sahnesi , çizim

Levha.62: Kızılbel Tümülüsü güney duvarı Gorgonlar ve Medusa çizim

Levha.63: Kızılbel Tümülüsü güney duvarı aslan avı sahnesi, çizim

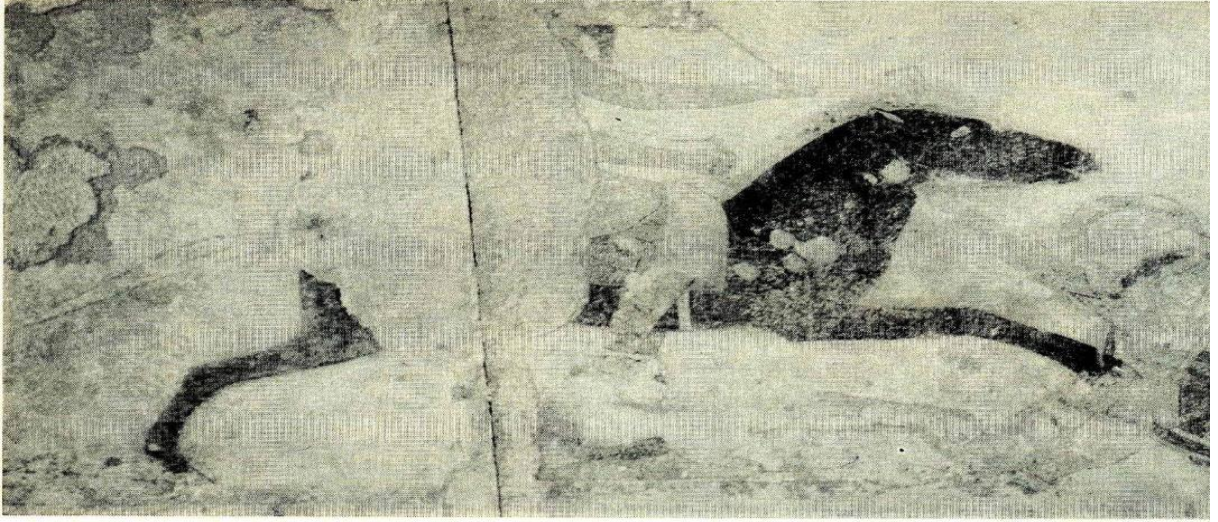
Levha.64: Kızılbel Tümülüsü güney duvarı Akilleus ve Troilos, çizim

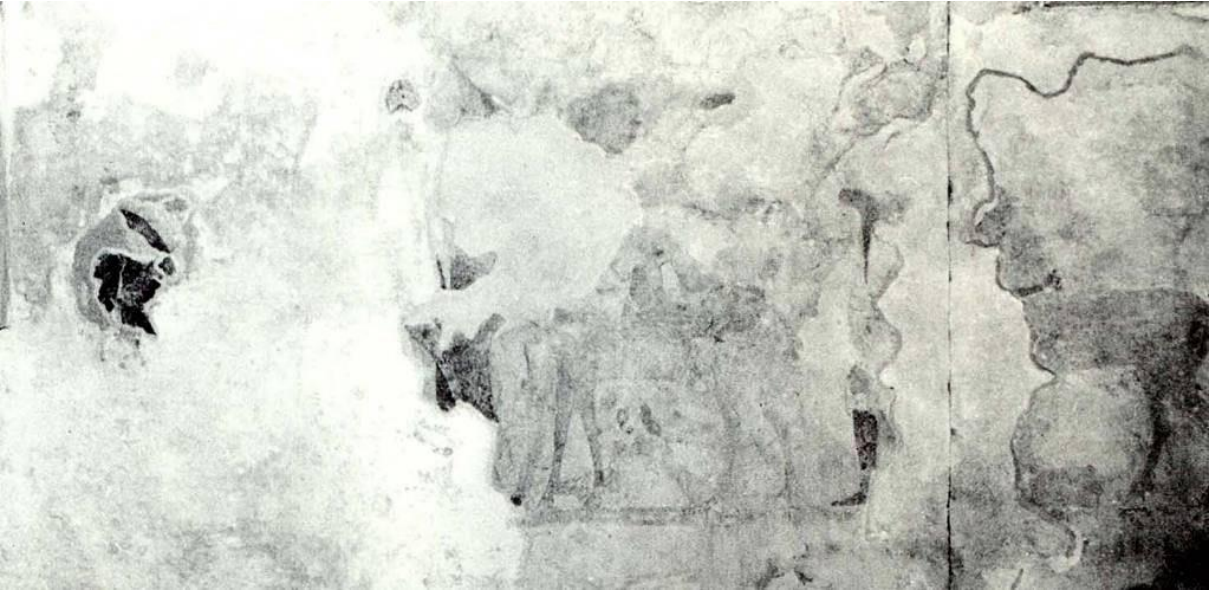
Levha.65: Karaburun II Tümülüsü mezar odasındaki ta kline

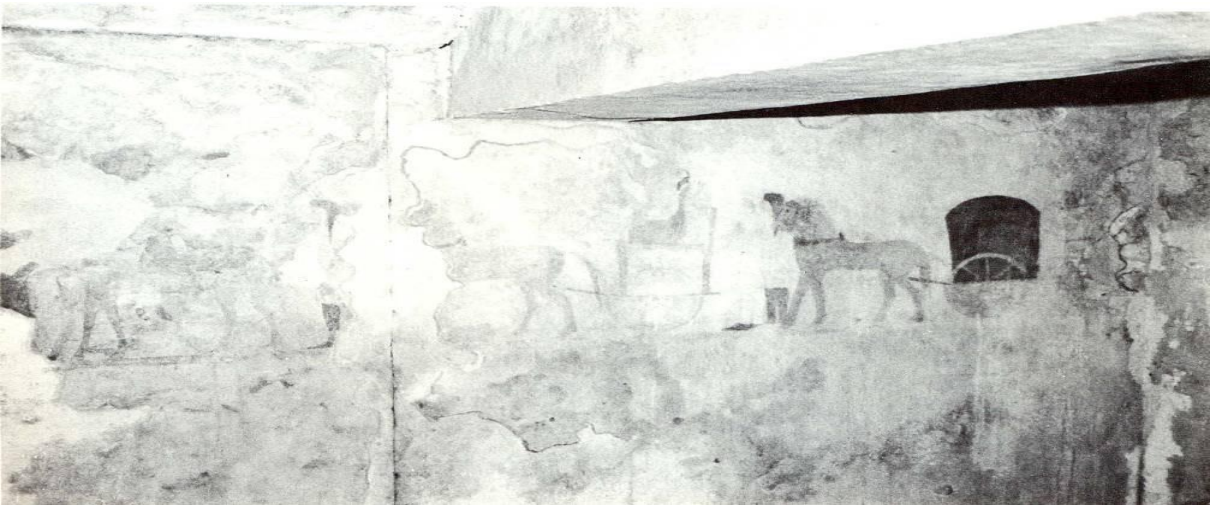
Levha.66: Karaburun II Tümülüsü batı duvarı kline sahnesi

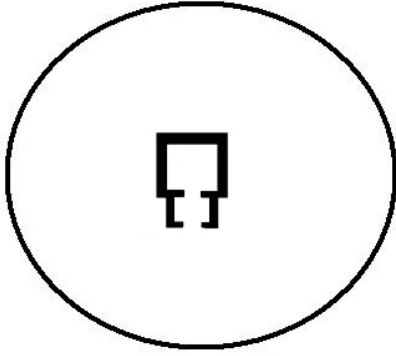
Levha.67: Karaburun II Tümülsü kuzey duvarı savaş sahnesi Pers komutanı

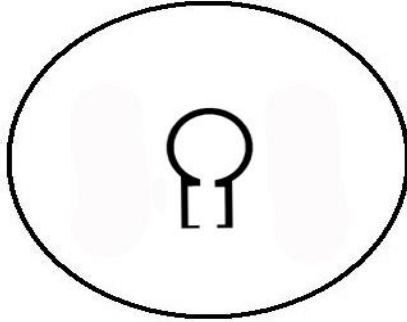
Levha.68: Karaburun II Tümülsü güney duvarı ekphora sahnesi (1.bölüm)

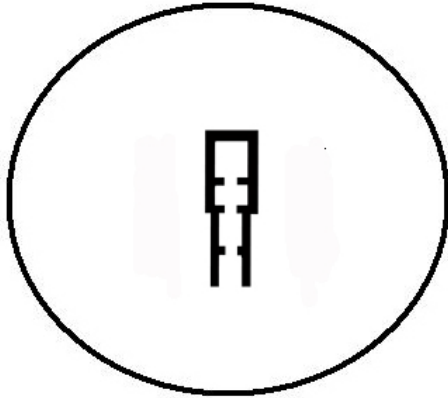
Levha.69.Karaburun II güney duvarı ekphora sahnesi (2.bölüm)

Levha.70: Kırklareli A Tümülsü, plan

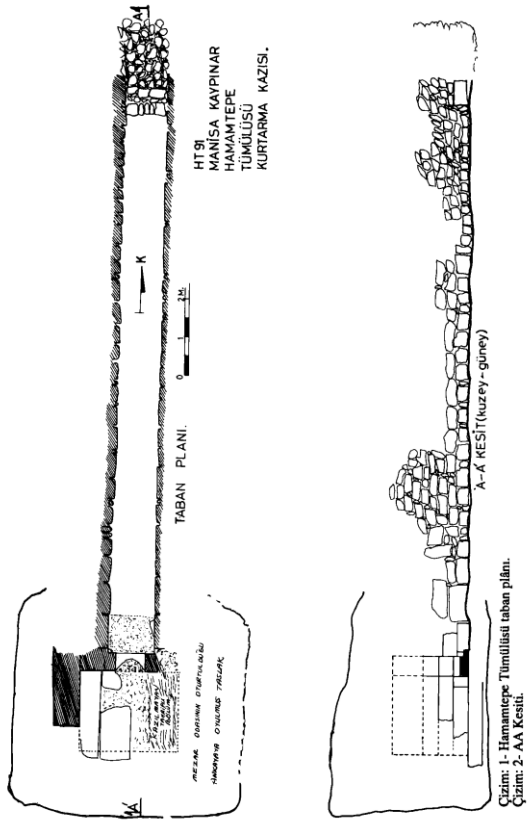
Levha.71: Kırklareli B Tümülsü, plan

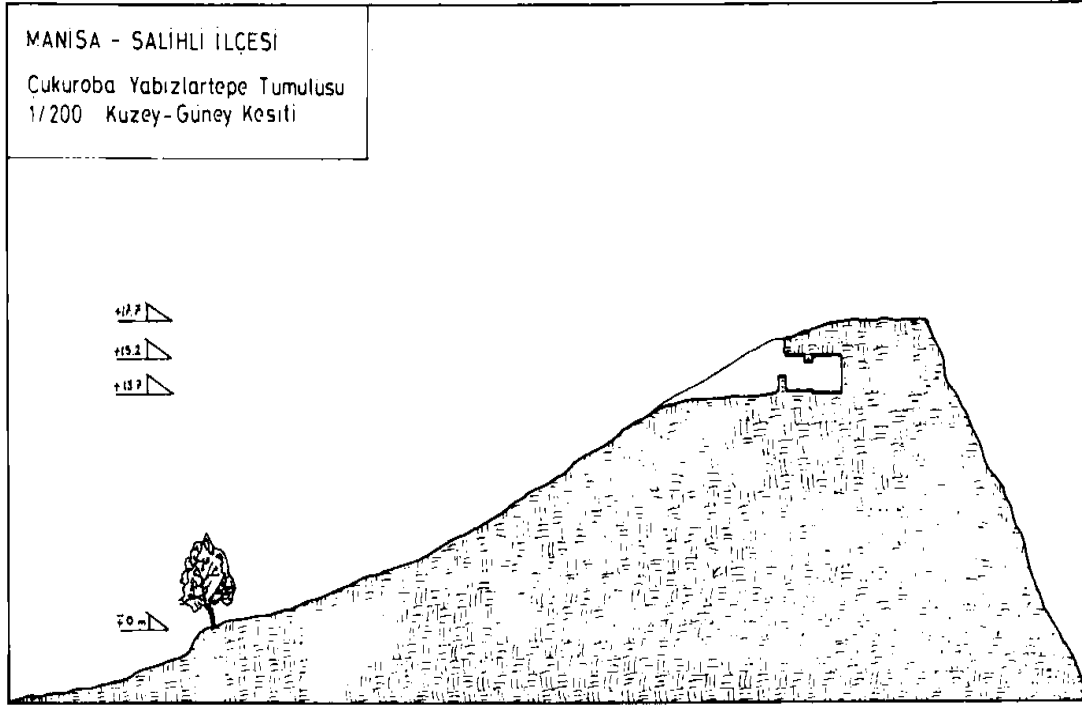
Levha.72: Kırklareli C Tümülsü, plan

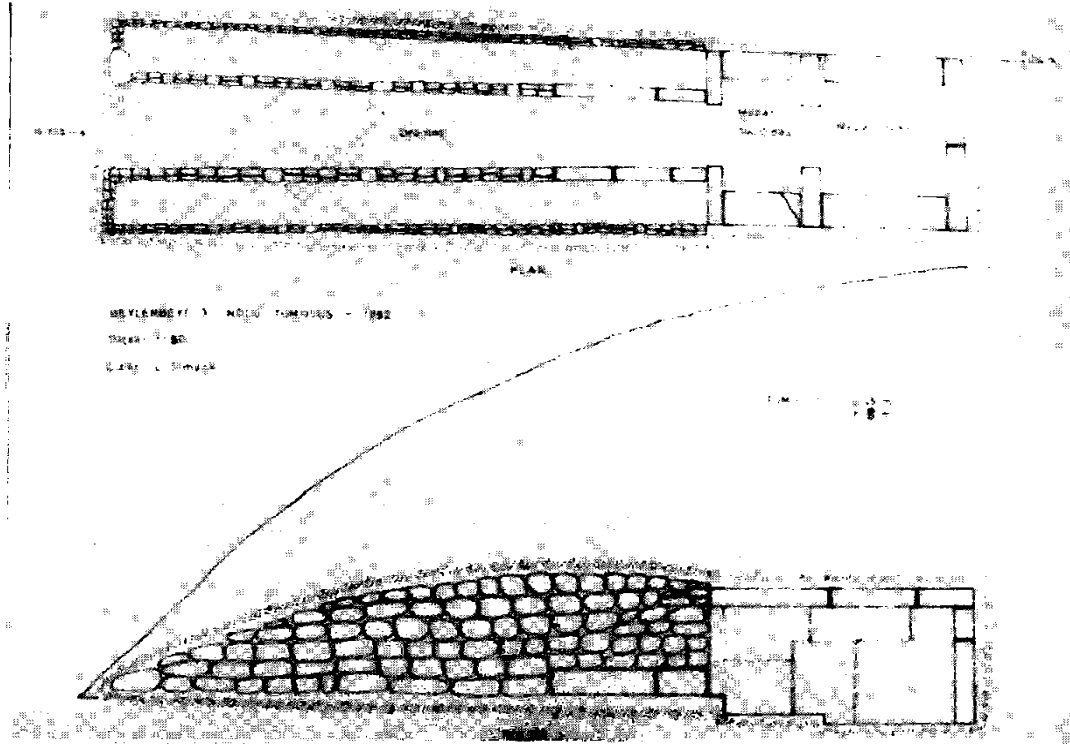
Levha.73: Delipınar Tümülüsü 3 nolu tümülüsün mezar odası

Levha.74: Hamamtepe Tümülüsü, plan

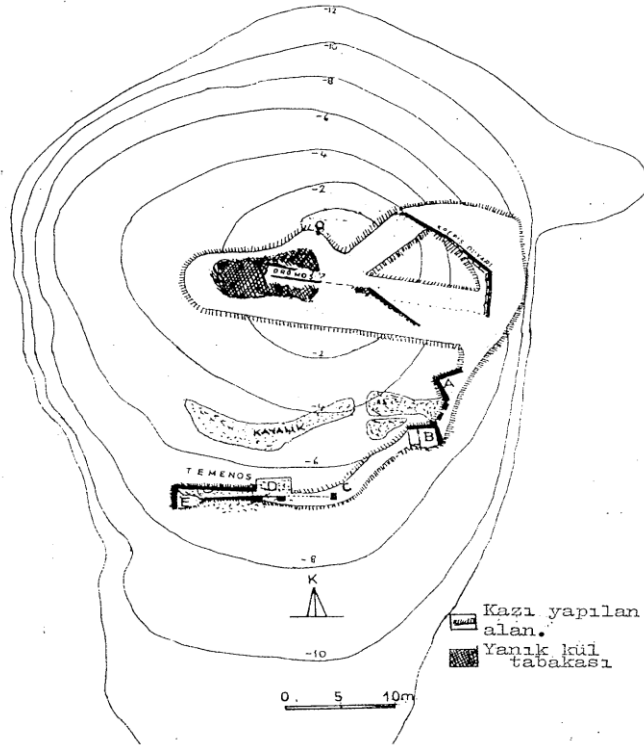

Levha.75: Yabızlar Tümülüsü, doğal tepe içinde mezarın konumu

Çizim: 1- Tümülüsün plân ve kesitinin 1/50 ölçekten küçültülerek çekilmiş fotoğrafı

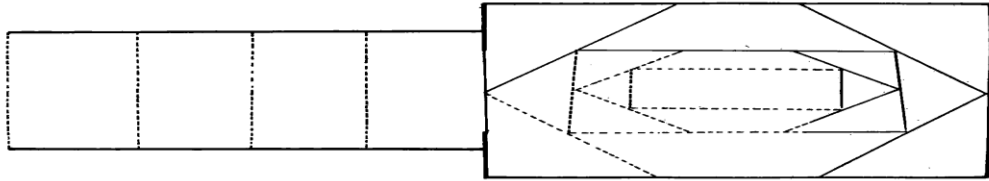
Levha.76: Beylerbeyi III Nolu Tümülüs plan ve kesiti

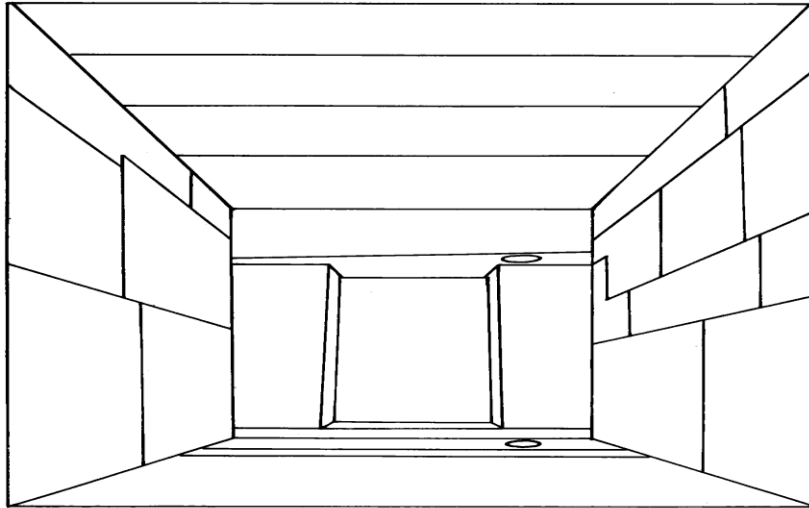
Levha.77: Alaburun Tümüsü topografik haritası

156

DÜNDAR TOKGÖZ

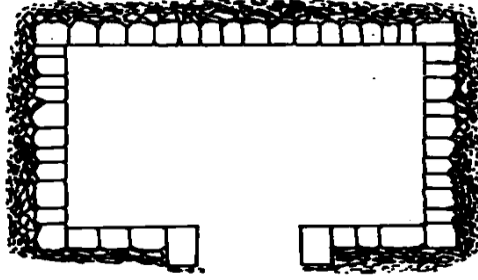

Şekil. 1 — Iğdır mezarı.

Şekil. 2 — Iğdır mezarının dromosu.

Levha.78: Eskişehir Iğdır Tümüsü mezar (üstte) ve dromos (altta) yapısı

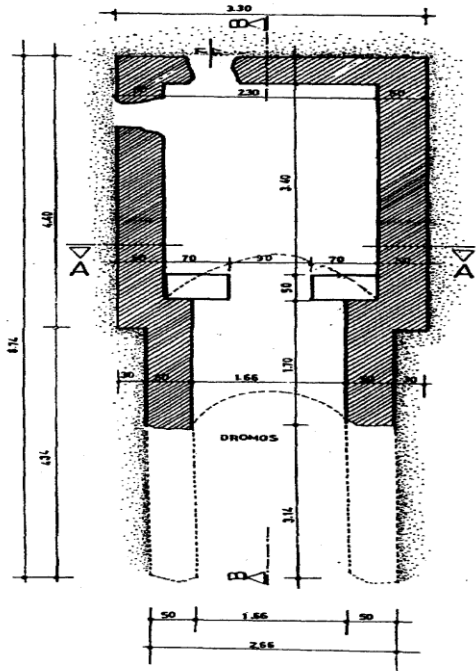

Şekil: 1- Koruma duvarı ve tahmini mezar odası (1/100 ölçekten küçültülmüştür).

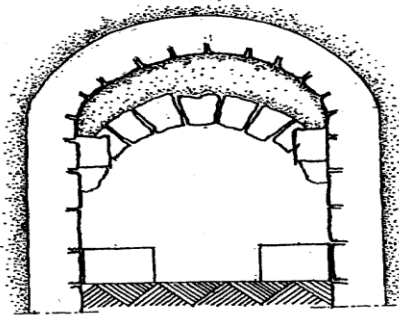
Levha.79: Pınarhisar İslambey A Tümülüsü, koruma duvarı ve mezar odası

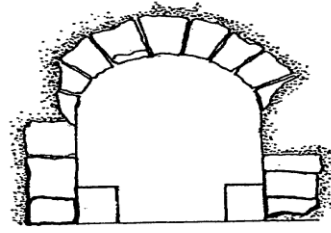
Levha.80: Kızöldün Tümülüsü, Polyksena lahti

Çizim 1: Sarılar II No lu Tümlüs planı (Ölçek: 1/50)

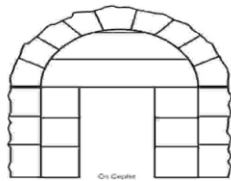
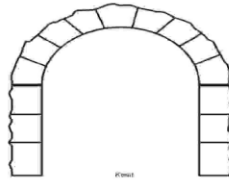
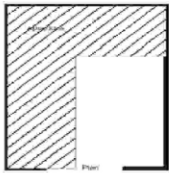
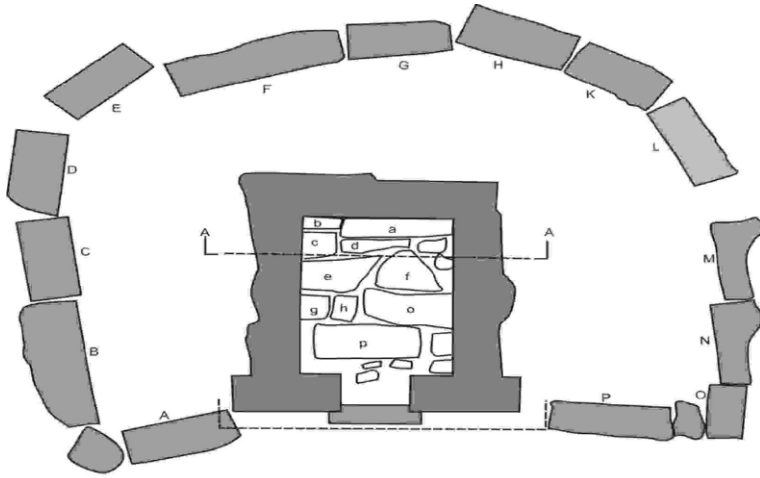

Çizim 2: A-A kesiti (Ölçek: 1/50)

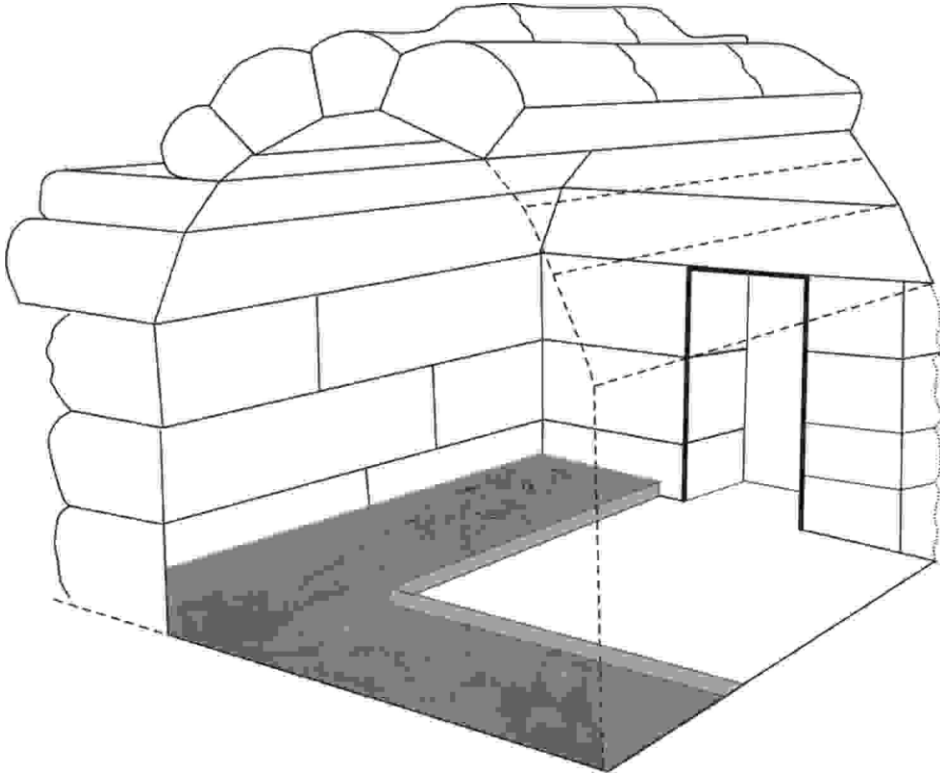
Çizim 3: Giriş cephesi

Levha.83: Sarılar II Nolu Tümlüs planı(sol) ve giriş cephesi

kesit ve ön cephe

Levha.84: Garipler Tümlüsü, plan,

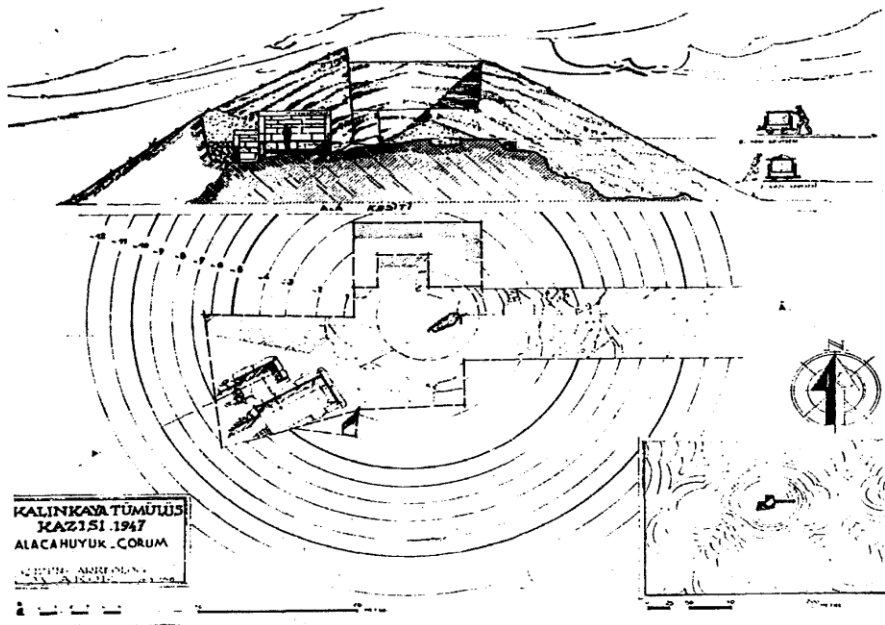
Levha.85: Garipler Tümülsü mezar odası

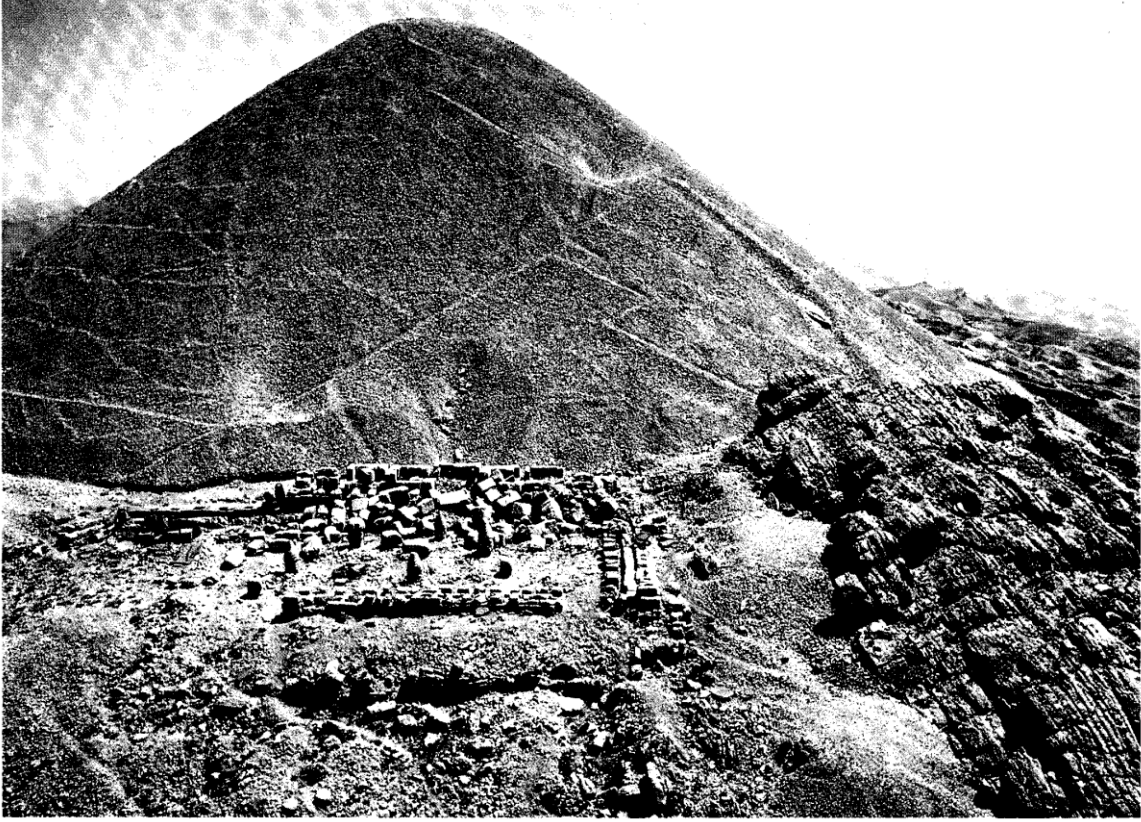
Levha.86: Garipler Tümülsü mezar odası ve çevre duvarı

Levha.86: Garipler Tümülsü, mezar odasının iç yapısı ve yuvarlak tonozlu üst örtüsü

Levha.87: Çorum Kalinkaya Tümülsü, plan

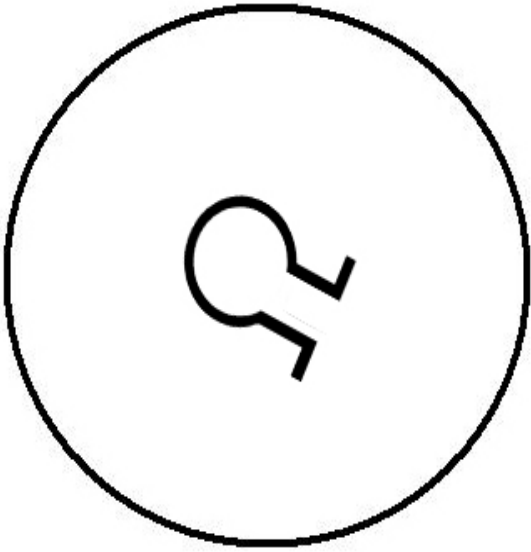
Levha.88: Nemrud Dağı Tümlüsü genel görünüş

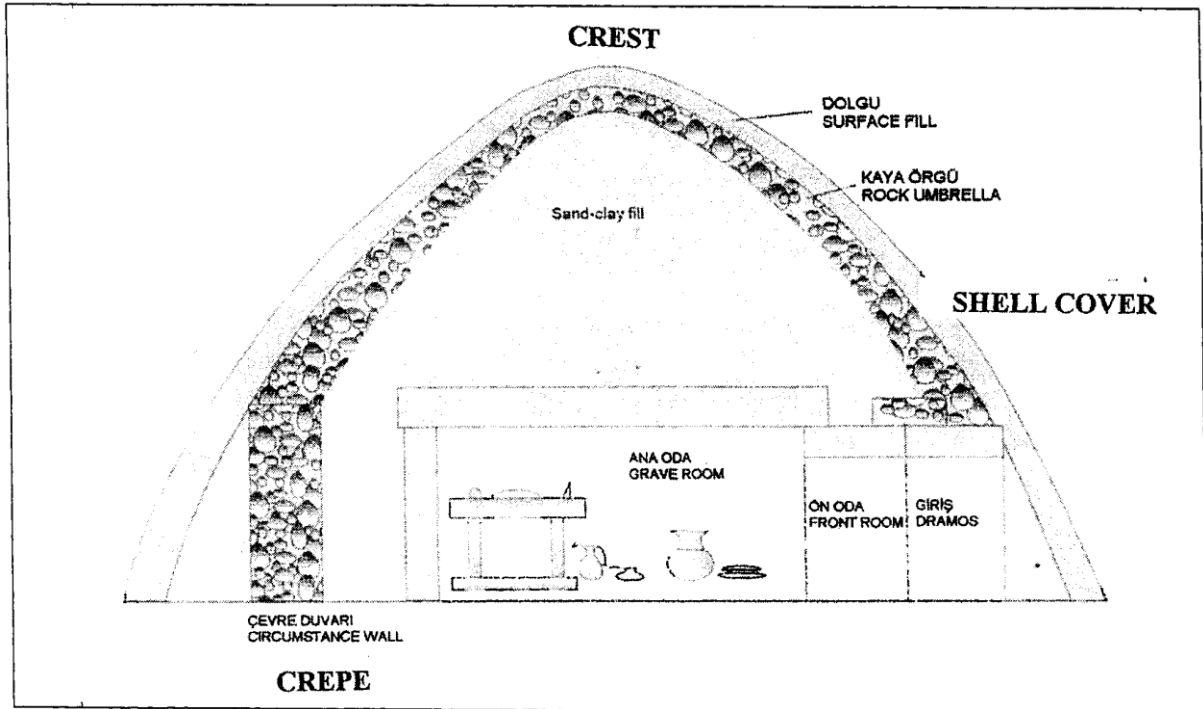
Levha. 89: Nemrud Dağı Tümlüsü genel görünüş

Levha.90: Nemrud Dağı Tümlüsü, teras

Levha. 91: Eriklice Tümlüsü, plan

Levha.92: Toptaş Tümlüsü, kesiti.

Tümülüsün Adı	Mezar Odası	Gömu Biçimi
Körte Tümülüsü I	çukur	kremasyon
Körte Tümülüsü II	ağaç	inhumasyon
Körte Tümülüsü III	ağaç	inhumasyon
Körte Tümülüsü IV	ağaç	inhumasyon
Körte Tümülüsü V	çukur	kremasyon
Tümülüs A	ağaç	inhumasyon
Tümülüs Young	çukur	kremasyon
Tümülüs N	ağaç	inhumasyon
Tümülüs KY	ağaç	inhumasyon
Tümülüs U	çukur	kremasyon
Tümülüs P	ağaç	inhumasyon
Tümülüs MM	ağaç	inhumasyon
Tümülüs W	ağaç	inhumasyon
Tümülüs X	ağaç	inhumasyon
Tümülüs Y	ağaç	inhumasyon
Mamaderesi Tümülüsü	ağaç	kremasyon
Kızlarkayası Tümülüsü	ağaç	inhumasyon
Gordion I Nolu Tümülüs	çukur	kremasyon
Gordion II Nolu Tümülüs	ağaç	inhumasyon
Gordion III Nolu Tümülüs	ağaç	inhumasyon
Gordion IV Nolu Tümülüs	ağaç	inhumasyon
Gordion V Nolu Tümülüs	çukur	kremasyon
Anıtkabir I Nolu Tümülüs	ağaç	kremasyon
Anıtkabir II Nolu Tümülüs	çukur	kremasyon
Vize A Tümülüsü	taş	lahit içerisinde inhumasyon gömü
ODTÜ Büyük Tümülüs	ahşap	inhumasyon
Gazi Orman Fidanlığı Tümülüsü	harçsız, ufak taşlardan yapılmıştır.	herhangi bir inhumasyon ya da kremasyon gömü izine rastlanmamıştır.
Makridi (Ankara) I Nolu Tümülüs		
Makridi (Ankara) II Nolu Tümülüs		
Elmalı Bayındır C Tümülüsü	ana toprağa açılmış mezar çukuru vardır.	yanık izlerinden ötürü kremasyon yapıldığı düşünülmektedir.
Elmalı Bayındır D Tümülüsü	ana toprağa çukur açılmış ve ağaç döşeme ile kaplanmıştır.	inhumasyon
Tatarlı Tümülüsü	anakaya'ya oyularak yapılmıştır.İçi ahşaplarla döşenmiştir.	kuzey duvarının içerisindeki niş ve mezardaki muhtelif yerlerde 15 adet kafatasına ve çeşitli kemiklere rastlanılmıştır.

Şekil.92: Frig Dönemi Tümülüsleri, genel tablo

Tümülüsün Adı	Mezar Odası	Gömü Biçimi
Karnı Yarık Tepe Tümülüsü (Gyges Tümülüsü)	Mezar odasına ulaşılammıştır.	Ölü ve gömü biçimi ile ilgili bilgimiz mevcut değildir.
Koca Mahmut Tepe (Alyattes) Tümülüsü	Mezar odası mermerdendir.	Antik dönemde soyulmuştur.
Alahıdır T1 Tümülüsü	Taşandır.	İnhumasyon
Alahıdır T2 Tümülüsü	Mezar odası tamamen tahrip edilmiştir.	Gömü şekliyle ilgili herhangi bir veriye rastlanmamıştır.
Alahıdır T3 Tümülüsü	Mezar odası iş makinalarıyla tahrip edilmiştir. Sadece kumtaşı'ndan duvar kalıntıları vardır.	Gömü şekliyle ilgili herhangi bir veriye rastlanmamıştır.
Güre Velişin Tepe Tümülüsü	Mezar odası ana kayaya oyularak yapılmıştır.	Tümülüste mezar odasında 3 adet kline olmasına rağmen 6-7 adet kafatası parçası ve çene kemiği ile bol miktarda kaval kemiği de parçalar halinde bulunmuştur. Kafatasına ait yassı kemiklerde yanma görülmektedir.
Güre Basmacı Tümülüsü	Tümülüste kaba yontulmuş bir lahite rastlanılmıştır.	İskelet kalıntılarına rastlanmıştır.
Güre İkiztepe Tümülüsü	İki farklı mezar odası vardır.	Klineler bulunmuştur fakat gömü şekline dair bir iz söz konusu değildir.

Şekil.93: Lydia Dönemi Tümülüsleri, genel tablo

Tümülüsün Adı	Mezar Odası	Gömu Biçimi
Harta Tümülüsü (Harta Abidintepe Tümülüsü)	Kumtaşı'ndan yapılmıştır. Mezar odasında çift kişilik bir kline mevcuttur.	Ele geçen buluntular ışığında tümülüste ikincil bir gömü söz konusudur.
Akalan Tümülüsü	1 adet lahit çıkartılmıştır.	13 yaşlarında bir çocuğa ait kemiklere rastlanmıştır.
Aktepe Tümülüsü	Mezar odası kireçten yapılmıştır. Mezar odasında kline bulunmuştur.	Klinenin içindeki ölünün kemiklerinden bir kısmına rastlanılmıştır.
Karakoç Tümülüsü	Taştan bir mezar odasına sahiptir.	İnhumasyon
Kızılbel Tümülüsü	Taştan mezar odasına sahiptir. Mezarda 1 adet klineye rastlanılmıştır.	Yaklaşık 50 yaşlarında bir erkeğe ait olduğu tespit edilen kemik parçaları bulunmuştur.
Karaburun II Tümülüsü	Mezar odası vardır mezar odasının içerisinde 1 adet klineye rastlanılmıştır.	Ölü kireç taşıdan yapılmış olan kline üzerine uzatılmıştır.
Kırklareli A Tümülüsü	Taştan bir mezar odasına sahiptir.	Mezar odası çok önceden soyulduğundan mezar odasında buluntu ele geçmemiştir.
Kırklareli B Tümülüsü	Asıl mezar odasında 1 adet lahit bulunmuştur.	Lahitin içerisindeki kül izleri kremasyon tipi gömünün olduğunu göstermektedir.
Kırklareli C Tümülüsü	Mezar odasında klineye rastlanmıştır.	Tümülüs defineciler tarafından soyulduğundan mezar odasında buluntu ele geçmemiştir.
Delipınar Tümülüsü	I.Tümülüs kesme taşlardan mezar odasına sahiptir.	Muhtemelen Persli bir yöneticiye aittir.
Elmalı-Bayındır C Tümülüsü	Ana toprağa açılmış mezar çukuru bulunmuştur.	Kremasyon
Elmalı-Bayındır D Tümülüsü	Mezar odası ahşaptır.	İnhumasyon
Hamamtepe Tümülüsü	Taştan mezar odasına sahiptir. 2 mezar odasında da kline parçalarına rastlanmıştır.	Tümülüste tahribat seviyesi oldukça yüksektir. Klinelerin bulunuşundan ötürü muhtemelen ölümler bu klinelerin üzerlerine konmuşlardır.
Yabızlar Tepesi Tümülüsü	Taştan mezar odasına sahiptir.Burada 2 tane klineye ait parçalar bulunmuştur.	Hafirlerince iki farklı gömünün olduğu düşünülmektedir.
Beylerbeyi III Nolu Tümülüs	Mezar odası taştandır.	Herhangi bir lahit ya da ölü gömme geleneğine ilişkin bir ize rastlanmamıştır.

Alaburun Tümülsü	Taştan yapılmış olan mezar odası diğer mimari öğeler gibi tahrip edilmiştir.	Kremasyon izlerine rastlanmıştır.
Eskişehir Iğdır Tümülsü	Taştan, orthogonal teknikte yapılmış ve bugün tahrip edilmiştir.	Yaşanan yoğun tahribattan geriye sadece birkaç seramik parçası kalmıştır.

Şekil.94:Greko-Pers Dönemi Tümülsüleri,genel tablo

Tümülüsün Adı	Mezar Odası	Gömü Biçimi
Pınarhisar İslambey A Tümülüsü	Dikdörtgen formlu- Taşandır	Tümülüste kazı çalışması yapılırken farklı dönemlere ait kemik parçalarına rastlanmıştır. Bir kremasyon ya da inhumasyon gibi bir ölü gömme geleneğine rastlanılmıştır.
Kızöldün Tümülüsü (Çanakkale Gümüşçay Kızöldün Tümülüsü)	Taştan lahite sahiptir.	Lahitin içerisinde kemik parçaları bulunmuştur. Bu lahiti özel kılan ise; lahit dışındaki anlatılan ikonografilerdir. Ve tarihlendirmede de kriter bu ikonografiler ve stilistik olarak işleniş biçimleridir.
Beylerbeyi I. Nolu Tümülüs	Kireçtaşından yapılmıştır.	Küçük bir kıza ait kemik parçaları bulunmuştur.
Büyük Tümülüs	Mezar odası taştan yapılmıştır. Bir adet klineye ait parçalar bulunmuştur.	Tümülüs antik dönemde soyulduğundan herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır.
Devebağirtan Tümülüsü	Taştan mezar odasına sahiptir.	Tümülüste exedra vardır. Bundan ötürü tümülüsün bir din görevlisine veya dini vasıfları olan birisine ait olduğu düşünülmektedir.
Belkuyu Tümülüsü	Taştan mezar odasına sahiptir.	Tümülüste kline ya da lahit gibi bir öğeye ya da ölen kişiye ilişkin bir veriye rastlanmamıştır.
Sarılar 2 Nolu Tümülüs	Taştan mezar odasına sahiptir.	Mezar erken dönemlerden itibaren soyulmuş olduğu için ölü gömme geleneğine ilişkin bir veri yoktur.
Garipler Tümülüsü	Taştan bir mezar odasına sahiptir. Mezar odasında bir adet kline(ahşaptan) bulunmuştur.	Klinenin üzerinde uzatılıp yatırılmış bir ceset bulunmuştur.
Tepecik Tümülüsü	Mezar odası taşandır.	Tümülüs birkaç kez soyulmuştur o yüzden sadece birkaç küçük seramik parçası kalmıştır.Ölü gömme geleneğine ilişkin bir veri yoktur.
Kalınkaya Tümülüsü	Tümülüste çukur içine yerleştirilmiş pişmiş topraktan bir lahit bulunmuştur. Tümülüsün batısında iki adet mezar odası bulunmuştur.	Lahitin içerisinde bir bireye ait kemikler bulunmuştur

Nemrud Tümülsü	Mezar odasının M.Ö.39lu yıllarda yapıldığı düşünölen mezara ilişkin çalışmalar tamamlanıp bir sonuca ulaştırılmamıştır.	
Eriklice Tümülsü	Mezar odası, kalker taşından yuvarlak formda yapılmıştır.	Tümülden günümüze pek fazla buluntu kalmamıştır. Tarihlendirme de sadece küçük buluntularla yapılabilmıştır.

Şekil.95: Hellenistik Dönem Tümülsüleri, genel tablo

